

JOAN FONT
JESÚS CONTRERAS
GUILLEM RICO

L'abstenció en les eleccions al Parlament de Catalunya

Polítiques 23

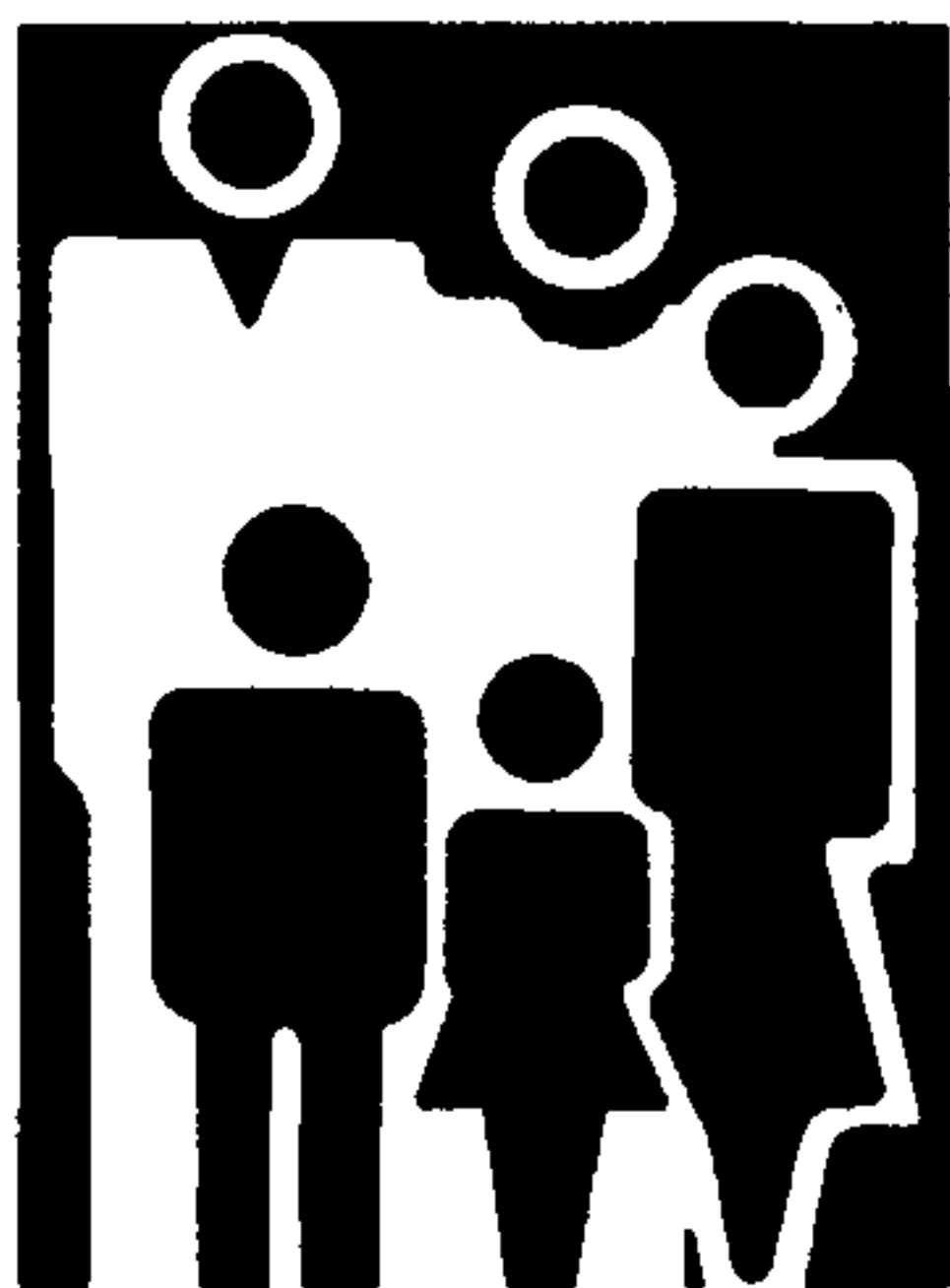
Llibres apareguts en aquesta col·lecció

1. «ELS ESTRANGERS A ESPANYA»
M. Carrillo, H. García Morago,
J. M.ª Manté, J. Pascual.
Coordinació: Marc Carrillo.
Setembre 1992.
2. «LA LLENGUA ALS PAÏSOS CATALANS»
J. Ginebra, A. Mollà, J. Melià, R. Ganyet,
M. Valls, F. Ricart, R. Caria.
Coordinació: Isidor Marís.
Octubre 1992.
3. «LA LLIBERTAT INDIVIDUAL I ELS SEUS LÍMITS»
Xavier Arbós i Josep M.ª Castellà.
Desembre 1992.
4. «L'HABITATGE A CATALUNYA»
Equip d'Assessorament per a la Rehabilitació
d'Habitatges. EARHA
Març 1993.
5. «LES POLÍTIQUES INTERNACIONALS
DE RESPOSTA AL CANVI GLOBAL EN EL
MEDI AMBIENT»
Manuel Ludevid.
Octubre 1993.
6. «UN NOU MARC PER A LA POLÍTICA
D'HABITATGE A CATALUNYA»
Carme Trilla.
Octubre 1993.
7. «L'ADMINISTRACIÓ PÚBLICA
A CATALUNYA; UN MODEL
D'ORGANITZACIÓ TERRITORIAL»
Isabel Rueda i Xavier Sanclimens.
Juliol 1994.
8. «UNA DEMANDA SOCIAL DELS JOVES:
ELS HABITATGES PROTEGITS»
Equip d'Assessorament per a la Rehabilitació
d'Habitatges. EARHA
Setembre 1994.
9. «ÉXIT I FRACÀS ESCOLAR A CATALUNYA»
Centre d'Iniciatives i Recerques Europees a
la Mediterrània.
Desembre 1994.
10. «ELS PROGRAMES D'IMMERSIÓ ALS
TERRITORIS DE LLENGUA CATALANA»
Josep M.ª Artigal (Coordinador).
11. «EL SISTEMA ELECTORAL: UNA PROPOSTA
PER AL PARLAMENT DE CATALUNYA»
Agustí Bosch.
Juny 1995.
12. «L'ACTIVITAT EXTERIOR DE LES REGIONS:
UNA DÈCADA DE PROJECCIÓ EXTERIOR DE
CATALUNYA»
Caterina García i Segura.
Desembre 1995.

L'abstenció en les eleccions al Parlament de Catalunya

Joan Font, Jesús Contreras i Guillem Rico

L'abstenció en les eleccions al Parlament de Catalunya

Polítiques 23

Editorial Mediterrània

La col·lecció *Polítiques* publica informes que analitzen quina política es fa actualment sobre una qüestió rellevant de la nostra societat.

La reproducció total o parcial d'aquesta obra per qualsevol procediment, compresos la reprografia i el tractament informàtic, resta rigosament prohibida sense l'autorització dels propietaris del «copyright», i estarà sotmesa a les sancions establertes a la llei.

Primera edició: octubre del 1998

© Fundació Jaume Bofill, 1998

Provença, 324, 1r.

08037 Barcelona

e-mail: fbofill@fus.org

Internet: <http://www.fus.org/fbofill>

© d'aquesta edició: Editorial Mediterrània, S.L.

Guillem Tell, 15, entl.

08006 Barcelona

Tel. 218 34 58 - Fax 237 22 10

Disseny de la coberta: Narcís Comadira

Fotocomposició: Josep Poca, «Al Vent», Bonastre (Baix Penedès)

ISBN: 84-8334-061-5

DL: B- 41.061-1998

Impressió Romanyà Valls, Capellades (Anoia)

Imprès a Catalunya - *Printed in Catalonia*

AGRAÏMENTS

Volem agrair el suport que tanta gent ens ha donat al llarg de tot aquest treball. En primer lloc, la confiança i el seguiment constant i seriós del projecte per part de la Fundació Jaume Bofill. Els assistents a les dues reunions amb experts (i amics), que es van desenvolupar al principi i al final de la recerca, van ser font d'inspiració i de crítiques suggerents que han contribuït decisivament a millorar aquest treball. Hem d'agrair la difícil tasca de les tres persones que van actuar com a reclutadors dels membres dels grups de discussió, que van viure en pròpia pell la dificultat de mobilitzar els abstencionistes. Alguns d'aquests, però, van acabar assistint a les reunions i, en la major part dels casos, van participar en els debats amb un interès i un entusiasme que ens ha nodrit de valuosíssima informació. També van ser molts els col·legues que ens van ajudar aportant dades utilitzades en la recerca: Aldo d'Ambrosio de l'Oficina electoral de la Generalitat de Catalunya, Óscar Fernández del Govern Basc, José M. Astorkia del Ministeri de l'Interior i Francesc Pallarés i Rosa Borge de la Universitat Pompeu Fabra, que van posar enquestes a la nostra disposició. També vam tenir suport des de més lluny, com el donat per David Robinson amb documentació de Nova Zelanda o per l'organització Participa de Xile. Als EUA, tant les persones de l'administració com els membres de les ONG que ens van atendre i informar sobre les seves activitats mobilitzadores van resultar de gran ajuda i van donar-nos idees que apareixen en tota la recerca. La tasca com a coordinadora, secretària, xofer i amiga de Julie Thompson va fer possible fer moltes coses en poc temps en un lloc tan caòtic com Los Angeles. Finalment, hi ha hagut tres persones que han col·laborat decisivament en la tasca d'aquest equip: Mariona Ferrer, que va actuar com a becària els sis primers mesos, patint tota la indefinició inicial sobre què calia fer, i Neus Chas i Lucía Medina, que van fer les seves pràctiques professionals en aquest projecte i van aportar-hi ganes, idees i documentació valuosa. Sense tants amics i col·laboradors no haguéssim fet la meitat d'aquesta feina, tot i que alguns puguin estar radicalment en desacord amb algunes de les nostres propostes.

PRESENTACIÓ

L'abstenció electoral forma part del nostre paisatge sociopolític. En perspectiva comparada no som, certament, una excepció ja que en tots els països amb sistemes democràtics existeix, poc o molt, l'abstenció. A primer cop d'ull, però, la decisió d'una part important de la societat de no prendre part en els processos electorals, o en el cas de Catalunya, especialment en alguns d'aquests processos, ha de ser des de la nostra perspectiva motiu de preocupació. Quan es té el convenciment que la participació ciutadana és positiva per la democràcia, les altes quotes d'abstenció no poden més que provocar neguit. No es aquesta una opinió unànimement compartida ja que des de l'acadèmia hi ha qui creu que la falta de participació és el resultat d'una situació sense excessives tensions, i en aquest sentit fins i tot s'hauria de considerar una bona notícia. No és aquest, però, el punt de partida des del qual vàrem encarregar aquest treball des de la Fundació Jaume Bofill. La nostra preocupació era i continua sent conèixer les causes de l'abstenció, especialment en el cas de les eleccions al Parlament de Catalunya, per tal de combatre-les i potenciar així la participació electoral.

Les pàgines que segueixen són de fet una primera part de l'estudi encarregat des de la Fundació Jaume Bofill. L'anàlisi d'algunes de les causes de l'abstenció a les eleccions al Parlament de Catalunya que trobareu en aquest llibre serà complementat properament amb un segon llibre dedicat a analitzar possibles mesures pal·liatives de l'abstenció. Creiem que el resultat del treball és força suggeridor. Sense necessitat de compartir totes les anàlisis i conclusions que els autors ens presenten, no tenim cap dubte que el llibre està ple d'idees que provocaran el debat i que ens permetran apropar-nos al complex univers de l'abstenció. Les reflexions i les conclusions presentades han estat debatudes amb destacats investigadors del comportament polític. Per això, des de la Fundació Jaume Bofill, volem agrair a les investigadores Eva Anduiza i Clara Riba i als investigadors Aldo d'Ambrosio, Salvador Cardús, Joaquim Colominas, Francisco Llera, Jaume Magre, Francesc Pallarès, Julián Santamaría i Josep Maria Vallès, la seva participació en la sessió de discussió de l'estudi que va tenir lloc a la Torre de Can Bordoï el mes de juny del 1998.

Des de la Fundació Jaume Bofill ens donarem per satisfets si aquest llibre que teniu entre les mans serveix per remoure el debat públic sobre l'abstenció i sotragar, d'aquesta manera, la satisfacció permanent que moltes vegades sembla envair les ments d'una part molt important de la nostra classe política i intel·lectual.

JORDI SÀNCHEZ

Octubre del 1998

INTRODUCCIÓ

«Guanya el partit abstencionista» (*El Temps*, 2-92), «Este primer fin de semana primavera decidí, sin duda, a mucha gente a pasar el fin de semana bien lejos de su colegio electoral» (*El Observador*, 16-3-92) «Abstencionismo, la nueva disidencia» (*Ajoblanco*, 5-92), «Pujol afirma que no votar sería como girar l'esquena al país els pròxims quatre anys» (*Avui*, 8-3-92), «Pujol advierte que los que se abstengan en las autonómicas no tendrán derecho a reclamar» (*La Vanguardia*, 23-2-98), «Sala acusa a Pujol de fomentar la abstención porque no cesa de hablar de ella y no actúa» (*La Vanguardia*, 22-2-98), «La abstención, principal obstáculo para la obtención de la mayoría absoluta de CiU» (*El País*, 15-3-92), «IC teme la abstención de su electorado inmigrante» (*El País*, 12-3-92), «La abstención autonómica es aún de izquierda» (*La Vanguardia*, 17-3-92), «La confirmación de la tendencia a la inhibición electoral es la peor de las noticias de la convocatoria, desde el punto de vista del Estado democrático y autonómico» (*El País*, 16-3-92), «García Prieto llama a los andaluces a votar en las autonómicas» (*El País*, 2-3-98) «El misterio de los votos perdidos» (*El País*, 23-5-98), «Borrell podría despertar de un letargo de casi veinte años a los más de 700.000 ciudadanos catalanes (mayoritariamente trabajadores de origen inmigrante) que votan socialista en las generales y se abstienen en las autonómicas» (*El País*, 4-5-98).

Aquesta és sols una petita mostra de l'atenció que la premsa catalana ha dedicat a l'abstenció autonòmica. Per propi interès dels mitjans o recollint les manifestacions de polítics i d'altres personatges públics, aquest ha estat un tema present de forma recurrent en totes les especulacions sobre eleccions i política a Catalunya. Algunes d'aquestes notícies manifesten preocupació per l'abstenció com a fenomen en si mateix i per la lectura que se'n pugui fer sobre el funcionament de la democràcia, i la majoria ho fa respecte a les potencials conseqüències electorals de la mateixa: com a possible enemiga de CiU per a uns, o com a obstacle per al PSC per a altres.

En aquest treball, el possible impacte electoral de l'abstenció ens interessa menys, tot i que no podem evitar fer-hi referència, donada la importància política i la curiositat que desperta la qüestió. De fet, si l'abstenció en les eleccions autonòmiques catalanes desperta més interès entre els polítics, els acadèmics o els mitjans de comunicació, que no l'abstenció similar en eleccions municipals o en altres Comunitats Autònomes (CCAA), és no tant per la seva magnitud sinó per-

que contribueix que es produeixi l'alternança de partit guanyador entre CiU i el PSC, segons el tipus d'elecció.

Però la preocupació pel tema, tant per part dels autors del treball com per part de la Fundació Bofill, que el va encarregar i finançar, es troba en l'altre dimensió: què passa si a Catalunya deixa de votar prop de la meitat de la població en algunes eleccions autonòmiques? Què passa si hi ha poblacions de Catalunya on se supera aquest 50% d'abstenció? Ens envia això algun missatge sobre la situació de la democràcia, de l'autogovern o de la percepció ciutadana de la política? Per què a Catalunya hi ha més diferència entre la participació en eleccions generals i autonòmiques que en cap altra comunitat? Per què, després de tant demanar l'autogovern, bona part de la ciutadania decideix no exercir-lo?

Aquest estudi és el resultat d'un any i mig de treball i de col·laboració interdisciplinària entre antropòlegs i politòlegs. La ciència política havia produït ja una notable literatura sobre el tema i ens va semblar interessant tractar d'enriquir la visió aportant la mirada d'una disciplina veïna com és l'antropologia. Són altres els qui hauran de jutjar el resultat, però nosaltres estem satisfets d'aquesta col·laboració, tot i que hagi costat amotllar els nostres respectius llenguatges i maneres d'aproximar-nos a la realitat. Encara no estem segurs d'haver arribat a les mateixes conclusions, però sí que aquestes serien menys suggerents si no s'hagués produït aquesta col·laboració.

En la resta d'aquesta introducció volem, en primer lloc, justificar aquest treball discutint quina importància política té l'abstenció. Per això, revisarem els debats entorn a les conseqüències de la participació, assenyalant els arguments favorables i els crítics respecte a aquesta. Després, presentarem les explicacions plantejades fins aquí entorn a l'abstenció autonòmica a Catalunya, per tal que la resta del treball sigui un diàleg i una discussió implícites d'aquest conjunt d'interpretacions. Finalment, presentarem l'estructura del treball i els mètodes i les fonts utilitzades.

Les conseqüències de l'abstenció

Preàmbul

La participació és una part essencial de la democràcia. Sense ella no es pot entendre l'ideal del «govern del poble». No ens hauria d'estranyar, doncs, que l'abstenció electoral generi preocupació en molts àmbits socials i desperti dubtes sobre l'estat de salut del sistema polític. És significatiu que uns elevats nivells i/o el ràpid creixement de l'abstenció estiguin en l'origen de la major part de la literatura existent sobre el tema (Font, 1992). Però, què és exactament el que ens preocupa? La resposta depèn de quin sigui el nostre objectiu. La definició d'aquest objectiu farà visible el que entenem per democràcia, què n'esperem, els valors que defensem.

El debat sobre l'abstenció «beu» de dues fonts. D'una banda hi ha un element substantiu, la plasmació teòrica de l'ideal democràtic: com hauria de ser una democràcia i quin el paper de la participació? També haurem de tenir en compte un segon element, els resultats dels estudis empírics, que ens descriuen la realitat del fenomen: la distribució social de l'abstenció, les actituds que hi ha al darrere, etc. Són qüestions que ens han d'ajudar a plantejar noves preguntes i dirigir la discussió. Si l'abstenció és conseqüència de l'alienació, la insatisfacció, el desinterès o la comoditat; si es nodreix o no d'un determinat grup social; si és representativa o no de les preferències polítiques de la població, les valoracions polítiques que en fem seran molt diferents. Aquests elements es condicionen l'un a l'altre: la recerca generarà un debat polític i social; així com les inquietuds derivades d'aquest haurien de guiar les futures recerques.

A continuació es fa un breu apropament al debat sobre les conseqüències polítiques i socials de l'abstenció electoral. Cadascun dels quatre apartats pretén introduir una de les grans controvèrsies generades entorn del tema al llarg dels anys. En els dos primers s'analitza l'enfrontament entre els que pensen que un alt nivell de participació electoral pot fer perillar l'estabilitat i el bon funcionament del sistema polític i els que, per contra, opinen que aquesta és la millor manera de legitimar la democràcia i prevenir el seu col·lapse. El tercer apartat està dedicat al problema de l'estructura social de l'abstenció i els seus possibles efectes sobre la distribució del poder en la societat i la capacitat dels diferents partits polítics de mobilitzar els seus electorats potencials. Finalment es discuteix l'acció educativa de la participació sobre els seus protagonistes i se n'examinen les característiques.

Abstenció i estabilitat

En ocasions, l'alta participació electoral ha estat vista com un perill per a l'estabilitat dels règims polítics. Casos com els de la República de Weimar, la IV República francesa o la II República espanyola demostrarien el potencial desestabilitzador de la mobilització electoral, que, en arribar a nivells molt alts, denotaria un excés de polarització que podria fer trontollar el sistema.

Segons Pateman (1970), aquesta preocupació té el seu origen en la contraposició entre democràcia i totalitarisme. La participació de masses s'associa no a la democràcia, sinó al totalitarisme, que és vist com la seva única alternativa possible. Aquesta idea és reforçada també per un seguit de recerques empíriques que vindrien a demostrar que la majoria dels ciutadans de les democràcies occidentals, i especialment aquells amb els nivells socioeconòmics més baixos, es caracteritzarien per una manca d'interès per la política i l'activitat política en general, i, encara més important, per la presència d'actituds autoritàries i antidemocràtiques. Així, un augment de la participació electoral, amb la mobilització d'individus que normalment no van a votar, suposaria una amenaça per al sistema democràtic.

Un factor addicional a favor d'aquesta visió és l'esforç teòric d'un seguit d'autors que han estat agrupats sota el que s'ha anomenat «teoria elitista de la democràcia», de la qual Joseph Schumpeter en seria el principal exponent. Schumpeter (1943) rebutja les teories clàssiques de la democràcia —que parlarien d'una participació generalitzada— amb l'argument que es tracta de teories purament normatives i allunyades de la realitat. Proposa, al mateix temps, una teoria política científica i empírica, de caràcter descriptiu, on la democràcia ve definida, essencialment, per la competició entre elits rivals pels vots dels electors. I és que la democràcia és, segons Schumpeter, un *mètode* polític, un conjunt d'arranjaments institucionals mitjançant els quals uns líders són escollits per governar. La democràcia és com un mercat on els productors, les elits, competeixen entre ells per tal d'aconseguir que els consumidors, els electors, optin per la seva oferta, és a dir, els votin. Hi ha una clara voluntat de separar el que és públic del que és privat, i l'únic espai obert a la participació pública del ciutadà és el vot.

Dins del marc teòric desenvolupat per Schumpeter, altres autors han insistit en la justificació de l'apatia i el baix grau de participació en tant que característiques funcionals de la democràcia (Pateman 1970: 5-12). Berelson, per exemple, els atribueix la capacitat d'apaivagar els desestabilitzadors efectes de la discrepància, la flexibilitat i el canvi polític. Eckstein ha arribat a dir que l'estabilitat demana del govern que sigui congruent amb l'estructura autoritària que es troba a la majoria d'institucions socials, incorporant al seu «estil» certs elements d'autoritarisme. La majoria dels individus, segons Sartori, són apàtics, se senten políticament incompetents i no gaudeixen de l'experiència personal en l'àmbit públic que és necessària per tenir-ne un interès actiu, i tractar de canviar això suposa una amenaça per al manteniment del mètode democràtic. Finalment, altres autors han apuntat que si tothom utilitzés el seu dret de vot podria arribar un moment en què la pressió sobre el sistema fos tan forta que el portés a una crisi davant de la incapacitat de donar resposta a totes les demandes (Almond i Verba, 1963). Per tant, seria bo que la participació es mantingués en uns nivells moderats, i això no voldria dir res més que els ciutadans estan bàsicament satisfets amb el sistema, que hi ha un acord sobre els seus fonaments.

En definitiva, la teoria elitista limita les funcions de la participació a la protecció dels ciutadans de les decisions arbitràries que puguin prendre les elits. Així, la participació esdevé un element purament instrumental del sistema democràtic. En una democràcia, més enllà del vot no hi ha lloc per a la participació de la major part dels ciutadans. Encara més, no és bo per a l'estabilitat del sistema que la participació electoral pugi per sobre d'un determinat nivell, necessari per mantenir el funcionament del mètode democràtic, per mantenir la competència entre els partits. Per contra, l'escassa participació electoral no seria cap problema per a l'estabilitat de la democràcia, com quedaria demostrat en casos com els d'Estats Units o Suïssa, on sistemes polítics indubtablement estables van acompanyats de nivells excepcionalment alts d'abstenció (Lijphart, 1996).

Abstenció, legitimitat i qualitat de la democràcia

Des d'un altre punt de vista, però, una elevada participació electoral dels ciutadans, lluny de ser necessàriament un indicatiu d'intensificació del conflicte polític denota un bon estat de salut del sistema democràtic. Treballs recents demostren que l'alta participació és una manera eficaç de prevenir el col·lapse dels règims democràtics. En un estudi comparatiu de 29 democràcies, Powell (1982) trobava una forta associació entre alta participació electoral i un menor grau de desordre i violència ciutadans. En canvi, un nivell elevat d'abstenció electoral sostingut en el temps i en un context de democràcia embrionària —menys estable— pot enfortir les opcions dels sectors autoritaris que posen en qüestió el sistema polític vigent. Així doncs, els suposats perills vinculats a un augment sobtat de la mobilització són, més aviat, un argument a favor, i no en contra, de mantenir la participació electoral en uns alts nivells, donat que aquesta garanteix que no hi haurà increments inesperats amb conseqüències incertes, i que els canvis electorals seran el reflex de canvis d'actituds i no l'efecte del percentatge de ciutadans mobilitzats sobtadament (Miller, 1988; Lijphart, 1996).

Un argument addicional a favor de l'ús generalitzat del dret de vot és l'afirmació que l'abstenció elevada deslegitima el sistema polític, perquè significa que un nombre important de ciutadans renuncia continuadament a prendre part en les eleccions, que són l'element fonamental de la democràcia. De fet, constantment veiem com es boicotegen eleccions fent crides a l'abstenció deliberada, en un intent de negar l'autoritat del règim que les ha convocades, és a dir, en un intent de deslegitimar-lo. Les eleccions, a través de la participació, confereixen legitimitat, perquè aquells que hi prenen part s'han de sentir obligats a acceptar el resultat del procés tant si aquest els agrada com si no (Harrop & Miller, 1987). La literatura sobre el tema recolza aquesta idea que la participació efectivament ajuda que les decisions que se'n deriven siguin acceptades pels individus (Pateman, 1970). Així doncs, com més alta sigui la participació electoral, més estès per la societat estarà el reconeixement de la validesa del sistema, la qual cosa sens dubte contribuirà a la seva estabilitat: votar és una manera de sancionar les eleccions com l'escenari pertinent de la lluita política i mecanisme lícit de resolució dels conflictes. Si no és així, potser és que s'està optant per altres vies. Darrere d'una abstenció elevada pot amagar-se una crisi en l'àmbit de la representació política, un reflex de la insatisfacció i desorientació d'un segment de l'electorat davant d'un sistema de partits que no els ofereix la possibilitat d'escollir (Astorkia, 1991; Harrop & Miller, 1987; Molas, 1994).

Evidentment, i com ja anunciàvem més amunt, hauríem de conèixer el que hi ha darrere de la decisió de no votar abans de confirmar aquest fet. No és el mateix si l'abstenció és un comportament racional amb un component d'alienació i de crítica envers el sistema, que si es tracta, més aviat, de la conseqüència d'una satisfacció general que es tradueix en conductes apàtiques.

D'altra banda, una forta abstenció podria contribuir a deslegitimar l'àmbit de govern en qüestió també als ulls d'actors externs. Això és el que passa quan es

diu que les diferències de participació entre eleccions de diferents nivells reflecteixen l'interès que els votants atorguen a cada administració. Als anys vuitanta, el govern britànic justificà la seva intervenció a l'Administració local argumentant que el baix nivell de participació als comicis municipals provocava que els resultats no fossin representatius de la població: això portava a una paradoxal situació en què els electors que no havien de pagar impostos eren precisament els que decidien —anant a votar en un major nombre— sobre la provisió de nous serveis a compte dels que sí en pagaven (Miller, 1988). Aquest exemple ens serveix per introduir una nova qüestió: els efectes de l'abstenció sobre la distribució del poder polític i el disseny de les polítiques públiques.

Distribució del poder

Independentment del fet que l'abstenció sigui alta o baixa, hi ha el problema de si està repartida de forma regular o no, és a dir, si els abstencionistes es diferencien o no dels votants pel que fa a les seves actituds i preferències. Les desigualtats en la participació poden introduir importants biaixos en termes de representació política dels diferents grups socials, fet que discutiria la capacitat del sistema en tant que mecanisme de canalització i resolució dels conflictes (Font, 1992).

Aquesta és una qüestió amb serioses implicacions: si la desigualtat genera abstenció, demanar participació equival a demanar igualtat política. Hi ha raons per pensar que l'habitual inserció de les democràcies representatives dins de societats capitalistes —desiguals— produiria «desviacions» socials en favor dels sectors més privilegiats (Gaxie, 1978). De forma sistemàtica s'ha comprovat que el vot, tot i ser menys desigual que altres formes de participació política, està esbiaixat en favor dels sectors més afavorits. Sabem que, en la major part dels casos, l'abstenció es concentra en els grups més marginats de la població, els grups amb més baix estatus socioeconòmic, i els menys educats (Gaxie, 1978; Cavanagh, 1981; Lijphart, 1996; Pateman, 1970). El que ens interessa és la composició de l'abstenció, però hem de pensar que la seva magnitud podria incidir-hi, de tal manera que canvis en el nivell de participació electoral afectarien la representativitat dels votants respecte al total de l'electorat. En aquest sentit, hi ha estudis que confirmen que la distribució de la participació és més desigual a mesura que el nombre de votants és més petit. Amb diferents intensitats segons el país, sembla que hi ha una relació inversa entre el nivell de participació electoral i el biaix social dels votants en perjudici de les classes més baixes i dels menys educats (Lijphart, 1996).

Vist des d'aquesta perspectiva, l'abstenció és un fenomen preocupant perquè significa que la participació està esbiaixada en termes socioeconòmics i de nivell educatiu. Això és significatiu per diferents raons. En primer lloc, perquè hi ha una connexió evident entre el nivell socioeconòmic i el vot, cosa que fa que la desigualtat participativa es tradueixi en un desavantatge dels partits que rebrien el suport dels grups socials més abstencionistes i, en definitiva, que el nivell de par-

ticipació tingui conseqüències en els resultats electorals. En segon lloc, els resultats electorals —qui guanya, qui perd— són importants de cara al contingut de les polítiques portades a terme pels partits en el govern. Així doncs, qui vota i qui no vota acaba influint en la presa de decisions; i, suposant que els líders polítics actuïn de manera «racional», tractant de maximitzar el seu rendiment electoral, també influeix en l'oferta electoral dels partits, que no tindrien cap incentiu per mirar de satisfer les demandes d'un col·lectiu —els abstencionistes— que no els proporciona cap benefici i que, per tant, quedaria marginat dels seus programes i del debat públic. Si la tendència no s'inverteix, a mesura que el sector abstencionista es vegi cada cop més oblidat pels partits es reforçaran els seus sentiments d'insatisfacció i d'alienació i, entrant en un cercle viciós, es veurà condemnat a jugar un paper paulatinament més secundari dins del sistema polític (Cavanagh, 1981; Miller, 1988).

Tot plegat fa que els electorats potencials d'uns determinats partits siguin més propensos a no votar que els d'uns altres, o, el que és el mateix, que uns partits tinguin més dificultats a l'hora de mobilitzar els seus votants «naturals». Tradicionalment s'ha pensat que existeix certa relació directa entre el nivell de participació i el suport rebut pels partits d'esquerra. No obstant això, diferents estudis demostren que, així com hi ha proves de que els sectors socioeconòmics més alts són més propensos a anar a votar i que, per tant, hi haurà partits que tindran més dificultats per mobilitzar les seves bases, altres factors treballen en direcció oposada contrarestant els efectes d'aquesta tendència. Als Estats Units, per exemple, la mobilitat de residència, factor associat a les classes més altes —més participatives— afavoreix l'abstenció (Cavanagh, 1981). Al Regne Unit, la capacitat mobilitzadora de l'esquerra anul·laria la tendència més participativa dels individus de major estatus (Miller, 1988). D'altra banda, si, com semblen demostrar diferents recerques, els alts nivells d'abstenció no són resultat fonamentalment d'un conjunt reduït i persistent d'abstencionistes «crònics» sinó que són produïts per un fenomen de participació intermitent, la teoria que els resultats electorals vénen determinats pel nivell de participació i no són representatius torna a perdre consistència: el biaix no seria permanent ni inalterable (Molas, 1994).

En definitiva, des d'aquest punt de vista, qui vota i com seria una qüestió amb incidència sobre els resultats electorals i el disseny de les polítiques. De fet, com ha dit Lijphart, «qualsevol altra conclusió seria extremadament perjudicial pel mateix concepte de democràcia representativa» (Lijphart, 1996: 5). Altres investigadors, però, no han trobat proves que els abstencionistes siguin substancialment diferents dels votants pel que fa a les seves preferències polítiques, i per tant, afirmen, l'abstenció té probablement escassa incidència sobre les polítiques endegades pel govern (Miller, 1988). El nexa entre classe social i actituds polítiques no seria doncs tan clar, fent possible que un biaix socioeconòmic de la participació tan marcat com el que hi ha als Estats Units coexistís amb un moderat o inexistent biaix polític (Wolfinger i Rosenstone, 1980).

Una altra possibilitat és que no hi hagi diferències socials ni actitudinals entre els abstencionistes i els votants. Això és precisament el que alguns estudiosos han

cregut trobar, per exemple, al Regne Unit, on aquests dos grups mostren perfils gairebé idèntics pel que fa als aspectes sociodemogràfics i les opinions polítiques (Studlar i Welch, 1986). En aquests casos, els canvis en els nivells de participació no tindrien conseqüències electorals ni tampoc, per tant, en els continguts de les polítiques públiques.

El problema és que no sabem amb seguretat com actuarien els abstencionistes en el cas que es decidissin a anar a votar. Normalment ens basem en les respostes que, en una situació ben diferent a la del vot i sense haver reflexionat massa, donen a les enquestes d'opinió. És lícit, doncs, pensar que si fossin electors mobilitzats votarien de manera diferent a com ho fan als qüestionaris (Lijphart, 1996). Segons Gaxie (1978), els abstencionistes es caracteritzen per uns nivells més baixos de competència política. Tenen més dificultats per desxifrar el llenguatge electoral, per utilitzar els esquemes de classificació i avaluació de les polítiques, per pronunciar-se sobre qüestions polítiques. És per això que opten per no anar a votar. Les eleccions esdevenen llavors «qüestions polítiques que es fan a uns actors desigualment preparats per respondre», i contribueixen així «a la desposseïció política dels grups culturalment desfavorits» (Gaxie, 1978: 222). La conclusió de Gaxie és que les desigualtats en el nivell cultural tenen el mateix paper que els sistemes electorals censitaris de temps passats, excloent *de facto* els grups desfavorits de l'escena política. Segons el seu parer, només l'extensió del període d'escolarització, l'expansió de l'acció de les associacions populars i la invenció de nous mecanismes de formació política podrien dotar les classes baixes d'un sentiment suficient de competència política i, per tant, resoldre les desigualtats en termes de politització. Altres autors han considerat que la millor manera de preparar l'individu per participar és precisament que participi, donat que la participació té efectes educatius sobre els seus protagonistes.

Els efectes educatius de la participació electoral

L'esforç intel·lectual més important per justificar i promoure la participació política ha estat el d'un grup d'autors que típicament s'emmarca dins del que s'ha anomenat «teoria participativa de la democràcia». Aquesta considera que només a través de la participació generalitzada dels ciutadans *en la presa de decisions* es pot arribar a una veritable democràcia. Les funcions de la participació no s'esgoten en l'elecció i control dels governants, com s'afirma des de la teoria elitista, sinó que se li atorga la facultat de propiciar l'autorealització i el desenvolupament de les actituds i qualitats individuals que són necessàries per tal que el sistema funcioni d'acord amb els ideals democràtics. La principal funció de la participació és doncs de caràcter educatiu. A més, la llarga llista de propietats beneficioses pels individus i pel sistema que se li atribueixen, aquests autors consideren la participació un bé en sí mateix. Però perquè pugui realitzar aquest potencial és imprescindible que la participació —la democràcia— s'estengui a d'altres nivells d'acció política, especialment als àmbits local i del lloc de treball.

Les arrels de la teoria participativa de la democràcia es troben a les obres d'autors com Rousseau i John Stuart Mill. El primer ja va assenyalar la tasca educativa que té la participació en una democràcia. Participant en la presa de decisions, l'individu aprèn a entendre i tenir en compte els interessos públics i esdevé un veritable ciutadà. Al mateix temps s'accentua el seu sentiment de pertinença a la comunitat. Rousseau també destaca el fet que la participació política, en proporcionar a l'individu un major control sobre el seu entorn i la seva pròpia vida, el fa més lliure (entenent la llibertat en un sentit positiu). Mill coincideix amb Rousseau en la idea que participant els ciutadans aprenen a veure més enllà dels seus interessos privats més immediats i es preparen de cara a la pràctica política, però insisteix que, per tal que això tingui lloc, aquestes capacitats han de ser desenvolupades a través de la seva participació al *nivell local*.

La teoria participativa defensa la idea que la participació és una experiència que intensifica el sentiment de competència política. Per tant, la participació igual dels individus en la presa de decisions a diferents nivells —com més, millor— pot ajudar a trencar l'associació entre baix estatus socioeconòmic, feble sentiment d'eficàcia política, presència important d'actituds autoritàries i escassa participació electoral (Pateman, 1970).

Fins aquí hem vist que s'atribueixen a la participació diferents efectes educatius sobre el ciutadà: l'autorealització i el desenvolupament de les capacitats individuals; l'obtenció d'un sentiment de major competència política, d'interès, implicació i responsabilitat pels afers públics; d'actituds menys autoritàries; la consciència de formar part d'una comunitat cooperativa i integrada. Hi ha hagut intents de contrastar empíricament la validesa d'aquesta visió de la participació com a escola d'educació política. Diferents estudis han demostrat, per exemple, que durant les campanyes electorals els votants aprenen coses noves sobre els candidats, els partits, les seves polítiques, el procés electoral, els principals problemes del país, etc. Tota la informació rebuda ajuda a conscienciar l'elector sobre les capacitats reals del govern i el fa políticament més responsable (Harrop i Miller, 1987). Per contra, altres recerques han trobat proves que, si bé el votant aprenia «tecnicismes» sobre els comicis (els noms dels candidats, etc.), les eleccions no feien créixer l'interès dels votants pels afers públics (Miller, 1988).

D'altra banda, sí sembla confirmat el fet que la participació té uns efectes acumulatius: la participació reiterada afavoreix la possibilitat d'aconseguir un nivell més alt d'eficàcia política (Pateman, 1970); el vot reforça la identificació partidista i la probabilitat de tornar a participar (Pedersen, 1982); millora la comprensió de la importància de certs valors democràtics per al funcionament dels sistemes (Fletcher, 1990). En conjunt, cal pensar que la magnitud dels efectes educatius de la participació electoral no ha de ser exagerada, i que és en l'àmbit d'altres formes de participació política on aquests es deixarien sentir amb més força.

Els defensors de la teoria participativa de la democràcia consideren que, per ella mateixa, la participació electoral, encara que sigui generalitzada, no és sufi-

cient per a l'assoliment de la democràcia. És necessari que el procés participatiu arribi també a altres estructures, de caràcter no governamental, com el lloc de treball. Això no vol dir que no sigui rellevant. La participació electoral és un element indispensable en qualsevol democràcia, sigui quina sigui la teoria des d'on ens ho mirem. És la forma de participació política a la qual la gent té més accés. Probablement és també la més igualitària. És per això que els seus efectes no es poden menysprear: si bé els efectes educatius de la participació es deriven bàsicament de les formes no electorals d'acció política, el nombre d'individus que hi participen actualment és tan petit en comparació amb el vot que les seves conseqüències globals són finalment molt limitades.

Conclusions

Al llarg d'aquesta revisió hem vist que el problema de les conseqüències de l'abstenció ha estat abordat des de nivells d'anàlisi diferents i ha originat opinions molt diverses. En primer lloc hem examinat una controvèrsia que pren un punt de vista sistèmic, estudiant els efectes de la participació electoral —més que els de l'abstenció— sobre l'ordre polític. L'escola elitista tem que la mobilització generalitzada de la població pugui fer col·lapsar el sistema i desestabilitzar la democràcia. El fet que els grups típicament abstencionistes, els de més baix nivell socioeconòmic, caracteritzats per les seves actituds autoritàries, es mobilitzessin sobtadament seria un perill per tot el sistema, i, per tant, l'apatia i el baix grau de participació són fenòmens funcionals i desitjables. Des de la postura contrària s'insisteix que hi ha proves que un alt nivell de participació és, precisament, el millor remei contra el conflicte polític i un símptoma evident de salut democràtica i legitimitat de l'autoritat.

Una altra discussió gira al voltant de la composició social específica dels abstencionistes i de les seves possibles actituds i preferències diferencials amb relació a les dels votants. No hi haurà cap problema si els uns i els altres són i/o pensen bàsicament el mateix. Però, si hi ha diferències importants, la representació política pot estar esbiaixada en favor d'uns determinats grups, mentre d'altres són marginats per les polítiques que es posen en marxa des de les institucions públiques. En alguns casos s'ha trobat una relació entre l'abstenció i els grups més desfavorits en termes socioeconòmics i de nivell educatiu, que són també els menys competents políticament. Això els faria més indefensos i influenciables, amb la qual cosa la relació entre els grups socials i les formacions polítiques perdria força i els partits que representen els interessos de les classes populars trobarien més obstacles a l'hora de mobilitzar el seu electorat.

Finalment, hem vist el debat sobre els efectes educatius de la participació. Segons els teòrics de la democràcia participativa no hi ha democràcia si a la vegada no hi ha participació. La participació política propicia l'autorealització i el desenvolupament de les actituds i qualitats individuals que el sistema necessita per tal de funcionar correctament. Al mateix temps, fa créixer el sentiment de competència políti-

ca i la consciència de formar part d'una comunitat cooperativa i integrada. Si el vot comparteix o no i amb altres formes de participació més «intensives» aquestes facultats o en quin grau ho fa és discutible, però el que és clar, i cal tenir-ho molt en compte, és que de moment és la forma d'acció política més estesa i accessible.

Estat de la qüestió: l'abstenció autonòmica

Les dades de l'abstenció autonòmica a Catalunya han estat prou conegudes i prou espectaculars com per haver generat un important debat acadèmic, mediàtic i polític. Per a uns es tracta d'un problema fonamental i per altres d'un símptoma de normalitat que potser no cal sobredimensionar, però en alguns moments,¹ el debat ha estat tan intens que fins i tot els més desinteressats han hagut de posicionar-se. Quines han estat les explicacions més habituals de l'abstenció, aparegudes en qualsevol d'aquests cercles de debat?

Potser l'explicació més tradicional i fins fa uns anys la més arrelada a nivell popular i mediàtic era la que atribuïa l'abstenció autonòmica als *immigrants*. Aquests, mancats d'integració a Catalunya, no mostrarien cap interès per les institucions d'autogovern de Catalunya, a les quals considerarien un tema «para los catalanes». Les evidències més fortes a favor d'aquesta versió es trobarien en la distribució territorial de l'abstenció autonòmica, que coincideix amb les zones de major presència de població immigrant, mostrant un mapa de l'abstenció que identificaria clarament els responsables d'aquest comportament.

El problema és que les evidències de les enquestes a favor d'aquesta versió són molt menys contundents. És cert que el percentatge d'abstenció és lleugerament superior entre la població immigrant o la que no parla català. Però també que això mateix passa amb els joves, els no creients, els estudiants o els votants socialistes, amb què qualsevol d'aquestes variables emergeix com a altres possibles explicacions alternatives. També la distribució territorial no sols apunta a zones d'immigració, sinó també a zones de població més jove, de vot esquerrà i amb menys recursos. Però no es tracta sols de l'existència d'explicacions alternatives: sols un 4% dels abstencionistes s'apunta a aquesta explicació quan els pregunten l'any 1984 pels motius de la seva abstenció. I, finalment, l'objecció potser més clara de totes: com pot ser una qüestió dels immigrants si totes les dades ens diuen que més de la meitat dels abstencionistes ha nascut a Catalunya? Per tant, hi ha més abstenció dels immigrants, però aquesta no pot ser mai l'explicació de l'abstenció en singular i en ella caldria destriar què hi ha d'element de manca d'integració entre dues cultures i què dels altres factors relacionats amb la immigració (menys recursos, més vot socialista, etc.).

1. Després de les eleccions de 1988 i 1992, durant la campanya de 1995 o en el debat entorn a la construcció d'una alternativa progressista dels darrers anys, per exemple. L'any 1992, l'espai d'informació postelectoral d'una cadena de televisió el dilluns posterior a l'elecció va estar dedicat monogràficament al tema que més titulars va provocar en una convocatòria de continuïtat: la xifra rècord d'abstenció.

El PSC, en diferents versions, ha estat considerat el focus d'atenció principal en el qual ha de recaure qualsevol explicació de l'abstenció autonòmica. Per a alguns, el PSC no ha tingut un interès real en guanyar aquestes eleccions i no ha fet tots els esforços necessaris amb aquest objectiu. Una de les possibles concrecions d'aquesta debilitat de l'oferta socialista es trobaria en els candidats presents, que no han estat capaços de ser percebuts com a alternatives serioses a Pujol, un cop aquest havia ocupat la Presidència de la Generalitat. Un altre objecte de crítica ha estat la manca o la debilitat de la política d'oposició socialista al Govern de la Generalitat, que també hauria contribuït a construir la imatge de manca de competitivitat i d'alternativa.

Si totes aquestes versions suposen una valoració crítica de l'actuació del PSC en la política catalana, existeix una versió més favorable o almenys indiferent: aquesta constata que el PSC perd un important volum de votants en les eleccions autonòmiques, que en una part molt important anirien a ampliar l'abstenció autonòmica (es parla fins i tot de 700.000 persones), gairebé com a resultat d'una maledicció difícil de superar que perjudica el partit.

Les evidències que apunten a algun tipus de «factor PSC» semblen prou sòlides com per descartar-les plenament. D'altra banda, l'explicació centrada en el líder sembla excessivament simplista i la que posa l'èmfasi en la manca d'oposició resulta difícil de comprovar. En tot cas, les dades d'aquest estudi mostren que si l'abstenció autonòmica mai ha estat exclusivament relacionada amb el PSC, aquest vincle sembla fins i tot estar debilitant-se. Almenys, l'indicador d'importància dels votants socialistes en legislatives entre l'abstenció autonòmica assenyalava una clara tendència a davallar, exigint la reflexió sobre explicacions complementàries.

Una de les explicacions més acabades és la del *desajust entre oferta i demanda* política o si es vol, la de l'espai polític sense representació partidària. Partint de la teoria de la competència espacial elaborada originalment per Downs (1957), Colomer i Padró Solanet (1992) constaten que l'abstenció autonòmica és especialment elevada en un dels espais ideològics del mapa polític català, el de l'esquerra espanyolista. Aquesta situació és coherent amb el fet que els catalans tampoc no perceben cap partit clarament identificat amb aquest espai polític, ja que el PSC representa una postura moderada en termes de catalanisme-espanyolisme. Així, en aquelles eleccions on la dimensió nacional pren més importància i els ciutadans perceben les diferències en aquestes postures com més crucials es produiria un fenomen d'abstenció per alienació: els ciutadans ubicats en aquest espai no voten perquè no troben cap partit que els sigui prou proper en termes ideològics.²

Quin és el problema d'aquesta explicació? El primer és que aquest partit ja va existir (PSA, 1980)³ i el seu resultat, no sols no va ser extraordinari, sinó que no va donar lloc a una participació especialment alta. La segona objecció és que

2. En la mateixa línia, una carta al director publicada a *El País*, començava: «Abstencionista dispuesto a dejar de serlo, pero aquejada de frigidéz ante la cosa patriótica, desea votar a candidato de izquierda no nacionalista».

3. Es pot qüestionar el fet que el Partit Socialista d'Andalusia fos veritablement un partit d'esquerra, però no es pot negar que es presentava com a tal.

efectivament l'abstenció autonòmica és alta en aquest espai ideològic, però les diferències no són espectaculars i lleugerament canviants segons l'elecció. De fet, en algunes eleccions són els grups d'indistints més que els espanyolistes els qui més s'abstenen, quan aquesta seria precisament la ubicació del PSC. En tot cas, aquest sector d'abstencionistes podria representar part de l'abstenció, però probablement mai més del 20%, pel que no sembla que aquesta explicació resulti satisfactòria amb caràcter general.

Finalment, podríem parlar de l'existència d'una *explicació nacionalista*. Segons aquesta, si alguna gent no va a votar en les eleccions autonòmiques és degut a la manca de poder real del Parlament de Catalunya i, per tant, de la seva incapacitat per incidir realment en la vida quotidiana dels ciutadans. La solució passaria doncs per donar més poder a les institucions catalanes d'autogovern. El cas basc, amb més competències de les institucions autonòmiques i més participació electoral, seria un clar argument favorable.

El problema està en què les restants comparacions no resulten tan favorables a aquesta explicació. Si és una qüestió de competències, per què van a votar més a Andalusia o per què hi ha menys abstenció diferencial a Galícia?⁴ Tampoc no queda molt clar com lliga aquesta explicació amb la distribució territorial i social de l'abstenció. Estan els immigrants esperant que el Parlament pugui decidir sobre els impostos per començar a votar en les autonòmiques? Per què no són els més nacionalistes els qui es revelen contra aquesta situació amb la seva abstenció? Sense negar la relació entre competències, rellevància i participació electoral, que sens dubte existeix, aquesta explicació no sembla estar molt present entre les motivacions dels abstencionistes ni ser determinant de l'abstenció autonòmica. Tot i que, tal com la lògica de l'argument apunta, molt probablement l'elecció del Parlament d'una Catalunya independent registraria taxes de participació electoral més elevades que l'actual.

Una altra versió de l'argument nacionalista posa més el seu èmfasi en la manca d'informació adequada. El predomini informatiu dels canals de televisió d'àmbit estatal, on la informació sobre les eleccions autonòmiques presenta una presència més feble, dona lloc a una situació informativa i a una pressió mobilitzadora molt menor. El fet que les eleccions de 1984, amb una TV3 emergent, fossin les més participatives i que en les convocatòries celebrades sota la nova hegemonia de les televisions d'àmbit estatal creada per la implantació de les televisions privades la participació hagi tornat a davallar, dona força a aquesta argumentació. La manca de fonts apropiades no permet confirmar ni descartar plenament aquesta hipòtesi. Com veurem, en aquesta recerca apareixen indicis que aquest és un factor probablement tan important com insuficient. Cal destacar, per exemple, que l'any 1995 la participació va créixer malgrat que l'audiència de les televisions privades —més que les estatals— es trobava en el seu punt àlgid. D'altra banda, sembla evident que la significació d'aquesta variable va lligada a altres factors,

4. Per no parlar de les altres CCAA espanyoles o de les regions franceses, donat que les comparacions resulten més complexes (capítol 2).

com la naturalesa específica de cada audiència (més immigrant i socialista en el cas de les cadenes d'àmbit estatal).

En definitiva, gairebé totes aquestes explicacions ens aporten suggeriments interessants, però alhora resulten insuficients i/o poc apropiades per entendre l'abstenció autonòmica a Catalunya. Els immigrants, els votants socialistes en eleccions generals, els espanyolistes d'esquerreres i el públic d'Antena-3 o Tele-5 s'abstenen per sobre de la mitjana i segur que tots ells votarien més si escollissin el Parlament d'un país independent. Però cap d'aquestes explicacions sembla prou satisfactòria per entendre el fenomen, ni sembla senzill adoptar la posició eclèctica i considerar que totes elles són importants. Sobretot en un treball que pretén oferir guies per a l'acció, caldrà avaluar en quina mesura aquests i altres arguments resulten apropiats i, en cas que pugui realitzar-se alguna síntesi, plantejar com interactuen aquest conjunt d'explicacions.

Estructura i metodologia de treball

Aquesta recerca consta de dues grans parts. Però aquestes no es corresponen exactament amb el doble objectiu de diagnòstic i propostes que abans presentàvem, sinó amb un altre gran binomi que configura la decisió electoral: el que formen els ciutadans i ciutadanes que decideixen el seu vot per un costat i el conjunt de potencials entitats mobilitzadores per l'altre. En el llenguatge que utilitzem habitualment per parlar de participació, aquestes dues parts es correspondrien al que coneixem com a participació i mobilització. És a dir, el conjunt de valors i circumstàncies del votant que estructuren la seva decisió de votar o quedar-se a casa i l'actuació de partits, institucions o entitats per tractar que aquesta persona vagi a votar (o, excepcionalment, per intentar que es quedi a casa).⁵

La primera part —que es la que comprèn aquest volum— comença explicant quin és el nostre objecte d'estudi i situant-ne l'evolució i dimensió territorial. Què volem dir exactament quan parlem d'abstenció diferencial, quanta n'hi ha i com es distribueix en l'espai i el temps. Alhora, es faran algunes consideracions entorn als contextos polítics que estimulen o dificulten el creixement de l'abstenció. El segon capítol adopta una perspectiva comparada: s'ha parlat molt d'aquest fenomen a Catalunya com si fos un tret característic del nostre comportament electoral, però de fet hi ha abstenció diferencial a tot arreu, des de Toledo fins a Washington o Berlín. Comparant el que passa a Catalunya amb la mateixa situació a Europa, Espanya i, més concretament, en les CCAA que van seguir la via autonòmica de l'article 151 de la Constitució, tractem de discutir la normalitat de l'abstenció diferencial catalana i les seves dimensions. Un cop establert l'objecte d'estudi i situat en perspectiva comparada, passem a analitzar-ne els protagonistis-

5. Seria el cas de l'administració nordamericana fa algunes dècades i respecte a determinats grups de població, o la postura de determinats partits o entitats (la CNT l'any 1933) que en algunes convocatòries electorals han recomanat l'abstenció com la millor opció electoral.

tes: qui són les persones que no voten en les eleccions autonòmiques catalanes, a quins grups socials pertanyen, quins són els seus trets actitudinals bàsics i com han canviat al llarg de l'última dècada. El capítol següent aborda les explicacions de l'abstenció autonòmica, d'acord amb els discursos dels propis abstencionistes: el grau d'importància de les eleccions, les crítiques als partits, la manca de competitivitat, el consens nacionalista o els problemes d'integració cultural són alguns dels discursos que emergeixen amb claredat. Finalment, les conclusions de la primera part presenten la nostra interpretació de l'abstenció autonòmica i del seu creixement respecte d'altres convocatòries a la llum de totes les evidències presentades.

La segona part del treball —que formarà part del volum següent d'aquesta col·lecció— parla dels actors mobilitzadors i el seu rol fonamental per induir la participació ciutadana en les eleccions. Donat que aquest tema és molt menys conegut i existeixen referències escasses en català o castellà, dediquem la primera part a revisar les experiències comparades sobre el tema: com mobilitzen els partits, les institucions o les entitats a altres països (i, principalment en el país on aquests esforços estan més documentats, els EUA) i quin grau d'èxit tenen. A continuació passem a examinar la situació catalana, analitzant la tasca mobilitzadora dels mateixos actors, principalment en les eleccions autonòmiques. Finalment, arribem a presentar l'altre gran objectiu d'aquest treball: un catàleg de propostes que es podrien adoptar per tal de fer créixer la participació en aquestes mateixes eleccions, discutint els problemes i la possible efectivitat de cada una de les propostes plantejades.

El treball combina diferents tipus de dades i d'aproximacions a les mateixes, en funció de les diverses preguntes que abordem. Els dos propers capítols es basen sobretot en dades electorals, introduint un enfoc comparat per tal de situar la situació catalana i veure fins a quin punt es tracta d'una situació excepcional. Per tal de veure qui són els abstencionistes i d'extreure a partir d'aquí algunes hipòtesis entorn a per què deixen de votar, hem treballat amb les enquestes postelectorals del CIS. A més de treballar per primer cop amb una sèrie de quatre enquestes corresponents a les eleccions celebrades entre 1984 i 1995, hem construït una única base de dades integrant les preguntes comunes en totes aquestes enquestes. Això ens ha permès analitzar una base de dades amb 11.849 casos, i poder treballar amb les interaccions entre variables que generalment no poden explorar-se per manca de dades. Podíem trobar força ben representats a grups que generalment poden estudiar-se poc per manca de dades suficients com, per exemple, votants del PP en eleccions legislatives.

Però potser la principal innovació metodològica del treball rau en la utilització de grups de discussió. Els treballs sobre abstenció s'havien basat en gairebé totes les altres tècniques habituals: dades ecològiques, enquestes, llistes i entrevistes en profunditat. L'ús dels grups de discussió no suposa només completar el ventall d'opcions disponibles, sinó un intent de crear una situació de conversa entre persones que comparteixen un patró de comportament del que puguin

emergir amb més nitidesa els seus discursos. Sens dubte la forma com els abstencionistes expliquen la seva abstenció no té perquè ser considerat de forma acrítica com l'explicació real del seu comportament, però alhora l'anàlisi previ sobre dades quantitatives mostrava amb claredat que ens calia saber més coses sobre la seva visió de la política, els polítics i les eleccions, més enllà i per complementar aquella informació que les enquestes ens poden proveir.

CAPÍTOL 1

L'ABSTENCIÓ DIFERENCIAL: QUÈ ÉS? QUANTA N'HI HA? COM HA EVOLUCIONAT? ON N'HI HA MÉS?

L'objectiu del present capítol és descriure els nivells d'abstenció a Catalunya, les seves fluctuacions i la seva distribució territorial entre 1977 i 1996. En primer lloc, es parla de la participació en funció del tipus d'elecció, tema a partir del qual s'introdueix el concepte d'abstenció diferencial. A continuació, s'observa l'evolució dels diferents tipus d'abstenció i se la compara amb la que es pot registrar a nivell estatal. Finalment, són objecte d'anàlisi les variacions participatives pel territori català i els canvis que han sofert durant el període assenyalat. El contingut del capítol és bàsicament descriptiu, però hem considerat necessari d'incloure'l per tal de fer una primera aproximació al nostre problema, que, al mateix temps, pot suggerir alguna pista sobre les seves possibles explicacions.

1.1. Eleccions de segon ordre

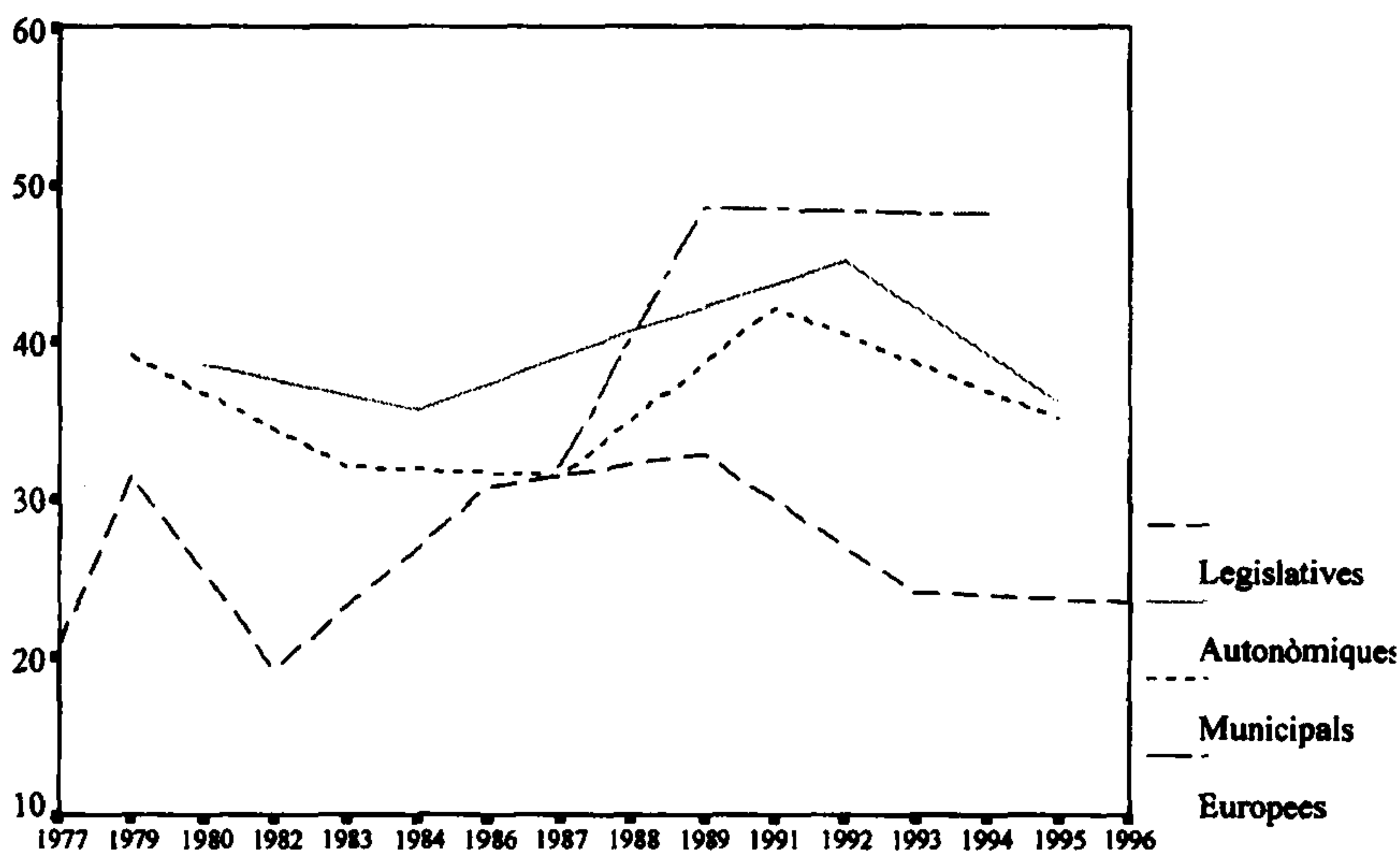
Dir que el promig d'abstenció en les eleccions celebrades a Catalunya és de 34,4% ens amaga informació més que cap altra cosa, donada la gran variació de participació que hi ha d'unes convocatòries a altres. Entre les generals de 1982 i les europees de 1989 hi ha gairebé 30 punts de diferència, xifra que s'apropa molt a la mitjana mateixa. Però dins d'aquesta gran diversitat podem trobar importants regularitats al llarg del temps. Així, si comparem les dades d'abstenció, veurem que, per sobre dels canvis a curt termini, i llevat d'una excepció perfectament explicable, es mantenen unes pautes de participació clarament diferenciades en funció de l'àmbit de la convocatòria. Les eleccions generals són les que registren unes cotes més baixes d'abstenció, lluny de les municipals, les autonòmiques i les europees. Aquest fenomen no és exclusiu de Catalunya sinó que ha estat sobradament constatat a la resta de l'Estat espanyol i a la major part de les democràcies occidentals. Sistemàticament, les eleccions legislatives assoleixen nivells de participació superiors als de les eleccions de «segon ordre», tal com Reif (1985) les ha anomenat. Enfront les eleccions de «primer ordre», desti-

nades a escollir els representants en el nivell de govern més important per a un país —les eleccions legislatives dins dels sistemes parlamentaris com l'espanyol, o les presidencials, en el cas dels sistemes presidencialistes—, es considera que, en les eleccions de segon ordre, referides als «altres» àmbits de govern (municipal, autonòmic, europeu), és menys el que hi ha en joc i, per tant, porten menys electors a les urnes.

Queda clar, doncs, que les eleccions de primer ordre mobilitzen més gent que les de segon ordre. Però el gràfic 1 també ens mostra pautes diferenciades de participació entre les mateixes eleccions de segon ordre. De forma persistent al llarg del temps, les convocatòries municipals mobilitzen més electors que les autonòmiques, i aquestes més que les europees. Només l'any 1987 es trenca aquesta tendència, situant-se les eleccions al Parlament Europeu gairebé al mateix nivell que les municipals, i per sobre de les autonòmiques. La participació en les posteriors convocatòries europees ha demostrat que, en aquella ocasió, l'abstenció va ser excepcionalment baixa, gràcies al fet que el mateix dia es celebraven eleccions municipals. Sabem que, en cas que una elecció coincideixi amb una altra, les dues es veuran beneficiades quant a participació. Sembla evident, però, que va ser la municipal la que va arrossegar més gent a les urnes, «inflant» especialment la xifra de l'elecció europea.

Gràfic 1

L'ABSTENCIÓ A CATALUNYA, 1977-1996 (EN %)

En definitiva, també entre les eleccions de segon ordre s'estableix una jerarquia per part de l'electorat, però en aquest cas el criteri d'ordenació no està tan

clar com quan es fa la distinció entre eleccions de primer ordre i tota la resta. És possible que el grau de poder competencial i pressupostari i de rellevància i visibilitat política tingui, també en aquest cas, un paper important. De fet, els catalans, preguntats sobre el tipus d'elecció que consideren més important, semblen seguir aquest criteri: al voltant d'un 40% acostumen a citar les legislatives, la meitat —un 20%— es decanta per les autonòmiques, aproximadament un 10% ho fa per les municipals, i només un 6% opinen que les europees són les més rellevants (Molas, 1994; Font, 1991). No obstant això, aquesta ordenació és contradictòria amb el comportament de l'electorat, que, segons el que hem vist, donaria prioritat a l'àmbit local sobre l'autonòmic. És clar que l'únic que ens diuen les enquestes és que hi ha més persones que consideren les autonòmiques les eleccions més importants que persones per a les quals ho són les municipals, però d'això no es pot deduir automàticament que aquesta gradació —autonòmiques per sobre de municipals— sigui la que la majoria de la gent té en ment, ni que, encara que fos així, hagi de traduir-se en un comportament electoral coherent. El millor posicionament de les municipals dins la jerarquia participativa podria obeir a la incidència d'un factor addicional, com és el sentiment de proximitat i eficàcia que els electors tenen de les diferents administracions. Per als espanyols, l'ajuntament és la institució més propera i rellevant en la seva vida quotidiana, la més permeable a les seves demandes, i també la que més interès els desperta (Font i Virós, 1995; Pallarès, 1995). Des d'un altre punt de vista, també semblaria més racional que les eleccions locals captessin més vots que les altres, donat que, per la menor magnitud del districte electoral, el pes relatiu de cada vot és llavors més gran. A l'Estat espanyol, des de sempre, les eleccions municipals mobilitzen més electors als petits municipis que no pas als grans (Justel, 1995). I, si fem una ullada a les dades de participació de l'àrea metropolitana de Barcelona, veurem que les diferències més importants entre les eleccions autonòmiques i les municipals s'originen a les poblacions que tenen menys habitants (vegeu la taula 1.5).

La jerarquitització participativa en funció del tipus d'elecció és clara i persistent, però encara no sabem amb seguretat què és el que hi ha al darrere d'aquest fenomen. Les diferents hipòtesis tenen un caràcter parcial, i obren nous interrogants. Per exemple, per què no augmenta la participació a les convocatòries autonòmiques i europees a mesura que les comunitats autònomes i la Unió Europea guanyen més i més competències? Per què no disminueix a les legislatives, si és l'Estat central el que les hi transfereix? Per donar resposta satisfactòria a aquestes preguntes cal una explicació multicausal, que tingui també en compte aspectes que sovint han estat oblidats, com els esforços mobilitzadors que realitzen els actors polítics en cada convocatòria, o el ressò que en fan els diferents mitjans de comunicació. Evidentment, aquesta és una tasca que va molt més enllà de la intenció d'aquest capítol.

1.2. Evolució de l'abstenció

Un promig del 26,1% dels catalans amb dret de vot no participa a les eleccions legislatives, xifra que es troba mig punt per sobre de la mitjana estatal. Però això no sempre ha estat així. En les eleccions de 1977, 1979 i 1982 —el que s'ha anomenat «etapa de la transició» (Astorkia, 1995)—, l'abstenció és lleugerament més baixa que el total nacional. A partir de 1986 la situació canvia, i els nivells d'abstencionisme es mouen sempre per sota de la mitjana estatal. No obstant això, malgrat aquesta relativa però ferma desmobilització respecte del total espanyol, l'abstenció a Catalunya ha fluctuat de forma paral·lela a com ho ha fet a tot l'Estat. Precisament, un dels fets que més ha cridat l'atenció dels experts és l'altíssim grau de variació de la participació en eleccions de primer ordre a Espanya, inusual en la majoria de democràcies (Montero, 1990). Aquest fenomen té lloc també a Catalunya, però de forma encara més pronunciada. En un primer moment, la inestabilitat participativa es podia haver atribuït a la celebració d'eleccions crítiques, en circumstàncies excepcionals que afavoririen la mobilització dels ciutadans. És el cas de 1977, l'any de les eleccions constituents, i de 1982, quan el sistema democràtic se sentia amenaçat i necessitat d'un canvi. Aquestes dues convocatòries van assolir les que, fins al moment, són les més altes quotes de participació electoral conegudes a nivell de Catalunya i de tot l'Estat. Més endavant, a les eleccions de 1986 i 1989, l'abstenció sembla normalitzar-se uns deu punts per sobre, en percentatges propers al de 1979, i fins i tot, en el cas català, superant —el 1989— la xifra d'aquell any, que encara avui es manté com el màxim d'abstenció a Espanya en eleccions legislatives. A partir de 1986, l'electorat català es mostrarà menys participatiu que l'espanyol. Les eleccions de 1993 i 1996 tornen a introduir importants variacions en els nivells d'abstenció, que semblaven estabilitzats una mica més enllà del 30%. No són eleccions de tràmit o de continuïtat, però tampoc no es tracta d'eleccions crítiques, en el sentit més greu del terme, la qual cosa fa sospitar que la forta variabilitat de l'abstenció és un tret distintiu del comportament electoral espanyol —i català— i no una particularitat de cert moment històric.

En resum, l'abstenció catalana en eleccions generals ha fluctuat de forma important, en paral·lel al total estatal, i dins d'una franja d'uns 13 punts percentuals. A mitjans dels anys vuitanta, s'ha passat d'una situació en què Catalunya participava per sobre de la mitjana a una altra en què succeeix tot el contrari. Per sobre d'aquest canvi, però, s'observa una certa tendència que fa que els nivells d'abstenció s'apropin més al total espanyol com més participativa és la convocatòria. Si aquesta pauta es confirmés, podríem afirmar que hi ha hagut una desmobilització de l'electorat català durant el període 1977-1996, sempre en relació amb la xifra total espanyola, donat que la caiguda de l'abstenció en les dues darreres convocatòries no han aconseguit reduir aquesta diferència fins als nivells de la transició.

Taula 1.1

ABSTENCIÓ A CATALUNYA I A ESPANYA

	<i>Catalunya</i>	<i>Espanya</i>	<i>Diferència*</i>
<i>Legislatives</i>			
1977	20,7	21,4	-0,7
1979	31,5	31,9	-0,4
1982	19,3	20,1	-0,8
1986	30,8	29,6	1,2
1989	32,9	30,3	2,6
1993	24,1	22,7	1,4
1996	23,5	22,6	0,9
<i>Autonòmiques</i>			
1980	38,6	—	—
1984	35,7	—	—
1988	40,7	—	—
1992	45,1	—	—
1995	36,4	—	—
<i>Municipals</i>			
1979	39,1	37,4	1,7
1983	32,1	32,3**	-0,2
1987	31,5**	30,8**	0,7
1991	42,2	37,3**	4,9
1995	35,2	30,1**	5,1
<i>Europees</i>			
1987	32,1**	31,1**	1,0
1989	48,5	45,4	3,1
1994	48,1	40,4	7,7

* Diferència de les xifres de Catalunya respecte de l'estatal, de manera que signe menys (-) indica un nivell d'abstenció menor en el cas català.

** Convocatòries simultànies.

Com les legislatives, les eleccions municipals se celebren a Catalunya al mateix temps que a la resta de l'Estat espanyol. Però coincideixen amb les eleccions autonòmiques, cosa que sí succeeix —des del 1983— a 13 de les 17 comunitats autònomes. Aquest fet ens ajuda a explicar per què l'abstenció mitjana a Catalunya (33%) es troba 3 punts i mig per sobre de l'espanyola, si bé és cert que l'electorat català ja es va mostrar menys participatiu el 1979, única convocatòria en què això no va passar. En tot cas, i amb l'excepció de 1983, la participació en les eleccions locals ha estat sempre inferior a la mitjana, i, tot i seguir el sentit de les importants variacions a nivell estatal, amb el temps la diferència s'ha eixemplat fins arribar als 5 punts, fenomen que sembla contradir l'aparent procés d'homogeneització de les xifres d'abstenció dins del territori espanyol (Justel, 1995). El cas de les eleccions al Parlament Europeu és molt similar. En aquest àmbit, la

desmobilització relativa s'ha accentuat en cada convocatòria, fins al punt que la caiguda de l'abstenció registrada l'any 1995 gairebé no s'ha notat a Catalunya, on aquesta sembla fixada molt a prop del 50 %.

El nivell mig d'abstenció a Catalunya en eleccions autonòmiques és del 39,3%, és a dir, superior al de les legislatives en 13 punts, en 3 al de les municipals, i inferior en 4 a la mitjana de les eleccions europees —en 9, si no comptem la peculiar convocatòria de 1987—. En aquest cas, la comparació amb dades espanyoles és més controvertit que quan es tracta d'eleccions generals. Catalunya és una de les quatre comunitats autònomes que tenen un calendari electoral propi pel que fa als seus respectius parlaments. Les 13 comunitats restants celebren les seves eleccions autonòmiques conjuntament, i sempre de forma simultània a les eleccions municipals, que tenen lloc a tot l'Estat. Tots aquests elements fan de les eleccions al Parlament de Catalunya un cas especial. És per això que hem decidit dedicar un capítol a establir els criteris de comparació amb altres convocatòries regionals, tant de la resta de l'Estat com d'altres països.

Les eleccions autonòmiques han estat també les menys variables en el temps, la qual cosa apuntaria cap a l'existència d'una més gran abstenció estructural, insensible als canvis de conjuntura. Però això no vol dir que les fluctuacions hagin estat petites. Nou punts i mig separen l'abstenció màxima, assolida l'any 1992, de la mínima, la de 1984. Les eleccions al Parlament es van inaugurar, l'any 1980, amb una baixa participació, molt per sota de l'assolida en les legislatives de 1979, però equiparable a la de les municipals del mateix any. En aquell moment es va voler explicar l'escassa mobilització per l'acumulació de convocatòries en un breu període de temps (ESE, 1981). Tot i que no s'ha d'oblidar aquest fet, la posterior evolució de la participació ha demostrat que aquella xifra no era tan reduïda, sinó que fins i tot és lleugerament superior a la mitjana actual. El 1984, la lleu reducció de l'abstenció coincideix amb un fort creixement del vot a CiU, que, per primera vegada, aconsegueix la majoria absoluta a la cambra catalana. L'electorat es desmobilitza de forma creixent en les dues següents convocatòries, que tenen lloc en un ambient de continuïtat, amb CiU en una posició hegemònica incontestable. Així, l'any 1992, l'abstenció s'apropa perillosament al nivell de les eleccions al Parlament Europeu, superant de bon tros la barrera simbòlica del 40%, la qual cosa fa parlar de més de dos milions d'abstencionistes (Pallarès i Font, 1995). La participació ha tornat a les cotes de principis dels vuitanta en la darrera elecció, el 1995, potser aprofitant el nou clima polític, més competitiu, i coincidint amb la important ascensió del Partit Popular.

Hem vist que els diferents tipus d'eleccions assoleixen nivells de participació diferenciats i que segueixen camins desiguals. A Catalunya, les eleccions legislatives són les més participatives, seguides, de lluny, de les municipals, les autonòmiques i les europees, per aquest ordre. La diferència entre les abstencions d'un tipus d'elecció i d'un altre és el que s'anomena *abstenció diferencial* (Riba, 1995). Per exemple, els promitjos d'abstenció de les convocatòries legislatives i autonòmiques a Catalunya entre 1980 i 1996 són, respectivament, 26,1 i 39,3 %. Així,

l'abstenció diferencial de les eleccions autonòmiques respecte de les legislatives és de [39,3-26,1] 13,2 punts percentuals. Es pot calcular l'abstenció diferencial d'un parell qualsevol d'eleccions d'àmbit diferent, sempre que hagin tingut lloc en moments propers. Això ha de permetre arribar a quelcom més específic de l'abstenció en un tipus d'elecció, allò que la diferencia de la d'altres àmbits. En definitiva, l'anàlisi de l'abstenció diferencial, de la seva evolució i la seva distribució territorial, ens ajudarà a explorar les causes del fenomen que aquí ens ocupa, la naturalesa de l'abstencionisme a les eleccions autonòmiques.

Malgrat que l'evolució participativa en eleccions legislatives i en eleccions autonòmiques no es pot considerar totalment independent, el que sí podem deduir del que hem vist fins ara és que les fluctuacions no segueixen un mateix patró. Per aquesta raó, l'abstenció diferencial de les autonòmiques respecte de les legislatives no ha estat constant al llarg del període 1980-1996. La seva evolució concreta dependrà del fet de prendre, com a referència, l'elecció legislativa immediatament anterior o posterior a l'autonòmica. En tot cas, però, la diferència no ha estat mai favorable a la convocatòria autonòmica; ben al contrari, aquesta ha presentat sempre nivells d'abstenció clarament superiors —entre 5 i 21 punts per sobre— als de les eleccions generals (taula 1.2). El promig fixat al voltant del 13 % (que suposa entre 500.000 i 600.000 electors) és, segurament, un bon indicador de la magnitud del fenomen.

Taula 1.2

ABSTENCIÓ DIFERENCIAL A CATALUNYA

<i>Convocatòria autonòmica</i>	<i>Convocatòria legislativa de referència</i>	
	<i>anterior</i>	<i>posterior</i>
1980	7,1	19,3
1984	16,4	4,9
1988	9,9	7,8
1992	12,2	21,0
1995	12,3	12,9

1.3. Factors contextuais de l'abstenció

Una ràpida ullada als nivells agregats d'abstenció i la seva evolució i el fenomen ja se'ns presenta amb tota la seva complexitat. En només unes línies, ja han aparegut un munt de factors que semblen ser dignes de consideració a l'hora d'explicar el perquè de les fluctuacions de l'abstenció a Catalunya. A continuació es tractarà de posar-los tots junts i veure com funcionen. Així farem una primera aproximació a l'explicació multicausal de l'abstenció, alhora que ordenem algunes de les idees que s'han apuntat fins aquí.

Per tal d'assolir aquest objectiu realitzem una anàlisi de regressió. La variable depenent és el percentatge d'abstenció de les diferents eleccions que s'han convocat a Catalunya des de 1977, generals, autonòmiques, municipals i europees. Es tracta, fonamentalment, de mesurar-ne l'impacte dels múltiples elements que entren en joc. També interessa conèixer l'influx dels factors específics de les convocatòries autonòmiques un cop controlats els efectes d'altres variables. Així, doncs, s'han inclòs com a variables independents els factors «segon ordre» (variable dicotòmica que indica quan una elecció entra dins d'aquesta categoria, ja definida), «simultaneïtat» (quan uns comicis se celebren juntament amb uns altres de diferent àmbit), «excepcionalitat» (les eleccions legislatives de 1977 i 1982, envoltades de circumstàncies excepcionals) i «competitivitat». El darrer factor, del que encara no hem parlat, tracta de copsar les variacions de participació com a conseqüència del grau de competència partidista al voltant d'unes eleccions. En la literatura comparada trobem abundants exemples dels efectes positius d'aquest factor sobre el nivell de participació electoral. La justificació de la relació es fonamenta en dues proposicions, bàsicament. Com més incert és el resultat, d'una banda, els partits realitzen esforços mobilitzadors més intensos, donat que la probabilitat que aquests provoquin efectes positius són més grans; de l'altra, l'electorat es troba més incentivat a anar a votar, des del moment que la incidència potencial del seu vot és també més gran. Si la lògica de la relació és força clara, no ho és tant la manera d'operacionalitzar el fenomen de la competitivitat en sistemes multipartidistes com el nostre, i quan es barregen alhora eleccions generals i eleccions de segon ordre. De totes les alternatives possibles, aquí hem escollit com a indicador del grau de competitivitat d'una elecció la diferència percentual entre els resultats del primer i segon partits en aquella mateixa elecció.¹ Quan es tracta d'eleccions que tenen lloc al mateix temps a tot l'Estat, és a dir, a les generals, les locals i les europees, la competitivitat s'ha calculat a partir dels resultats dels dos primers partits a nivell estatal. Entra dins de la mateixa definició del concepte «segon ordre» que aquestes eleccions se celebren en clau nacional més que dels seus respectius àmbits. Només en el cas de les autonòmiques s'han pres com a referència els resultats a Catalunya.

Finalment, s'han inclòs dues variables que identifiquen les eleccions autonòmiques i les europees. Les municipals no tenen el seu equivalent perquè es considera que la variable «segon ordre» incorpora tots els seus efectes desmobilitza-

1. S'han proposat molt diverses formes de fer operatiu el fenomen de la competitivitat. Com a punt de referència, a més dels resultats de la mateixa elecció, també es podrien prendre els resultats de l'elecció anterior (expectativa de competitivitat) o bé els resultats que pronostiquen les enquestes preelectorals. En comptes de fer dependre l'àmbit de competència del fet que les eleccions se celebrin alhora o no a tot l'Estat, també ens podríem haver limitat al que succeeix a Catalunya per a tots els casos. D'altra banda, cal remarcar que la definició de la competitivitat com la diferència entre els dos primers partits és una pràctica heretada de l'anàlisi dels sistemes bipartidistes, i que el seu ús per a sistemes multipartidistes ha estat qüestionat per alguns autors (Powell, 1982; Dittrich i Johansen, 1983). És possible que, especialment en aquests casos, una visió de la competitivitat en tant que reflex del panorama de l'oferta partidista funcioni millor (Blais i Carty, 1990; Crepaz, 1990). Així, la fragmentació del sistema de partits, per exemple, seria un indicador potencialment més efectiu.

dors. Autonòmiques i europees, en canvi, van més enllà del límit establert per l'abstenció local, i és per això que és necessari destacar-les. Els seus quocients recolliran, doncs, la quantitat d'abstenció que es pot atribuir als factors que els hi són específics.

Taula 1.3

ANÀLISI DE REGRESSIÓ DELS EFECTES DE DIFERENTS FACTORS
SOBRE EL NIVELL D'ABSTENCIÓ ELECTORAL A CATALUNYA

	<i>B</i>	<i>beta</i>	(<i>T</i>)
Segon ordre	9,207	0,541	(3,457)**
Simultaneïtat	-10,956	-0,405	(-3,216)**
(Manca de) competitivitat	0,170	0,131	(1,066)
Convocatòria excepcional	-9,362	-0,346	(-2,689)*
Eleccions autonòmiques	0,516	0,028	(0,188)
Eleccions europees	7,728	0,340	(2,551)*
(Constant)	27,090		(11,942)**
$R^2 = 0,837$			$N = 20$

* Significatiu al nivell 0,05.

** Significatiu al nivell 0,01.

Els resultats del model de regressió (taula 1.3) no s'han de llegir com a explicació dels nivells d'abstenció a Catalunya sinó, més aviat, com a indicadors de la importància relativa de cadascun dels factors incorporats. Tampoc no s'ha de fer gaire cas de la seva precisió, ni dels seus graus de significació, en part perquè el nombre de casos és considerablement petit. Els quocients *B* es poden llegir com l'increment que pateix l'abstenció en augmentar la variable independent en un punt. Així, per exemple, les eleccions de segon ordre suposen per si mateixes uns 9 punts addicionals d'abstenció, mentre que les convocatòries excepcionals en restarien una quantitat similar. Tots els quocients tenen el signe previst. Segon ordre, manca de competitivitat i el fet de ser eleccions autonòmiques o europees tenen efectes positius sobre l'abstenció (la fan créixer), al contrari del que succeeix quan les eleccions coincideixen amb unes altres o estan envoltades de circumstàncies que les fan extraordinàries. Tot plegat s'ha de calcular a partir d'un nivell «normal» d'abstenció que se situaria al voltant del 27%, molt a prop del promig real en eleccions generals (26,1%). És important veure que els efectes de les eleccions autonòmiques per si mateixes són, un cop controlats els altres factors, considerablement petits, i clarament inferiors als que es poden atribuir al factor de segon ordre, o a unes eleccions europees. Els quocients *beta* indiquen (amb un valor que es mou entre 0 i 1) la magnitud dels efectes de cada variable independent sobre la dependent, eliminant els problemes derivats de les diferències d'escala, i compleixen millor l'objectiu de mesurar el pes relatiu de cada factor en relació amb l'abstenció. Segons aquest criteri, doncs, el caràcter autonòmic de la

convocatòria se situaria al final de tot del rànding d'importància, mentre que el de segon ordre ocuparia el primer lloc. A aquest darrer factor s'ha de atribuir la major part de l'abstenció diferencial. La manca de competitivitat només n'hauria estat responsable d'una petita part i, per tant, no s'hauria d'esperar gran cosa d'un eventual increment de la competència entre partits. La possibilitat de fer coincidir les eleccions és l'únic factor susceptible d'ésser controlat, i els seus efectes sobre l'abstenció, segons els resultats obtinguts, són molt importants. És, en definitiva, la principal lliçó que cal retenir amb vista a un programa d'acció mobilitzadora.

1.4. Distribució territorial

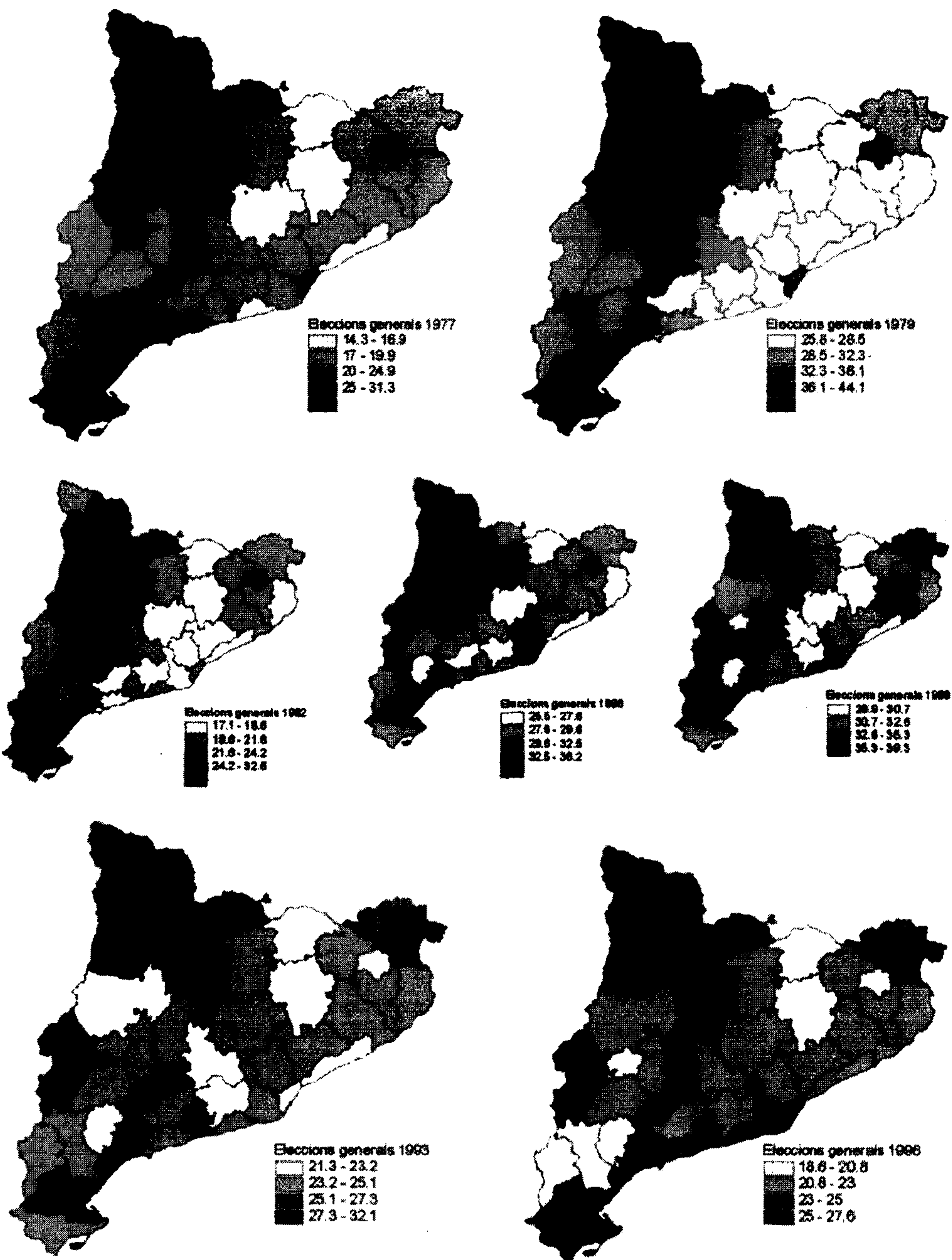
A continuació, s'analitzarà l'abstenció diferencial des del punt de vista de la seva distribució dins del territori català, així com l'evolució d'aquesta al llarg del temps. Províncies i comarques seran ara la nostra unitat d'anàlisi. Es pot discutir la conveniència d'utilitzar la província com a mesura de distribució territorial; és d'esperar que la diversitat sigui petita en aquest nivell. Però resulta que, tant en eleccions autonòmiques com en eleccions legislatives, la província és la circumscripció electoral, i sabem que la seva magnitud —és a dir, el nombre de parlamentaris que allà s'han d'escollir— pot condicionar el comportament dels electors en el sentit del seu vot o a l'hora de decidir si van a votar o es queden a casa (Gunther, 1989). La província esdevé, així, una variable independent digna de ser considerada. L'anàlisi comarcal, en tot cas, ens ha de permetre apurar molt més el dibuix del mapa de l'abstenció diferencial.

Inicialment, la distribució territorial de la participació en eleccions legislatives i autonòmiques era força similar. En els dos casos, Lleida i Tarragona apareixien com les circumscripcions més abstencionistes. La franja més occidental del Principat, des de l'Ebre fins a les comarques del Pirineu de Lleida, es perfilava com la zona amb més problemes de mobilització. Posteriorment, però, el mapa de la participació en eleccions autonòmiques evoluciona de forma diferent, de tal manera que Barcelona passa a ocupar el lloc de Lleida al capdavant de l'abstenció, seguida, a certa distància, per Tarragona. Així queda configurat l'actual dibuix, amb Lleida i Tarragona com a províncies més abstencionistes a les eleccions generals, i Barcelona i Tarragona ocupant aquesta posició a les autonòmiques. En l'àmbit de les convocatòries autonòmiques, es pot parlar, doncs, d'una desmobilització de Barcelona, acompanyada de la ràpida mobilització de Lleida, a principis dels vuitanta, i la més gradual de Tarragona, que sembla deixar Barcelona com a única circumscripció que s'absté per sobre de la mitjana. Girona és la més participativa de forma gairebé invariable, i només en alguna ocasió, i en eleccions legislatives, ha perdut aquest estatus en favor de Barcelona. Tot plegat fa de Barcelona i Tarragona els principals focus d'abstenció diferencial.

A nivell comarcal, es confirmen els trets essencials d'aquesta anàlisi però s'introdueixen importants matissos (vegeu els mapes 1 i 2). Efectivament, el mapa

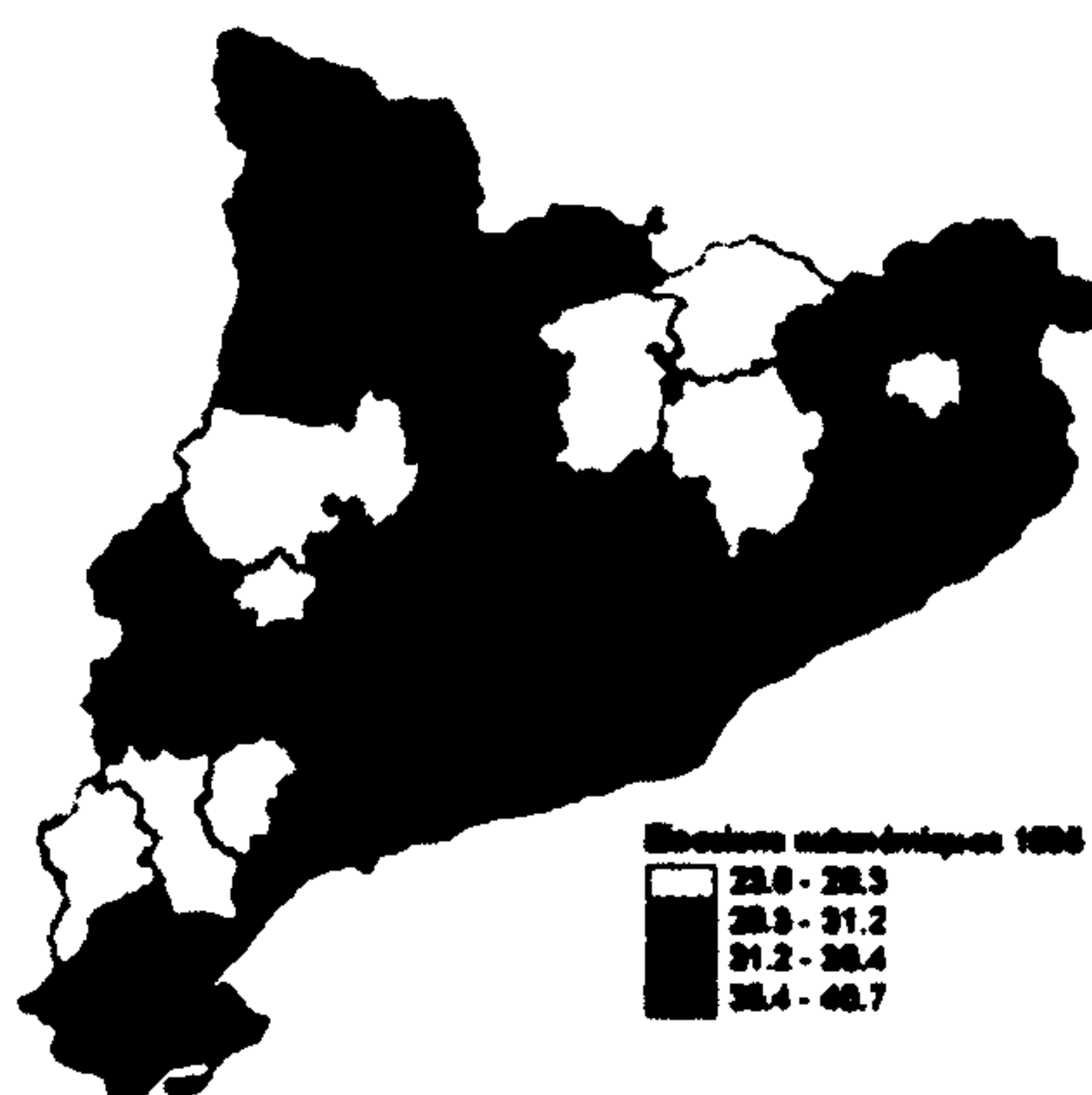
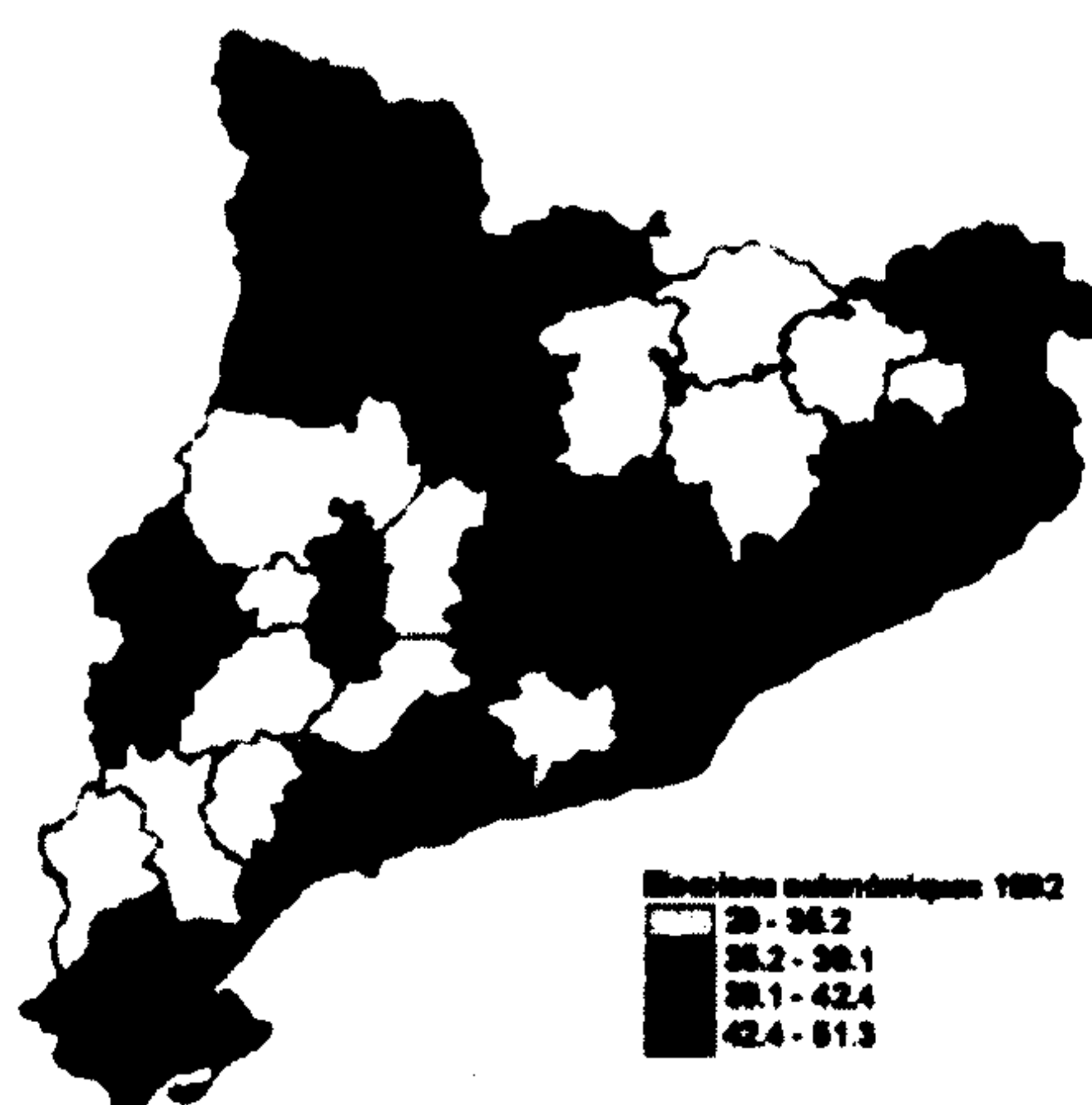
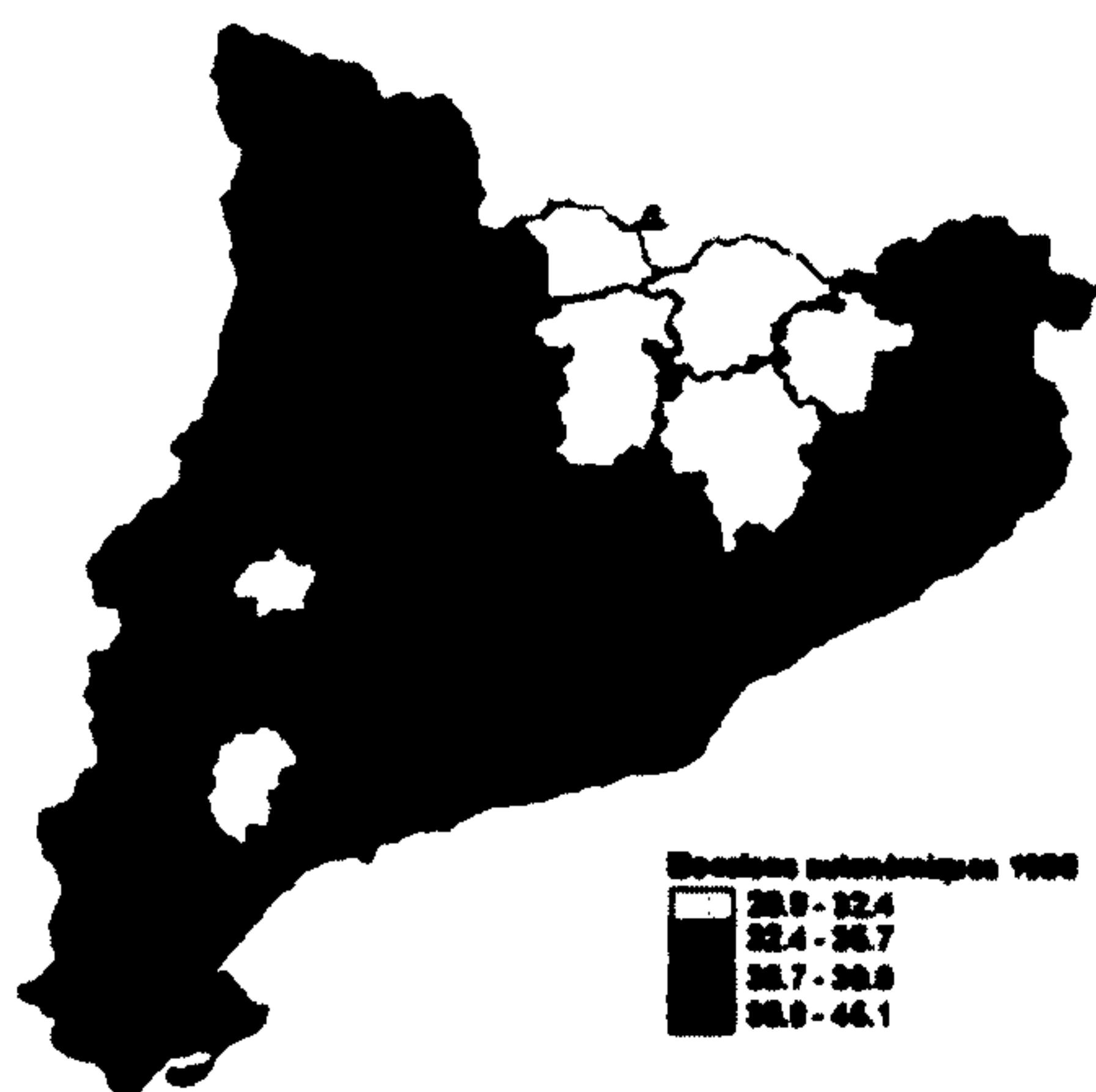
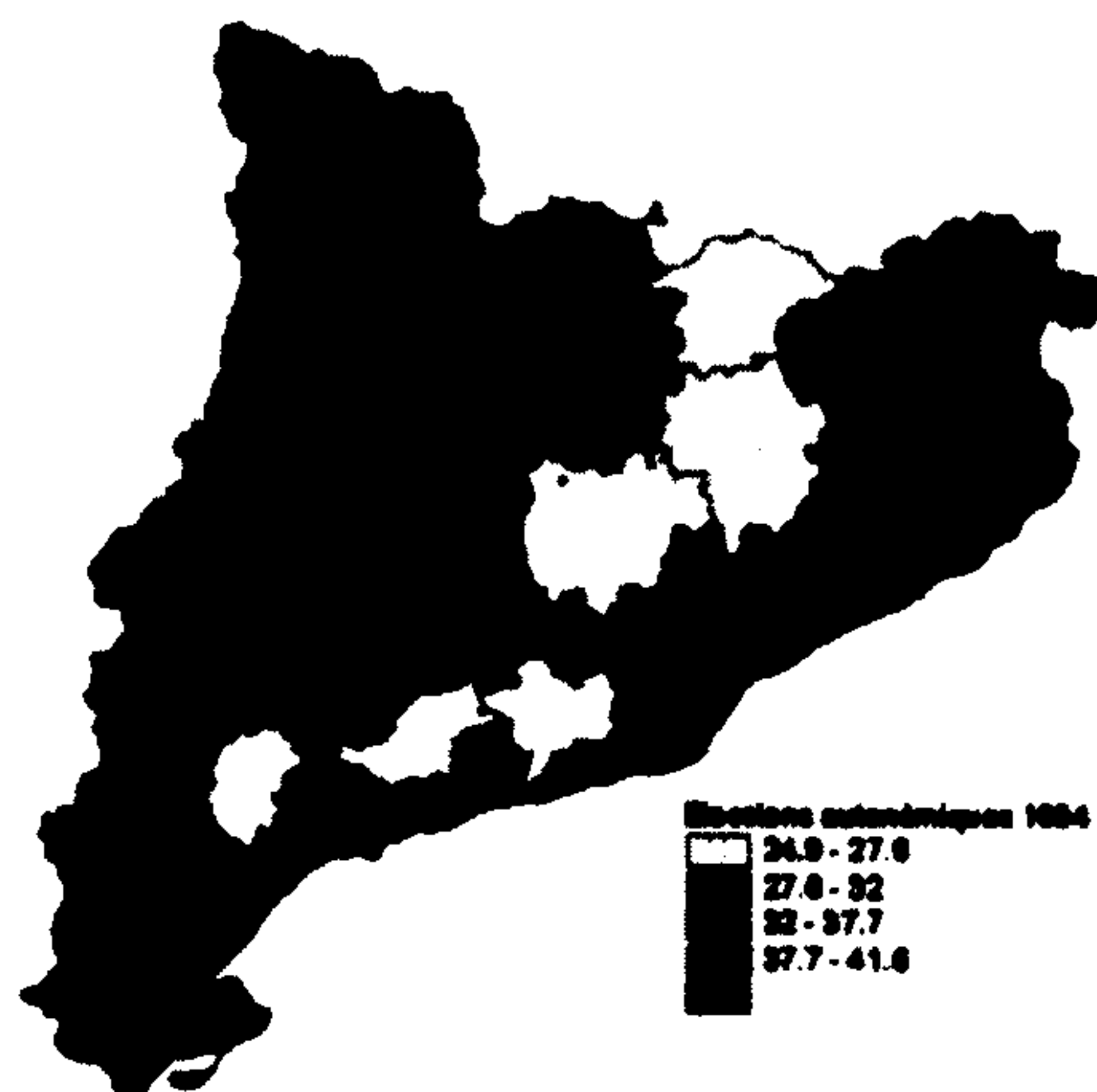
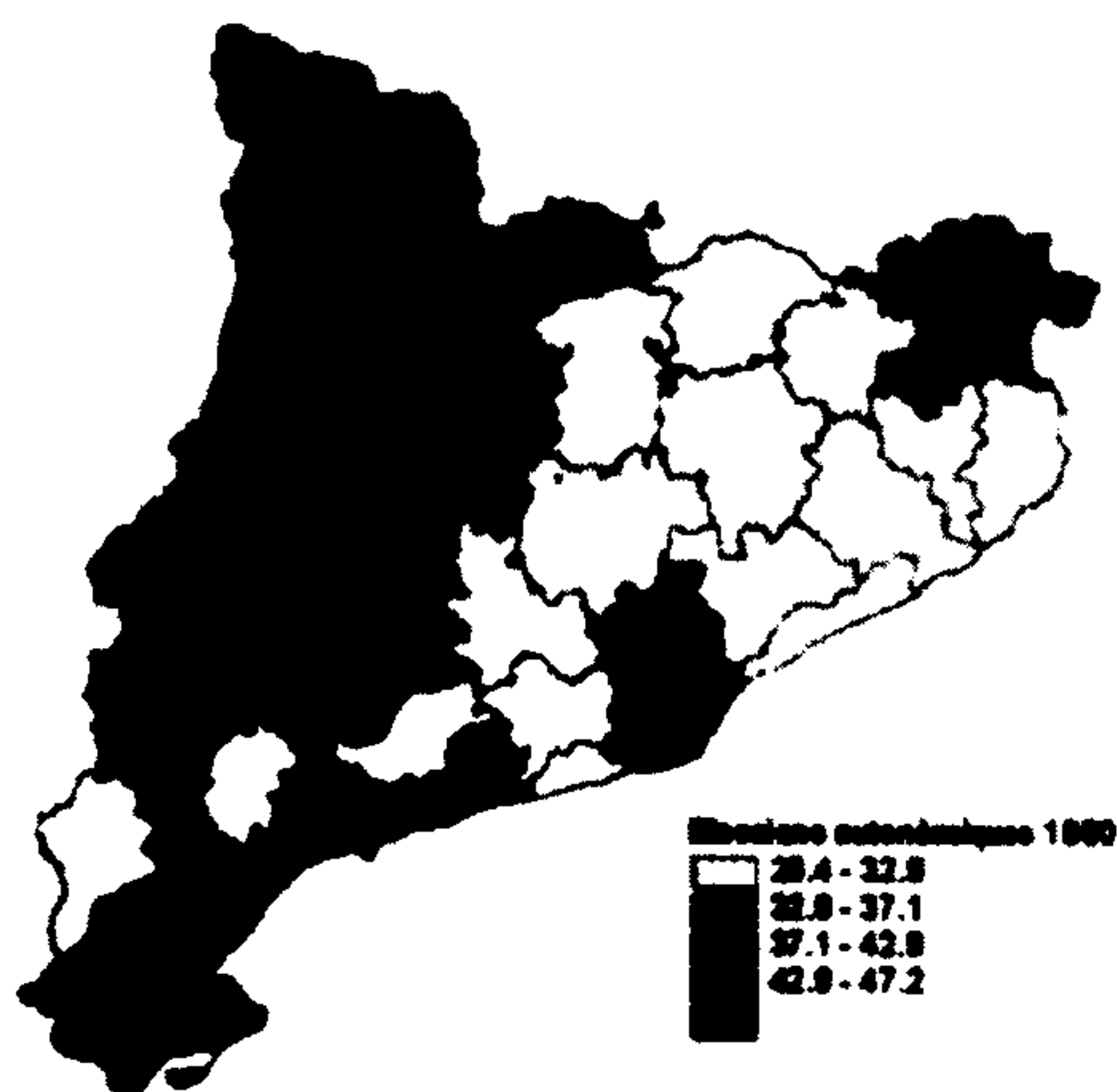
Mapa 1

ABSTENCIÓ (EN %) A LES ELECCIONS GENERALS, 1977-1996

Mapa 2

ABSTENCIÓ (EN %) A LES ELECCIONS AL PARLAMENT DE CATALUNYA, 1980-1995

participatiu de les eleccions autonòmiques de 1980 és el que més s'apropa a la pauta marcada en les legislatives, però també és cert que ja en aquell moment es perfilen algunes diferències que caldria destacar. En concret, a més de l'àrea crítica quant a la participació electoral —a grans trets, les zones més agràries i electoralment conservadores del territori català, especialment les comarques del Pirineu de Lleida— apareix un nou focus d'abstenció a la ciutat de Barcelona i el seu entorn. Progressivament, aquesta zona anirà creixent cap al sud, fins arribar a l'àrea de Tarragona, on té lloc una situació similar. Es tracta, doncs, d'una abstenció d'àmbit més específicament «autonòmic» —no legislatiu—, que seria més urbana i desenvolupada, i menys conservadora.

D'altra banda, cal remarcar que la participació en eleccions autonòmiques és territorialment molt més diversa que en eleccions legislatives. En aquestes, tot i les fortes fluctuacions, les diferències d'unes comarques a altres s'ha vist reduïda gradualment i sense interrupcions des del 1982, en paral·lel al procés d'homogeneïtzació que es produeix a nivell estatal. En eleccions autonòmiques, en canvi, no es pot parlar encara d'un fenomen equivalent, donat que la variació intercomarcal dels nivells de participació no ha disminuït de forma clara i significativa des de 1980, de manera que encara es manté en nivells comparativament elevats. I, així com, en eleccions legislatives, els creixements i caigudes de l'abstenció són bastant uniformes per tot el territori, en eleccions autonòmiques es poden identificar zones que, en un mateix moment, segueixen camins divergents. Pel que fa a aquesta qüestió, hi ha dues regions que destaquen especialment. Una, la corresponent, a grans trets, a l'àrea metropolitana de Barcelona (Baix Llobregat, Maresme, Vallès Occidental i Oriental, i també el Garraf), experimenta un augment de l'abstenció en les eleccions de 1984, quan la tendència general és de creixement significatiu de la participació —de fet, és l'any en què s'aconsegueix el màxim històric de mobilització en eleccions autonòmiques— i, en general, mostra certa propensió a desmobilitzar-se amb més intensitat que la majoria de comarques quan cau la participació a nivell global. Junt amb Tarragona i el seu entorn (Baix Camp, especialment), és la zona que s'absté en les autonòmiques per sobre de la mitjana, i també la que, de forma persistent, assoleix els màxims d'abstenció diferencial.

L'altra regió de comportament diferenciat, la tradicional franja abstencionista de l'interior de Catalunya, registra certa mobilització electoral ja l'any 1992, quan la pauta general és precisament la contrària, de disminució de la participació, i normalment es desmobilitza menys que la resta del territori català. Aquí, la participació es mou en uns nivells baixos en tots els àmbits, però especialment en eleccions legislatives, on aquestes comarques registren els mínims. En eleccions autonòmiques, malgrat que l'abstenció és comparativament alta en un principi, es va reduint progressivament des de 1984. Així, doncs, l'abstenció diferencial no és un problema tan greu com a altres parts del territori.

En definitiva, tenim dos escenaris ben diferents pel que fa a l'abstenció. D'una banda, hi ha una zona tradicionalment poc participativa, però que en les

eleccions autonòmiques ha viscut un procés de mobilització important. Per l'altra, hi ha les àrees metropolitanes de Barcelona i Tarragona, on algunes comarques s'abstenen en eleccions generals per sota de la mitjana, però que tenen una abstenció elevada i creixent en eleccions autonòmiques. És aquí on el problema de l'abstenció diferencial es manifesta de manera més accentuada. Aquests dos processos contraris en el nivell electoral autonòmic han anat dibuixant un mapa participatiu ben diferent dels comicis d'àmbit legislatiu. Això ho podem confirmar comparant l'evolució dels coeficients de correlació dels percentatges comarcals d'abstenció en eleccions autonòmiques amb els corresponents de les convocatòries legislatives immediatament anterior i posterior (taula 1.4). Gradualment, els coeficients s'allunyen d'1 —que indicaria una relació perfecta entre els dos mapes— i s'apropen a 0 —que indicaria l'absència de relació entre un i altre—. Si comparem els resultats d'aquest quadre amb els de la taula 1.2, referents al volum d'abstenció diferencial, veiem que es corresponen força, de forma que l'abstenció diferencial creix a mesura que la similitud de les distribucions territorials de la participació en un àmbit i en l'altre es fa més petita. És a dir, hi ha la tendència que, com menys s'assembla el dibuix de l'abstenció a les eleccions autonòmiques al de les legislatives, més creix la diferència entre els seus respectius nivells globals. De fet, és lògic que sigui així. Si una comarca assoleix un rècord de participació en un àmbit però en l'altre és una de les cueres, la seva abstenció diferencial serà més gran que quan hi hagi coincidència entre els dos rànquings —legislatiu i autonòmic—.

Taula 1.4.

CORRELACIÓ ENTRE PERCENTATGES D'ABSTENCIÓ COMARCAL
EN ELECCIONS AUTONÒMIQUES I LEGISLATIVES *

<i>Convocatòria autonòmica</i>	<i>Convocatòria legislativa de referència</i>	
	<i>anterior</i>	<i>posterior</i>
1980	0,78	0,66
1984	0,28	0,69
1988	0,57	0,53
1992	0,23	0,22
1995	0,36	0,67

* Coeficients de correlació simple entre els percentatges de les eleccions autonòmiques i les legislatives anteriors i posteriors corresponents.

Des d'aquest punt de vista, es pot dir que l'abstenció diferencial, a nivell global, ha augmentat amb el temps. Les dades semblen apuntar, però, que últimament els mapes han tornat a apropar-se. De l'anàlisi territorial de les dues darreres convocatòries es fa palès que les eleccions legislatives del 1996 han vist com les comarques de les àrees metropolitanes de Barcelona i Tarragona i, al llarg de la

costa, entre una i altra, passaven al grup d'abstenció mitjana-alta, és a dir, més a prop de la seva pauta en eleccions les autonòmiques. Un fenomen equivalent però de sentit invers s'observa a les comarques de l'interior de Tarragona i sud de Lleida, que es mobilitzen apropant-se a la posició que ocupen en eleccions autonòmiques. En resum, la distribució territorial de la participació en eleccions autonòmiques sembla haver-se contagiada, contra el procés que semblava imposar-se, a les eleccions generals de 1996, malgrat que això, cal dir-ho, no ha anat seguit d'una reducció del volum d'abstencionisme diferencial.

1.5. L'abstenció metropolitana²

En l'apartat anterior hem vist que els nivells més alts d'abstenció diferencial són els registrats als cinturons industrials de Barcelona i Tarragona, el que s'ha anomenat «Catalunya novíssima» (ESE, 1981). Per tal d'aprofundir més en el fenomen, a continuació estudiarem la participació des de la perspectiva dels municipis que formen part de la primera d'aquestes grans àrees metropolitanes.

Si prenem l'àrea metropolitana de Barcelona com un tot i la comparem amb el conjunt de Catalunya, s'observa que no és una zona especialment abstencionista en les eleccions legislatives, però que participa per sota de la mitjana en les eleccions autonòmiques i en les municipals. Respecte de les primeres, es poden establir dos períodes: un primer, fins al 1989, en què l'àrea metropolitana s'absté més que Catalunya, excepte l'any de màxima mobilització, el 1982, en què ho fa al mateix nivell; i un de posterior, que comença a finals dels vuitanta, en què passaria tot el contrari. En eleccions autonòmiques i locals, en canvi, l'abstenció s'ha mantingut, de ben principi, invariablement superior, i també molt més variable, de forma que les pujades i baixades de participació les ha patit amb més intensitat. El resultat evident d'aquest perfil és una abstenció diferencial molt alta, en tot moment equiparable als màxims comarcals (taula 1.5).

Però l'àrea metropolitana de Barcelona no és un tot coherent sinó que hi trobem municipis amb característiques ben diverses, i per tant és lògic que doni lloc a pautes participatives diferents. Un cas prou significatiu és el de Barcelona ciutat. Si comparem la seva evolució amb la del seu entorn metropolità, podrem veure que han seguit camins diferents: al llarg dels anys vuitanta, Barcelona experimenta una mobilització relativa que afecta tots els àmbits electorals. Fins al 1982, la capital era menys participativa que l'àrea metropolitana, però els papers s'intercanvien a partir de llavors. El procés és ràpid i clar en eleccions autonòmiques i municipals, i una mica més llarg i incert en les legislatives —no és fins al 1989 que es consolida la mobilització de la ciutat en aquest nivell—. La mobilització ha estat molt diferent segons els districtes. Des del 1982 —el 1984, en el cas de les eleccions autonòmiques—

2. Ignorem aquí l'expansió que ha sofert l'AMB al llarg dels anys: ens referim només als municipis que formaven part de la regió originària.

ques— les taxes d'abstenció d'alguns districtes —especialment Sarrià-Sant Gervasi, però també les Corts i l'Eixample— són equiparables als mínims que es registren als municipis de l'àrea metropolitana. Per contra, la desmobilització de Ciutat Vella es manté al llarg de tot el període, amb una de les participacions més baixes de tota la zona. En tot cas, Barcelona passa en pocs anys de la zona alta de l'abstenció diferencial a la baixa, i assoleix taxes més moderades que les de l'àrea metropolitana.

Taula 1.5

ABSTENCIÓ MITJANA SEGONS EL TIPUS D'ELECCIONS, AMB, 1977-1996

	<i>Legislatives</i>	<i>Autonòmiques</i>	<i>Municipals</i>	<i>Europees</i>	<i>Diferencial*</i>
Badalona	26,9	46,2	42,9	48,1	17,7
Barcelona	27,0	39,2	39,3	41,2	13,5
Castelldefels	28,7	46,8	39,8	47,0	18,0
Cerdanyola	26,1	45,8	41,0	45,8	18,6
Cornellà	24,0	43,6	36,3	42,0	18,7
Esplugues	23,9	42,8	37,4	43,0	18,0
Gavà	24,8	43,7	38,0	43,4	17,2
L'Hospitalet	25,5	44,7	41,2	44,0	18,8
Molins de Rei	23,6	34,4	32,9	39,3	9,8
Montcada i Reixac	25,6	43,4	36,5	42,6	16,6
Montgat	25,6	40,9	36,4	43,5	14,4
Pallejà	23,5	38,0	29,6	41,2	13,0
El Papiol	22,2	34,8	25,7	38,8	10,8
Prat de Llobregat	26,2	46,8	39,7	46,0	19,2
Ripollet	25,9	46,2	39,2	44,9	19,8
St. Adrià de Besòs	30,0	49,8	44,3	50,0	18,3
Sant Boi	27,2	45,8	39,0	45,5	18,4
St. Clement Llobregat	24,4	32,9	22,5	41,5	7,5
Sant Cugat del Vallès	29,0	38,4	37,9	41,2	13,0
St. Feliu de Llobregat	23,5	41,9	34,6	40,4	16,9
St. Joan Despí	21,3	37,9	31,7	38,0	15,9
St. Just Desvern	24,7	36,0	34,9	42,4	9,8
St. Vicenç dels Horts	24,6	42,2	36,3	43,4	16,3
Sta. Coloma de Cervelló	22,2	32,0	29,9	41,8	7,7
Sta. Coloma de Gramenet	27,6	49,7	39,0	46,0	21,6
Tiana	20,5	29,9	30,1	38,1	9,0
Viladecans	26,6	47,4	41,2	47,2	19,2
Total AMB	26,7	41,6	39,6	42,7	15,5
Total Catalunya	26,1	39,3	36,0	42,9	13,2

* Promig de les diferències del nivell d'abstenció de les eleccions autonòmiques respecte del de les legislatives posteriors (n=5).

Què és el que diferencia la capital del seu entorn metropolità? Bàsicament, que té un fort component de classe mitjana, d'origen més aviat català, i una població més envellida. Per contra, l'electorat de l'àrea metropolitana és més jove, d'origen immigrant i amb una major presència de la classe treballadora. En general,

les poblacions més benestants han tingut una participació relativa més alta, la qual cosa s'ha traduït, normalment, en una abstenció diferencial menys elevada. Així, entre els municipis que menys pateixen aquest fenomen trobem Sant Cugat, Molins de Rei, el Papiol, Sant Clement de Llobregat, Sant Just Desvern, Santa Coloma de Cervelló i Tiana. L'abstenció es dispara, en canvi, en municipis que presenten un perfil oposat, com Santa Coloma de Gramenet, Cerdanyola, Ripollet, l'Hospitalet, Sant Feliu de Llobregat i Viladecans.

En quin grau les característiques sociodemogràfiques dels municipis ens expliquen la seva abstenció diferencial? Probablement, menys del que podria semblar. Si es considera que la participació de menys —o abstenció diferencial— que s'assoleix en les eleccions municipals respecte de les legislatives és un indicador del volum dels efectes de «segon ordre» generat per aquest tipus de convocatòries, es pot dir que aquest factor explica aproximadament tres quartes parts del nivell d'abstenció diferencial. És a dir, l'abstenció autonòmica es troba molt més a prop de l'abstenció municipal que no pas lluny de l'abstenció legislativa. A Catalunya, la participació a les generals és superior en 13 punts percentuals a la de les autonòmiques, i en 10 a la de les municipals. Seguint la nostra hipòtesi, això voldria dir que només 3 punts de l'abstenció diferencial —un 25% de la distància entre eleccions legislatives i autonòmiques— es deuen específicament a circumstàncies pròpies de les darreres, donat que un 75% del salt —10 punts— ja estaria explicat pel fet de ser eleccions de «menor importància», com les municipals.

L'altra zona on es concentren casos de gran abstenció diferencial és l'àrea metropolitana de Tarragona. Malgrat que les diferències entre unes poblacions i altres també aquí són molt importants, globalment l'abstenció és més alta que al conjunt de Catalunya tant a les eleccions autonòmiques com a les legislatives. Val a dir, però, que als anys noranta la participació ha caigut en les darreres de forma significativa, fet que ha produït una moderació dels nivells d'abstenció diferencial. En tot cas, aquesta és especialment alta a poblacions com Vila-seca i Salou, Tarragona i Constantí.

1.6. Conclusions

Com hem pogut veure, l'àmbit de l'elecció és un potent factor explicatiu dels nivells d'abstenció, al temps que dóna peu a tendències i distribucions territorials diferenciades. Les eleccions de «primer ordre», on s'escullen els representants de l'àmbit de govern més important per a un país, registren sistemàticament les cotes de participació més importants. També entre les eleccions de «segon ordre» s'estableix una consistent jerarquia participativa, però no sabem amb certesa quins són els elements que la provoquen. A Catalunya, les eleccions autonòmiques registren una abstenció inferior a la de les eleccions al Parlament Europeu, però superior a la dels comicis locals. En constatar aquests fets, i en el marc d'aquest capítol, l'abstenció diferencial ha estat definida com l'abstenció de les eleccions autonòmiques amb relació a la de les legislatives.

Hem vist, també, que, en les eleccions que tenen lloc simultàniament a tot l'Estat (generals, municipals i europees), a Catalunya la participació fluctua de forma paral·lela a com ho fa a tot Espanya. Dins d'aquests àmbits s'ha constatat una creixent desmobilització de l'electorat català amb relació al de la resta de l'Estat.

Les eleccions al Parlament de Catalunya generen una abstenció menys variable en el temps però territorialment molt més dispersa, fins al punt que és possible identificar zones de comportament oposat. Tot fa pensar que, en aquest cas, els factors estructurals són particularment importants. Les àrees metropolitanes de Barcelona i Tarragona han assolit marques rècord d'abstenció autonòmica que les han fet guanyar de bon principi els primers llocs de l'abstenció diferencial. En tot cas, els mapes de l'abstenció en eleccions autonòmiques i legislatives han patit un intens procés de diferenciació, que es modera relativament en la darrera convocatòria.

De l'anàlisi de la participació electoral als municipis de l'àrea metropolitana de Barcelona se'n treu que la capital s'ha mobilitzat respecte del seu entorn en tots els nivells, fet que ha anat acompanyat d'una significativa reducció de la seva abstenció diferencial. El gran pes d'aquesta se l'emporten, sobretot, els municipis amb forta presència de classe treballadora i un component important de gent d'origen immigrant. En canvi, es pot parlar d'una certa connexió entre poblacions més benestants —i més cohesionades, en alguns casos— i una participació més elevada. La proximitat entre taxes d'abstenció en eleccions autonòmiques i en eleccions municipals que s'observa en molts dels municipis fa pensar, no obstant això, que el factor del «segon ordre» tindria un paper més rellevant que les variables d'àmbit estrictament autonòmic a l'hora d'explicar l'abstenció diferencial.

L'anàlisi dels factors contextuais de l'abstenció a Catalunya ha mostrat que el caràcter de segon ordre explica la major part de l'abstenció diferencial que apareix en les eleccions autonòmiques, i que els factors de desmobilització que li són específics no tenen, ni molt menys, la importància que tenen els factors propis de les eleccions al Parlament Europeu. D'altra banda, sembla que la competitivitat i, molt especialment, la simultaneïtat de les convocatòries, treballen a favor de la participació. L'habitual absència d'ambdues coses en les eleccions autonòmiques podria contribuir doncs a explicar l'escassa participació en aquestes convocatòries.

ANNEXOS

DADES D'ABSTENCIÓ ELECTORAL A CATALUNYA

ANNEX 1

ABSTENCIÓ PER CIRCUMSCRIPCIONS

Abstenció (% sobre cens) a les eleccions legislatives

	1977	1979	1982	1986	1989	1993	1996
Barcelona	20,7	31,5	18,6	31,3	32	23,7	23,4
Girona	18,6	28,6	19,6	28,7	32,7	24,9	23
Lleida	21,2	34,7	24,2	32,3	34,7	26,6	24,6
Tarragona	22,5	32,3	21,4	30,9	33	25,2	24,3

Abstenció (% sobre cens) a les eleccions autonòmiques

	1980	1984	1988	1992	1995
Barcelona	37,9	36,2	41,4	46,8	37,1
Girona	32,2	30,5	34,4	38,5	32,3
Lleida	40,6	35,4	38,8	40,2	33,4
Tarragona	40,8	36,5	40,8	42,6	35,8

*Abstenció diferencial **

	1980-82	1984-86	1988-89	1992-93	1995-96
Barcelona	19,3	4,9	9,4	23,1	14,0
Girona	12,6	1,8	1,7	13,6	9,3
Lleida	16,4	3,1	4,1	13,6	8,8
Tarragona	19,4	5,6	7,8	17,4	12,0

* Diferència del percentatge d'abstenció de les eleccions autonòmiques respecte de les legislatives posteriors.

ANNEX 2

ABSTENCIÓ PER COMARQUES*Abstenció (%sobre cens) a les eleccions legislatives*

	1977	1979	1982	1986	1989	1993	1996
Alt Penedès	17,0	27,8	17,8	26,5	30,3	22,6	21,7
Anoia	17,8	29,5	19,4	28,0	30,0	23,0	22,5
Bages	15,5	25,8	18,0	27,0	29,2	23,4	21,7
Baix Llobregat	17,2	27,2	18,2	30,6	33,0	24,4	23,4
Barcelonès	23,4	34,3	19,2	33,0	32,4	23,2	23,3
Berguedà	19,1	31,2	21,6	30,2	31,7	24,2	21,9
Garraf	15,1	26,6	19,4	29,6	33,2	24,8	24,2
Maresme	16,2	27,0	17,8	26,8	29,7	22,0	21,9
Osona	14,3	27,5	18,4	28,7	29,7	23,0	20,5
Vallès Occ.	18,1	28,5	17,1	30,3	32,0	23,5	22,4
Vallès Or.	17,9	27,6	17,3	28,8	31,1	23,5	22,9
Alt Empordà	19,6	31,2	20,0	29,1	34,0	26,5	24,7
Baix Empordà	18,2	28,1	18,5	27,6	31,8	23,9	22,7
Cerdanya	23,2	36,1	22,2	29,5	32,1	28,6	25,5
Garrotxa	18,2	26,0	20,9	28,0	31,4	24,9	22,0
Gironès	17,4	28,3	20,1	29,4	33,6	23,9	21,4
Pla de l'Estany	—	—	—	—	30,7	23,5	20,8
Ripollès	15,9	26,5	18,6	27,2	29,2	22,5	19,7
Selva	19,4	28,3	19,3	29,1	33,5	24,6	23,0
Alt Urgell	26,6	38,4	32,0	35,5	38,3	32,1	27,6
Alta Ribagorça	—	—	—	—	38,1	30,3	26,5
Garrigues	17,5	30,5	22,3	28,7	33,5	23,6	22,0
Noguera	22,9	35,5	24,2	31,4	32,3	23,1	21,4
Pallars Jussà	28,7	41,0	30,6	36,2	37,5	29,5	26,6
Pallars Sobirà	31,3	42,4	32,6	36,0	39,3	28,9	25,6
Pla d'Urgell	—	—	—	—	30,9	21,9	19,9
Segarra	25,6	41,2	28,1	33,2	34,4	25,0	23,3
Segrià	18,8	32,3	21,6	32,5	35,3	26,9	24,8
Solsonès	29,5	44,1	30,7	34,1	37,9	26,5	25,2
Urgell	19,0	33,5	24,0	30,3	33,2	24,9	22,5
Vall d'Aran	20,9	33,3	20,7	32,1	35,8	27,3	26,2
Alt Camp	17,6	26,9	17,4	26,0	31,7	23,5	22,7
Baix Camp	26,9	34,5	23,7	33,8	34,1	26,0	25,2
Baix Ebre	21,8	34,3	24,0	35,3	36,0	26,8	24,9
Baix Penedès	17,7	27,4	20,8	29,2	32,6	25,6	25,0
Conca de Barberà	24,1	34,6	22,8	28,9	33,3	25,8	23,8
Montsià	22,4	33,7	22,5	29,2	32,3	24,4	23,6
Priorat	21,3	29,4	20,3	25,5	28,9	21,3	19,2
Ribera d'Ebre	23,5	34,0	23,6	31,7	33,9	23,4	18,6
Tarragonès	21,7	31,0	18,4	29,3	31,2	23,9	23,7
Terra Alta	19,8	31,8	23,0	28,1	33,9	25,1	20,7

Abstenció (% sobre cens) a les eleccions autonòmiques

	1980	1984	1988	1992	1995
Alt Penedès	30,3	27,6	32,8	34,7	30,7
Anoia	31,4	29,7	34,5	39,1	34,2
Bages	29,5	27,1	33,1	37,4	32,2
Baix Llobregat	35,8	38,7	45,1	51,3	40,7
Barcelonès	41,5	37,7	42,6	47,5	36,5
Berguedà	32,3	29,4	32,3	34,5	28,3
Garraf	32,4	36,4	41,8	45,7	38,9
Maresme	31,3	31,9	37,2	41,1	33,9
Osona	28,7	27,3	31,5	33,6	28,0
Vallès Occ.	34,2	37,0	42,5	49,5	39,0
Vallès Or.	32,9	33,3	39,1	44,2	37,4
Alt Empordà	34,8	33,9	36,5	41,3	35,1
Baix Empordà	31,5	30,2	34,3	37,4	33,0
Cerdanya	39,2	29,5	32,4	37,4	34,3
Garrotxa	30,0	28,6	31,9	33,7	29,4
Gironès	31,3	29,6	35,4	38,4	29,8
Pla de l'Estany	—	—	28,9	34,3	26,8
Ripollès	28,4	25,3	28,9	31,4	24,9
Selva	32,4	32,0	35,7	40,2	34,6
Alt Urgell	44,7	35,9	39,9	40,8	35,1
Alta Ribagorça	—	—	43,5	42,4	36,3
Garrigues	35,9	30,3	35,3	34,3	28,9
Noguera	40,1	31,3	34,3	33,5	27,7
Pallars Jussà	43,6	39,6	39,8	38,4	32,9
Pallars Sobirà	44,4	34,9	38,2	37,5	30,2
Pla d'Urgell	—	—	33,5	34,6	26,8
Segarra	40,7	31,9	34,3	33,0	29,4
Segrià	41,5	39,0	42,7	44,2	36,0
Solsonès	40,0	29,7	37,4	37,6	31,2
Urgell	36,0	29,9	34,4	37,0	29,8
Vall d'Aran	42,9	30,6	37,3	38,7	37,2
Alt Camp	29,5	24,9	33,9	37,8	30,9
Baix Camp	42,3	41,6	42,8	44,8	37,7
Baix Ebre	47,2	40,9	44,0	42,3	36,2
Baix Penedès	34,1	31,4	36,5	40,9	36,8
Conca de Barberà	37,1	29,4	34,3	34,1	29,7
Montsià	46,0	37,2	41,0	40,4	35,4
Priorat	31,5	26,6	29,7	29,0	23,6
Ribera d'Ebre	40,3	36,7	38,0	35,2	27,0
Tarragonès	41,3	35,8	42,5	44,9	37,0
Terra Alta	32,3	29,9	36,7	35,0	28,2

*Abstenció diferencial**

	1980-82	1984-86	1988-89	1992-93	1995-96
Alt Penedès	12,5	1,1	2,5	12,1	9,0
Anoia	12,0	1,7	4,5	16,1	11,7
Bages	11,5	0,1	3,9	14,0	10,5
Baix Llobregat	17,6	8,1	12,1	26,9	17,3
Barcelonès	22,3	4,7	10,2	24,3	13,2
Berguedà	10,7	-0,8	0,6	10,3	6,4
Garraf	13,0	6,8	8,6	20,9	14,7
Maresme	13,5	5,1	7,5	19,1	12,0
Osona	10,3	-1,4	1,8	10,6	7,5
Vallès Occ.	17,1	6,7	10,5	26,0	16,6
Vallès Or.	15,6	4,5	8,0	20,7	14,5
Alt Empordà	14,8	4,8	2,5	14,8	10,4
Baix Empordà	13,0	2,6	2,5	13,5	10,3
Cerdanya	17,0	0,0	0,3	8,8	8,8
Garrotxa	9,1	0,6	0,5	8,8	7,4
Gironès	11,2	0,2	1,8	14,5	8,4
Pla de l'Estany	—	—	-1,8	10,8	6,0
Ripollès	9,8	-1,9	-0,3	8,9	5,2
Selva	13,1	2,9	2,2	15,6	11,6
Alt Urgell	12,7	0,4	1,6	8,7	7,5
Alta Ribagorça	-	-	5,4	12,1	9,8
Garrigues	13,6	1,6	1,8	10,7	6,9
Noguera	15,9	-0,1	2,0	10,4	6,3
Pallars Jussà	13,0	3,4	2,3	8,9	6,3
Pallars Sobirà	11,8	-1,1	-1,1	8,6	4,6
Pla d'Urgell	-	-	2,6	12,7	6,9
Segarra	12,6	-1,3	-0,1	8,0	6,1
Segrià	19,9	6,5	7,4	17,3	11,2
Solsonès	9,3	-4,4	-0,5	11,1	6,0
Urgell	12,0	-0,4	1,2	12,1	7,3
Vall d'Aran	22,2	-1,5	1,5	11,4	11,0
Alt Camp	12,1	-1,1	2,2	14,3	8,2
Baix Camp	18,6	7,8	8,7	18,8	12,5
Baix Ebre	23,2	5,6	8,0	15,5	11,3
Baix Penedès	13,3	2,2	3,9	15,3	11,8
Conca de Barberà	14,3	0,5	1,0	8,3	5,9
Montsià	23,5	8,0	8,7	16,0	11,8
Priorat	11,2	1,1	0,8	7,7	4,4
Ribera d'Ebre	16,7	5,0	4,1	11,8	8,4
Tarragonès	22,9	6,5	11,3	21,0	13,3
Terra Alta	9,3	1,8	2,8	9,9	7,5

* Diferència del percentatge d'abstenció de les eleccions autonòmiques respecte de les legislatives posteriors.

ANNEX 3

**ABSTENCIÓ ALS MUNICIPIS
DE L'ÀREA METROPOLITANA DE BARCELONA**

Abstenció (% sobre cens) a les eleccions legislatives

	1977	1979	1982	1986	1989	1993	1996
Badalona	16,7	29,5	20,1	34,2	36,0	26,9	25,1
Barcelona	24,7	35,8	19,2	32,6	31,6	22,2	23,0
Castelldefels	23,8	33,3	22,7	34,4	35,0	25,8	25,6
Cerdanyola	17,7	28,8	20,0	33,4	34,5	25,2	23,0
Cornellà	16,8	26,7	19,0	29,6	31,8	23,1	21,2
Esplugues	16,3	27,3	17,3	30,7	31,6	22,6	21,4
Gavà	15,6	25,5	17,4	31,2	33,4	25,6	25,2
L'Hospitalet	20,8	28,2	18,6	31,4	32,5	24,1	22,6
Molins de Rei	16,7	25,4	17,3	32,3	29,7	22,8	21,0
Montcada i Reixac	17,6	27,7	19,2	32,0	33,1	25,1	24,2
Montgat	18,2	28,4	17,7	35,1	33,5	23,3	23,0
Pallejà	17,8	22,2	19,2	28,0	32,5	22,6	22,2
El Papiol	13,0	22,7	17,5	27,8	32,4	20,6	21,7
Prat de Llobregat	17,1	27,9	19,0	31,1	36,9	26,6	24,5
Ripollet	18,9	30,0	17,4	30,6	34,5	25,8	24,1
St. Adrià de Besòs	21,0	31,7	20,9	35,6	39,7	31,5	30,0
Sant Boi	20,2	33,0	17,4	31,0	35,5	27,3	26,0
St. Clement de Ll.	14,2	29,7	16,9	28,5	34,7	24,3	22,5
Sant Cugat	33,5	42,4	19,6	32,9	30,9	22,2	21,4
St. Feliu de Ll.	4,2	25,1	16,0	34,8	29,9	22,7	21,4
St. Joan Despí	15,4	23,4	15,3	25,3	27,8	21,4	20,6
St. Just Desvern	16,1	26,1	20,1	31,6	32,7	22,8	23,6
St. Vicenç dels H.	7,4	25,3	16,9	30,8	33,1	24,0	24,9
Sta. Coloma de C.	11,3	22,2	15,2	27,6	32,4	23,5	23,0
Sta. Coloma de G.	21,7	31,1	20,3	32,6	36,9	26,3	24,4
Tiana	14,6	23,9	17,0	26,1	27,1	17,5	17,2
Viladecans	19,9	25,6	19,3	33,5	35,7	26,5	25,4
Total AMB	22,6	33,2	19,1	32,4	32,6	23,5	23,3
Total AMB (-BCN ciutat)	19,1	29,0	19,0	32,1	34,1	25,2	23,8

Abstenció (% sobre cens) a les eleccions autonòmiques

	1980	1984	1988	1992	1995
Badalona	40,1	42,2	49,0	56,0	43,8
Barcelona	41,8	35,3	40,1	44,5	34,1
Castelldefels	45,5	43,5	48,0	53,7	43,1
Cerdanyola	42,6	46,1	47,2	53,5	39,8
Cornellà	38,2	39,7	47,1	53,1	40,0
Esplugues	40,0	40,8	44,8	50,2	38,0
Gavà	39,4	40,8	43,2	52,3	43,0
L'Hospitalet	40,7	42,4	47,5	53,0	39,8
Molins de Rei	30,6	32,2	35,5	40,1	33,7
Montcada i Reixac	34,1	41,3	46,0	52,9	42,5
Montgat	38,4	37,0	42,2	48,6	38,2
Pallejà	30,9	35,4	38,0	46,5	39,0
El Papiol	28,5	31,4	37,7	42,1	34,3
Prat de Llobregat	38,9	40,6	51,7	58,2	44,8
Ripollet	41,7	41,9	47,3	55,4	44,9
St. Adrià de Besòs	45,7	43,3	52,4	59,8	47,8
Sant Boi	41,8	38,1	49,2	55,6	44,3
St. Clement de Llobregat	31,5	28,8	35,6	35,6	32,9
Sant Cugat del Vallès	46,6	33,7	37,9	42,0	31,8
St. Feliu de Llobregat	34,7	44,2	42,4	49,7	38,5
St. Joan Despí	33,1	34,0	39,0	46,4	37,1
St. Just Desvern	32,8	32,4	38,0	43,3	33,4
St. Vicenç dels Horts	34,4	34,3	45,0	52,0	45,3
Sta. Coloma de Cervelló	23,2	25,9	36,2	40,7	34,2
Sta. Coloma de Gramenet	44,6	46,4	52,5	59,1	46,0
Tiana	30,0	25,4	30,3	36,2	27,7
Viladecans	40,6	43,9	50,1	56,4	45,8
Total AMB	41,2	37,9	43,2	48,5	37,5
Total AMB (-BCN ciutat)	40,3	41,5	47,4	53,7	41,7

Abstenció (% sobre cens) a les eleccions municipals

	1979	1983	1987	1991	1995
Badalona	40,6	38,8	37,5	53,6	43,9
Barcelona	54,3	32,6	31,2	44,5	33,8
Castelldefels	39,7	32,9	38,3	47,8	40,3
Cerdanyola	37,6	37,0	38,8	51,2	40,4
Cornellà	35,7	22,3	33,9	50,3	39,2
Esplugues	32,6	33,0	35,1	47,9	38,6
Gavà	34,1	33,2	32,1	49,1	41,7
L'Hospitalet	41,8	35,7	35,9	51,9	40,6
Molins de Rei	36,6	26,7	28,0	37,3	35,8
Montcada i Reixac	31,0	30,3	32,0	47,5	41,5
Montgat	40,1	32,0	31,1	42,8	36,0
Pallejà	26,3	30,7	27,0	32,9	31,3
El Papiol	20,0	20,8	25,3	33,4	28,8
Prat de Llobregat	36,0	34,6	34,8	50,4	42,4
Ripollet	34,6	34,4	35,1	50,5	41,4
St. Adrià de Besòs	41,9	40,2	42,6	51,4	45,4
Sant Boi	37,1	33,4	35,9	46,0	42,4
St. Clement de Llobregat	11,2	19,2	20,9	31,8	29,5
Sant Cugat	46,3	30,9	31,8	43,8	36,8
St. Feliu de Llobregat	32,4	29,1	28,2	44,8	38,5
St. Joan Despí	30,5	25,0	26,0	41,2	35,7
St. Just Desvern	32,3	32,3	33,6	41,1	35,3
St. Vicenç dels Horts	30,9	31,7	31,9	44,1	43,0
Sta. Coloma de Cervelló	23,4	27,9	30,1	38,7	29,6
Sta. Coloma de Gramenet	38,5	34,1	34,3	50,5	37,4
Tiana	31,1	26,2	25,8	37,0	30,3
Viladecans	34,6	36,8	38,0	52,3	44,4
Total AMB	48,3	33,2	32,8	46,7	36,8
Total AMB (-BCN ciutat)	38,2	34,1	35,2	49,8	40,6

Abstenció (%sobre cens) a les eleccions europees

	1987	1989	1994
Badalona	37,7	53,3	53,2
Barcelona	31,3	46,5	45,7
Castelldefels	38,5	53,0	49,6
Cerdanyola	39,4	49,0	48,9
Cornellà	33,9	44,8	47,4
Esplugues	35,1	47,2	46,7
Gavà	32,1	48,1	50,1
L'Hospitalet	35,9	46,7	49,2
Molins de Rei	28,2	44,0	45,8
Montcada i Reixac	32,2	45,0	50,6
Montgat	31,4	50,5	48,5
Pallejà	28,0	44,6	50,9
El Papiol	26,6	43,6	46,1
Prat de Llobregat	35,3	49,8	53,0
Ripollet	35,2	47,1	52,4
St. Adrià de Besòs	42,9	51,6	55,5
Sant Boi	35,6	48,4	52,6
St. Clement de Llobregat	22,8	50,9	50,7
Sant Cugat del Vallès	31,9	47,9	43,9
St. Feliu de Llobregat	28,3	44,3	48,5
St. Joan Despí	26,2	41,1	46,6
St. Just Desvern	33,7	48,9	44,5
St. Vicenç dels Horts	32,8	45,4	52,0
Sta. Coloma de Cervelló	29,1	47,8	48,4
Sta. Coloma de Gramenet	34,9	50,1	53,0
Tiana	27,0	46,3	41,1
Viladecans	37,9	50,6	53,1
Total AMB	33,0	47,4	47,8
Total AMB (-BCN ciutat)	35,3	48,6	50,5

*Abstenció diferencial**

	1980-82	1984-86	1988-89	1992-93	1995-96
Badalona	20,0	8,0	12,9	29,1	18,7
Barcelona	22,6	2,7	8,6	22,3	11,1
Castelldefels	22,8	9,1	12,9	27,9	17,5
Cerdanyola	22,5	12,7	12,6	28,3	16,8
Cornellà	19,2	10,1	15,3	30,0	18,8
Esplugues	22,6	10,1	13,1	27,6	16,6
Gavà	22,0	9,6	9,8	26,7	17,9
L'Hospitalet	22,1	11,1	14,9	28,9	17,1
Molins de Rei	13,2	-0,1	5,8	17,3	12,7
Montcada i Reixac	14,9	9,3	12,9	27,8	18,3
Montgat	20,7	1,9	8,7	25,3	15,2
Pallejà	11,6	7,4	5,5	23,9	16,7
El Papiol	11,0	3,7	5,3	21,5	12,6
Prat de Llobregat	19,9	9,5	14,8	31,5	20,3
Ripollet	24,3	11,3	12,7	29,7	20,7
St. Adrià de Besòs	24,8	7,7	12,7	28,4	17,8
Sant Boi	24,4	7,1	13,6	28,3	18,3
St. Clement de Llobregat	14,6	0,2	0,9	11,3	10,4
Sant Cugat del Vallès	27,0	0,8	7,0	19,8	10,4
St. Feliu de Llobregat	18,7	9,4	12,5	26,9	17,1
St. Joan Despí	17,8	8,7	11,2	25,0	16,5
St. Just Desvern	12,7	0,8	5,3	20,4	9,8
St. Vicenç dels Horts	17,5	3,5	11,9	28,0	20,4
Sta. Coloma de Cervelló	8,1	-1,7	3,7	17,2	11,1
Sta. Coloma de Gramenet	24,3	13,9	15,6	32,8	21,6
Tiana	13,1	-0,6	3,1	18,7	10,5
Viladecans	21,2	10,4	14,3	29,8	20,4
Total AMB	22,1	5,5	10,5	25,0	14,2
Total AMB (-BCN ciutat)	21,3	9,4	13,3	28,6	18,0

* Diferència del percentatge d'abstenció de les eleccions autonòmiques respecte de les legislatives posteriors.

ANNEX 4

**ABSTENCIÓ ALS DISTRICTES
DE LA CIUTAT DE BARCELONA**

Abstenció (% sobre cens) a les eleccions legislatives

	1977	1979	1982	1986	1989	1993	1996
Ciutat Vella	30,5	42,5	24,4	39,0	40,6	31,1	32,9
Eixample	24,6	34,1	18,3	29,9	29,4	20,2	21,9
Sants-Montjuïc	23,6	35,1	19,7	33,8	33,7	24,2	24,4
Les Corts	22,4	32,1	16,8	29,2	27,3	17,9	19,8
Sarrià-St. Gervasi	26,7	34,0	16,9	26,3	25,0	16,5	19,3
Gràcia	24,7	35,0	18,6	31,5	30,3	21,1	22,6
Horta-Guinardó	28,4	38,3	18,5	32,8	32,2	22,7	22,9
Nou Barris	23,4	35,3	18,9	32,8	33,9	24,5	24,2
Sant Andreu	22,1	33,3	18,2	31,9	31,5	22,1	22,2
Sant Martí	19,8	32,7	19,4	33,6	33,0	23,3	23,2
Total Barcelona	24,7	35,8	19,2	32,0	31,6	22,2	23,1

Abstenció (% sobre cens) a les eleccions autonòmiques

	1980	1984	1988	1992	1995
Ciutat Vella	48,6	41,1	47,6	52,5	44,1
Eixample	38,2	30,2	35,7	39,8	30,0
Sants-Montjuïc	42,5	37,7	42,7	47,0	36,1
Les Corts	37,8	30,4	35,9	39,4	28,2
Sarrià-St. Gervasi	37,0	25,4	29,7	34,2	26,0
Gràcia	38,8	31,4	36,0	40,0	30,9
Horta-Guinardó	47,5	37,1	43,5	47,6	36,1
Nou Barris	45,4	40,0	47,2	51,3	39,8
Sant Andreu	41,2	36,5	42,4	46,2	34,7
Sant Martí	40,5	38,3	44,7	47,2	35,9
Total Barcelona	41,9	35,3	40,6	44,5	34,1

*Abstenció diferencial**

	1980-82	1984-86	1988-89	1992-93	1995-96
Ciutat Vella	24,1	2,1	7,0	21,4	11,2
Eixample	19,9	0,4	6,4	19,6	8,1
Sants-Montjuïc	22,8	3,8	9,0	22,8	11,7
Les Corts	21,0	1,1	8,6	21,5	8,4
Sarrià-St. Gervasi	20,2	-0,8	4,7	17,7	6,7
Gràcia	20,1	0,0	5,8	18,8	8,3
Horta-Guinardó	29,0	4,3	11,2	24,9	13,2
Nou Barris	26,5	7,1	13,3	26,8	15,6
Sant Andreu	23,0	4,6	10,9	24,1	12,5
Sant Martí	21,1	4,7	11,7	23,9	12,6
Total Barcelona	22,7	3,3	9,0	22,3	11,0

* Diferència del percentatge d'abstenció de les eleccions autonòmiques respecte de les legislatives posteriors.

ANNEX 5

**ABSTENCIÓ ALS MUNICIPIS
DE L'ÀREA METROPOLITANA DE TARRAGONA**

Abstenció (% sobre cens) a les eleccions legislatives

	1977	1979	1982	1986	1989	1993	1996
Tarragona	22,7	31,4	17,8	29,6	30,9	24,0	23,7
Constantí	16,8	25,1	21,3	29,5	34,8	25,1	25,1
Roda de Berà	15,7	25,4	16,0	23,9	28,3	23,0	23,8
Torredambarra	16,7	23,7	18,6	24,3	33,8	20,8	23,1
Vila-seca	22,0	36,6	22,6	32,8	33,1	23,9	22,7
Salou	—	—	—	—	—	28,0	29,4
Alcover	20,3	30,4	24,6	30,7	37,5	27,9	26,2
Valls	16,2	25,6	15,9	25,9	32,3	24,0	23,4
Cambrils	36,3	32,6	25,1	34,9	38,0	27,5	39,8
Reus	28,3	36,7	24,2	36,1	34,3	27,3	41,8
Vandellòs	20,5	31,2	21,4	32,3	35,2	27,3	25,7
L'Arboç	13,3	24,2	18,9	24,9	32,0	26,2	30,5
Calafell	17,0	27,7	24,8	30,5	33,7	28,4	36,6
Cunit	10,6	23,4	23,1	34,3	45,2	28,6	35,5
El Vendrell	18,0	27,2	20,0	30,4	32,9	25,4	33,6
Total AMT	23,6	32,3	20,6	31,7	33,0	25,5	30,9
Total AMT (-Tarragona)	24,3	32,8	22,3	32,9	34,2	26,3	34,8

Abstenció (% sobre cens) a les eleccions autonòmiques

	1980	1984	1988	1992	1995
Tarragona	42,6	36,5	44,1	45,9	36,9
Constantí	34,8	36,0	41,5	47,5	40,8
Roda de Berà	33,3	21,6	30,4	39,0	37,7
Torredambarra	28,9	27,8	38,9	42,4	36,4
Vila-seca	46,3	43,2	45,3	38,6	36,0
Salou	—	—	—	56,3	47,1
Alcover	37,2	32,8	39,4	43,4	36,3
Valls	28,5	24,3	36,1	39,6	32,7
Cambrils	41,8	40,8	49,1	53,6	42,3
Reus	45,6	45,8	44,9	46,5	39,9
Vandellòs	39,5	39,0	45,0	43,5	35,3
L'Arboç	31,0	31,0	40,8	41,4	35,4
Calafell	37,1	35,6	36,9	41,3	41,1
Cunit	34,2	39,0	44,9	55,5	45,4
El Vendrell	35,5	32,7	37,6	42,1	37,1
Total AMT	41,6	38,6	43,3	45,6	38,3
Total AMT (-Tarragona)	40,9	39,9	42,8	45,4	39,0

Abstenció (% sobre cens) a les eleccions municipals

	1979	1983	1987	1991	1995
Tarragona	34,5	30,3	33,0	42,0	36,1
Constantí	23,6	32,0	30,1	42,5	36,3
Roda de Berà	15,9	16,6	16,8	23,1	31,1
Torredambarra	23,6	21,2	26,0	26,5	28,7
Vila-seca	41,2	32,8	27,6	28,3	31,4
Salou	—	—	—	32,5	38,7
Alcover	36,6	33,6	34,1	31,9	35,6
Valls	28,5	26,6	30,2	33,8	33,3
Cambrils	33,8	36,5	35,0	42,7	39,8
Reus	48,6	44,2	40,4	44,4	41,8
Vandellòs	24,2	23,0	20,9	27,3	25,7
L'Arboç	27,0	31,4	28,5	32,1	30,5
Calafell	27,7	27,3	28,4	35,2	36,6
Cunit	21,0	23,7	21,1	42,6	35,5
El Vendrell	33,9	27,5	26,8	35,1	33,6
Total AMT	38,2	34,9	33,9	39,7	37,1
Total AMT (-Tarragona)	40,2	36,6	34,2	38,8	37,5

*Abstenció diferencial**

	1980-82	1984-86	1988-89	1992-93	1995-96
Tarragona	24,9	6,9	13,3	21,9	13,2
Constantí	13,5	6,5	6,7	22,3	15,7
Roda de Berà	17,3	-2,3	2,1	16,0	13,9
Torredambarra	10,3	3,5	5,1	21,6	13,3
Vila-seca	23,7	10,4	12,2	14,7	13,3
Salou	—	—	—	28,3	17,7
Alcover	12,6	2,1	1,9	15,5	10,1
Valls	12,6	-1,7	3,8	15,6	9,4
Cambrils	16,7	5,9	11,1	26,1	2,5
Reus	21,4	9,7	10,6	19,2	-1,9
Vandellòs	18,1	6,7	9,8	16,2	9,6
L'Arboç	12,2	6,1	8,8	15,2	4,9
Calafell	12,4	5,1	3,2	12,8	4,5
Cunit	11,1	4,7	-0,3	26,9	9,9
El Vendrell	15,5	2,3	4,6	16,7	3,5
Total AMT	21,0	6,9	10,3	20,1	7,4
Total AMT (-Tarragona)	18,6	7,0	8,6	19,0	4,2

* Diferència del percentatge d'abstenció de les eleccions autonòmiques respecte de les legislatives posteriors.

CAPÍTOL 2

ÉS NORMAL AQUESTA ABSTENCIÓ DIFERENCIAL?

En el capítol anterior hem constatat com les eleccions autonòmiques a Catalunya donen lloc a aquesta constant i fonamental abstenció diferencial: una part molt significativa de la gent deixa de votar en aquestes eleccions i, no sols dóna lloc a un govern menys representatiu, sinó que pot tenir un impacte significatiu en la correlació de forces. Però alhora hem situat aquest fenomen en un marc molt més general que, en certa mesura, li dóna caràcter de normalitat: el de les eleccions de segon ordre. Des d'un punt de vista normatiu es pot defensar sens dubte que tots i cada un dels catalans que no van a votar en les eleccions autonòmiques són una desviació de l'ideal democràtic i resten força i representativitat a les institucions d'autogovern catalanes, passi el que passi a Extremadura o a Rhône-Alpes. Sense invalidar en absolut aquest argument, també és cert que cada un d'aquests abstencionistes diferencials resulta més comprensible i explicable si la seva existència és tan habitual a aquestes i altres regions com a Catalunya. L'objectiu d'aquest capítol és precisament aquest, tractar de situar quin és el grau de normalitat de l'abstenció diferencial catalana, entenent aquesta normalitat no respecte de cap ideal democràtic sinó des de la realitat empírica de les realitats més properes a la catalana.

Establirem quatre nivells de comparació, anant de la major llunyania política (i, per tant, també de la menor comparabilitat) a la màxima proximitat amb el cas català. Començarem establint una panoràmica de les eleccions regionals a alguns països europeus, per tal de situar les eleccions autonòmiques espanyoles i catalanes entre aquestes. L'extrema diversitat en la rellevància d'aquestes, així com les marcades diferències institucionals i culturals entre estats dificultaran una contrastació més rellevant. En segon lloc, compararem les eleccions autonòmiques a Catalunya amb les restants CCAA de l'Estat espanyol, fixant-nos molt especialment en els nivells d'abstenció diferencial a cada una d'elles. A continuació, realitzarem una comparació més acurada amb aquelles CCAA amb un marc institucional més proper al català: aquelles que van desenvolupar la seva autonomia a partir de l'article 151 de la Constitució i que, com a resultat més important amb vista a aquest anàlisi, celebren les seves eleccions autonòmiques de forma aïllada. Finalment, i

ja sense moure'ns de l'àmbit de Catalunya, compararem els nivells de participació a les eleccions autonòmiques i a les municipals, i en treurem conclusions des del supòsit que les dues es veuen afectades per factors molt similars, en tant que eleccions de segon ordre.

2.1. Comparant amb Europa

La comparació de la situació de l'abstenció diferencial a Catalunya i a Europa és tant imprescindible com de complexa utilitat. Resulta imprescindible com a paràmetre de referència per observar si un menor grau de participació es dona en les eleccions subestats d'altres països similars, però les diferències culturals i especialment les institucionals fan que puguem treure poques conclusions d'aquesta comparació. En primer lloc, la combinació de cultura i institucions dona lloc a diferències participatives molt grans en eleccions de primer ordre i a una estructura de costos objectius i subjectius molt diferenciada. Així, a Itàlia, una combinació de forta politització i d'una tradició de vot obligatori provoquen una participació molt alta en tot tipus d'eleccions, tot i la menor importància de les regions en el país. En segon lloc, és precisament l'extrema diversitat en les formes d'estructuració territorial del govern el que dificulta realitzar comparacions. A més de molts països que no compten amb eleccions regionals, trobem situacions com la francesa o la italiana on la coexistència d'eleccions regionals i de nivell inferior (cantonal a França, provincial a Itàlia) dificulten encara més aquesta tasca. Finalment, la coincidència entre algunes d'aquestes eleccions amb altres de nivell superior o inferior donen lloc a taxes de participació que no poden ser interpretades en clau estrictament regional i que converteixen la taxa bruta d'abstenció diferencial en una dada a tractar amb moltes cauteles.

Malgrat totes aquestes dificultats, quina és la situació a alguns dels països europeus? A l'Estat on podem trobar parlaments regionals més poderosos, **Alemanya**, constatem una diferència mitjana de 9 punts entre la seva participació en eleccions federals i als Länder. La tendència recent ha estat que aquesta distància s'incrementi lleugerament, ja que la significativa davallada participativa que s'ha viscut en aquest país ha afectat tots els tipus d'eleccions, però amb especial intensitat a l'elecció dels parlaments regionals. Mentre l'elecció del Parlament Federal experimentava una davallada participativa del 91,1% a principis dels anys setanta fins al 77,8% de 1994, en les eleccions regionals la caiguda ha anat del 83,2 al 68,5%.¹ La distància ha crescut doncs de 13,3 punts a 14,7. Una tendència ja molt clara durant els anys setanta i vuitanta s'ha vist accentuada amb la incorporació dels territoris de l'Est, que han registrat taxes de participació més escasses en tot tipus d'eleccions i que han aprofundit la seva distància participativa res-

1. Per tal de no dramatitzar excessivament la tendència i de veure-la en perspectiva històrica, cal dir que la dada de 1972 és la més alta de la història del país i representa el resultat d'un període de creixement continuat de la participació, que fou del 78,5% (i, per tant, similar a l'actual) l'any 1949.

pecte a l'antiga Alemanya Occidental durant la primera meitat dels anys noranta. Pel que fa a la jerarquia participativa entre tipus d'eleccions, les regionals ocupen el segon lloc després de les federals, amb una participació lleugerament superior a la pròpia d'eleccions municipals i clarament superior a la d'eleccions europees. En definitiva, ni allí on els Parlaments regionals resulten més importants i gestionen una part important de la riquesa i els serveis del país desapareix la tendència a una clara distinció entre eleccions de primer i de segon ordre. En tot cas, la importància de les decisions que es prenen en els Länder serveix per situar la participació en aquestes eleccions per sobre de les municipals i més a prop de les taxes pròpies de les eleccions federals que no de les europees.

Encara en l'Europa central, **Holanda** suposa un cas molt diferent, donat que es tracta d'una realitat on les eleccions provincials serveixen per escollir unes assemblees amb molt menys poder i significació per a la vida quotidiana de les persones. En tot cas, la realitat no ha estat tan diferent a l'alemanya: també aquí s'ha produït una significativa davallada de la participació en eleccions provincials a partir de la segona meitat dels anys setanta, passant del 79% l'any 1978 al 53% l'any 1991. Aquesta caiguda tan espectacular ha vingut a alterar la jerarquia participativa tradicional en el país, que fins aquell moment reproduïa la situació alemanya: més participació en provincials que en locals, però menys que en legislatives estatals. En els anys vuitanta, però, aquesta caiguda participativa de les eleccions provincials ha donat lloc a què se situïn per sota de les eleccions locals, molt més a prop de les taxes pròpies d'eleccions europees i molt lluny de les eleccions de primer ordre. De fet, aquesta nova situació es correspon en major mesura amb la importància de la institució, considerada tant des del punt de vista del seu polític, com des de la percepció que en tenen els propis ciutadans holandesos, que la veuen com a menys significativa que el govern local.

A **Itàlia** la situació és especialment complexa. En primer lloc, les dades disponibles fins no fa gaire es corresponien al que es coneixen com eleccions «administratives», que corresponen tant a municipals com a provincials. A més, els canvis institucionals recents, incloent la creació d'algunes regions autònomes, contribueixen a definir un escenari encara més complex. En tot cas, la participació en eleccions regionals i provincials s'ha mantingut en nivells molt elevats, tot i constatar-se també una clara davallada, des dels màxims participatius de 1975 (88,1%) fins a la convocatòria de 1995 (81,3%). La jerarquia participativa tradicional es manté, amb una participació inferior a la de les eleccions de primer ordre, però sempre clarament superior a la d'eleccions europees. El llegat general d'una tradició d'elevada politització i de vot obligatori, així com la importància de les relacions clientelars en les convocatòries per escollir institucions properes al ciutadà han contribuït a mantenir una participació elevada, compensant la menor importància real d'algunes d'aquestes institucions.

Taula 2.1

PARTICIPACIÓ I ABSTENCIÓ DIFERENCIAL EN ALGUNS PAÏSOS EUROPEUS (1980-1995)

	<i>Participació en legislatives</i>	<i>Participació en regionals</i>	<i>Diferència</i>	<i>Ratio regionals/ legislatives</i>
Alemanya	84,8	75,8	9,0	89,3
Itàlia	88,0	86,9	1,1	98,7
França	71,2	68,6	2,6	96,3
Holanda*	83,7	67,5	16,2	80,6
Catalunya	73,9	60,7	13,2	82,1

* Les dades d'Holanda fan referència únicament als anys vuitanta.

Finalment, França presenta una evolució molt marcada de la participació en les seves eleccions regionals: en 12 anys han passat d'un 78,2% de participació l'any 1986, al recent i escàs 59% de 1998. Sens dubte, la dada de 1986 és atípica, pel fet de tractar-se d'un cas de coincidència d'eleccions regionals i legislatives, donant lloc a una participació més alta del que és habitual. Però fins i tot oblidant aquesta dada, la davallada de 1992 a 1998 és de gairebé 10 punts, i conforma un nou panorama de gran desmobilització, en el qual es fa gairebé impossible destriar els elements conjunturals que pugui haver-hi de les tendències més estables i a mig termini. En tot cas, la consideració conjunta d'aquestes tres convocatòries dóna lloc a un panorama on les eleccions regionals són les segones més participatives, situant-se molt més a prop de les eleccions de primer ordre que de les convocatòries europees, i per tant, més a prop del patró alemany que de l'actual situació holandesa.

En definitiva, la situació europea es caracteritza pels següents grans trets:

—La participació en les eleccions regionals se situa sempre en algun lloc entre la màxima participació de les eleccions de primer ordre i la mínima de les eleccions europees, en alguns llocs per sobre i en altres per sota de les eleccions municipals.

—La participació, però molt particularment la participació en eleccions regionals, ha caigut significativament en els darrers anys a tots els països estudiats. El fet que es tracti d'un fenomen tan general força a descartar explicacions particulars de cada cas i apunta a la necessitat de buscar respostes generals.

—La importància objectiva de les institucions regionals existents no mostra cap relació aparent ni amb el grau d'abstenció absolut en les convocatòries regionals, ni amb la importància de l'abstenció diferencial. Aquesta sembla explicar-se molt més per tradicions culturals o dinàmiques de relació entre partits i ciutadans o per la coincidència entre convocatòries i el conjunt de mecanismes institucionals existents.

La propera aparició de convocatòries regionals en un dels principals països europeus que avui no en tenen (Gran Bretanya) suposarà un nou escenari clau

per estudiar aquest fenomen. En la realitat examinada fins aquí, l'abstenció diferencial existeix arreu però amb intensitats molt diverses. Catalunya destaca com el cas de major abstenció absoluta en eleccions autonòmiques i com el segon després d'Holanda en abstenció diferencial. No es tracta doncs d'un fenomen exclusiu de Catalunya en si mateix, però sí d'un cas particular per la seva magnitud, sobretot si pensem que les competències del Parlament són clarament superiors a les de tots els casos estudiats aquí, amb la possible excepció alemanya.

2.2. Catalunya entre les CCAA de l'Estat espanyol

En el conjunt d'Europa constàvem una diversitat cultural i institucional excessivament gran per poder afinar massa les comparacions. Una estructura institucional asimètrica però amb importants trets en comú, com és la de l'Estat espanyol ens permet aprofundir en aquest anàlisi per tal de veure fins a quin punt la important diferència participativa entre eleccions generals i autonòmiques a Catalunya és habitual en altres entorns.

La principal conclusió d'aquesta anàlisi és que Catalunya és diferent, almenys en la intensitat del fenomen estudiat. Si totes les CCAA sense excepció presenten un patró de comportament en el qual les eleccions autonòmiques registren una participació més reduïda que les generals, també és cert que les diferències no són enlloc tan grans com a Catalunya. Si ens fixem en la mitjana de participació en eleccions autonòmiques (taula 2.2), Catalunya presenta la segona més alta de l'Estat, superada únicament per Galícia. A més, aquesta dada és en bona mesura el resultat d'uns inicis democràtics molt abstencionistes a Galícia, que ha anat trencant amb aquesta tendència, de manera que si consideréssim únicament els anys noranta, Catalunya presentaria la màxima abstenció amb un 40,7%, clarament per davant del 36,7% de Galícia.

Però aquesta dada podria ser el resultat d'un substrat cultural propi on, per major desinterès o escepticisme, es constatés un allunyament reiterat dels catalans respecte de l'àmbit electoral. Tot i no tractar-se d'una de les CCAA més participatives de l'Estat (com semblava que ho seria l'any 1977, donat un major nivell de desenvolupament i d'aparent politització), tampoc pot dir-se que es tracti de la CCAA més apàtica de l'Estat: és la quarta CCAA més abstencionista en eleccions europees, la cinquena en municipals i la sisena en legislatives, quedant generalment per darrere d'algunes de les comunitats del Cantàbric (Galícia i Astúries) i de les illes (Balears i Canàries). Per tant, tot i que Catalunya presenta índexs de participació per sota de la mitjana estatal, tampoc es tracta d'una CCAA que destaquï pel seu comportament globalment passiu, excepte en el cas de les eleccions autonòmiques.

Taula 2.2

ABSTENCIÓ EN ELECCIONS AUTONÒMIQUES

	1983	1987	1991	1995	Mitjana
Aragó	33,2	30,3	35,6	28,4	31,9
Astúries	35,0	33,4	41,3	40,1	37,4
Balears	35,2	33,1	39,6	36,2	36,0
Canàries	38,1	34,6	38,2	35,0	36,5
Cantàbria	26,4	23,7	27,7	26,0	25,9
Castella-la Manxa	26,6	24,1	27,1	21,2	24,7
Castella-Lleó	29,9	25,9	32,4	25,6	28,5
Extremadura	28,1	25,6	29,0	21,1	25,9
Madrid	30,3	30,5	40,6	29,2	32,6
Múrcia	31,5	27,4	35,1	24,0	29,5
Navarra	29,1	27,1	33,3	31,6	30,3
Rioja	29,8	27,6	31,1	23,8	28,1
Comunitat Valenciana	27,3	24,7	30,8	24,7	26,8
Andalusia ^a	34,0	29,2	44,7	22,1	32,5
Catalunya ^b	38,6	35,7	40,7	36,4	39,3
Galícia ^c	53,7	42,6	40,5	37,5	42,0
País Basc ^d	41,2	31,6	29,6	40,3	36,3

^a Les dates de les eleccions autonòmiques a Andalusia són 1982, 1986, 1990, 1994 i 1996.

^b 1980, 1984, 1988, 1992 i 1995.

^c 1981, 1985, 1989, 1993 i 1997.

^d 1980, 1984, 1986, 1990 i 1994.

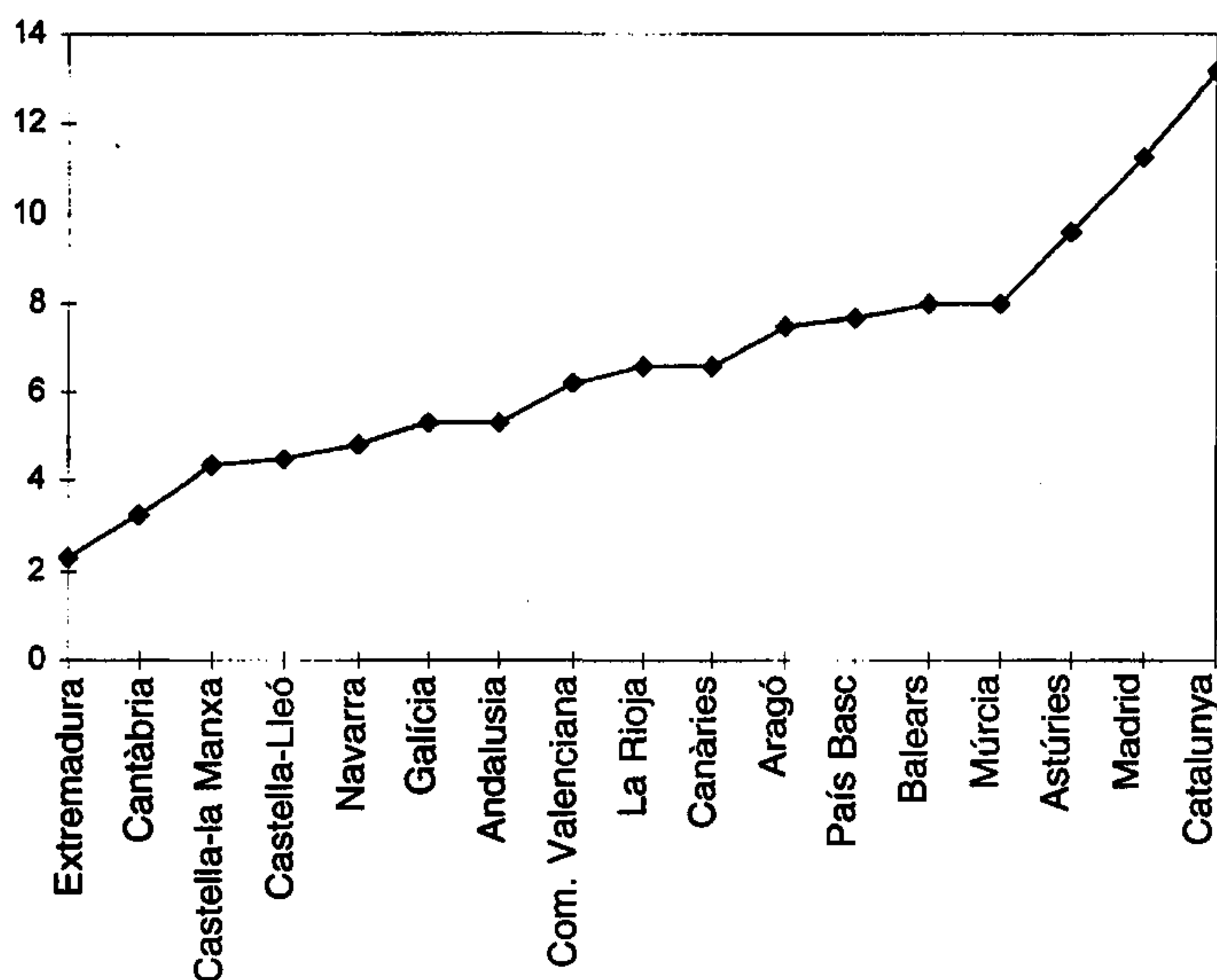
En definitiva, i tal com constatarem en la comparació amb Europa, hi ha abstenció diferencial en totes les CCAA de l'Estat espanyol. Però, alhora, la taxa d'abstenció diferencial de Catalunya (13,2 punts) és clarament superior a la de totes les altres CCAA (gràfic 2), situant-se molt clarament per sobre en la major part dels casos: l'abstenció creix en un 50% de les eleccions generals a les autonòmiques a Catalunya, mentre que aquest creixement se situa entorn al 20% en la major part de CCAA. En termes de la jerarquia participativa ja comentada per Europa, Catalunya forma part també del reduït grup de CCAA on la participació en eleccions locals és superior a la que es registra en convocatòries autonòmiques (taula 2.3), tot i que aquesta dada presenta també problemes de comparabilitat.

La singularitat catalana és manifesta, però alhora aquestes dades poden ser objecte d'una crítica senzilla. En 13 d'aquestes CCAA, les eleccions autonòmiques es celebren de forma simultània a les eleccions municipals, i dóna lloc a realitats poc comparables. La doble convocatòria simultània té almenys dos efectes. En primer lloc, dóna major visibilitat a l'elecció, permet que més ciutadans se n'assabentin i es motivin i ofereix més incentius als partits polítics per tractar de mobilitzar els ciutadans. En segon lloc, quan coincideixen dues convocatòries i una d'elles porta els electors a les urnes, es constata generalment un efecte de contagi, de manera que aquests electors acostumen a «rendibilitzar» el viatge al col·legi

electoral emetent el vot en ambdues convocatòries, tot i que en algun cas sols existís un interès real en una d'elles. Per tant, especialment a les poblacions menors on la taxa de participació en eleccions locals tendeix a ser molt alta es produeix sens dubte el fenomen de ciutadans que, aprofitant el viatge al col·legi electoral per escollir el consistori, aprofita per emetre el seu vot en una comtesa autonòmica que, potser per si mateixa no l'hagués motivat suficientment.

Gràfic 2

ABSTENCIÓ DIFERENCIAL PER CCAA (EXPRESSAT EN DIFERÈNCIA DE PUNTS PERCENTUALS ENTRE L'ABSTENCIÓ AUTONÒMICA I LA GENERAL)

Sens dubte es tracta d'un argument gens menyspreable i que obliga a matisar l'espectacularitat de les dades ja examinades. L'efecte de la major visibilitat i mobilització partidària i mediàtica juguen a favor de la major participació autonòmica en aquestes CCAA i el contagi és molt probable en alguns petits municipis. El que no pot fer-se de forma acrítica és assumir que tot el «contagi» és unidireccional. És a dir, que l'elecció municipal és sempre la que porta els ciutadans a les urnes i l'elecció autonòmica la que se'n beneficia. De fet, en gairebé totes aquestes CCAA, excepte a Astúries i Navarra, la mitjana de participació és lleugerament superior en la convocatòria autonòmica que en la municipal, tot i que això sigui producte del resultat de 1979, l'únic cas de no-coincidència i on la participació municipal va ser especialment escassa. El mateix cas de 1979, l'única elecció municipal que es fa en solitari i que dóna lloc a la menor taxa de participació en aquestes eleccions podria ser un argument a favor del rol mobilitzador de les eleccions autonòmiques en aquestes CCAA. Però cal recordar el context de marcada

de desmobilització de l'any 1979, poc després d'una convocatòria també molt abstencionista com les eleccions legislatives d'aquell mateix any.

Taula 2.3

DIFERÈNCIA ENTRE PARTICIPACIÓ EN ELECCIONS MUNICIPALS I AUTONÒMIQUES

<i>Més participació autonòmica</i>		<i>Més participació municipal</i>	
<i>CCAA</i>	<i>Diferència</i>	<i>CCAA</i>	<i>Diferència</i>
Extremadura	1,7	Astúries	-1,1
Cantàbria	1,5	Navarra	-1,2
Castella-Lleó	1,3	Galícia	-2,3
Castella-la Manxa	1,2	Catalunya	-3,3
Múrcia	0,9		
Canàries	0,8		
Com. Valenciana	0,8		
Aragó	0,8		
Rioja	0,7		
Madrid	0,7		
Andalusia	0,6		
Balears	0,3		
País Basc	0,2		

En definitiva, en les eleccions simultànies el que predomina bàsicament són taxes de participació molt similars, generades per aquest efecte de contagi i amb taxes de participació que s'han vist afavorides per la major mobilització que provoca una doble elecció, que a més té ressò i implicacions a tot l'Estat. Per tant, tornem a constatar la singularitat quantitativa de l'abstenció diferencial catalana i, alhora, la dificultat de realitzar una comparació fiable amb aquestes CCAA que no tenen eleccions autonòmiques de forma aïllada.

2.3. Les CCAA del 151

Si les eleccions autonòmiques a Catalunya són incomparables amb el que passa al conjunt de l'Estat, no succeeix el mateix amb les altres tres CCAA que compten amb el seu propi calendari electoral i que, per tant, tendeixen a celebrar les seves eleccions autonòmiques de forma aïllada: Galícia, País Basc i Andalusia. També la relació amb l'autogovern, que en aquestes CCAA era una reivindicació més sentida i sostinguda per la ciutadania abans i després del seu establiment contribueix a convertir-les en realitats més comparables. Fins i tot des del punt de vista institucional i de competències, i tot i la diversitat de ritmes i nivells d'autogovern existents entre aquestes quatre CCAA, comparteixen el fet de ser les que han assolit abans un major nivell competencial, el que les converteix en objectivament més importants amb vista als seus ciutadans.

Com ja s'ha vist a l'apartat anterior, Galícia té la mitjana d'abstenció autonòmica més alta, seguida de Catalunya, el País Basc i Andalusia. Però en termes d'abstenció diferencial (i, fins i tot, d'abstenció autonòmica en els noranta) Catalunya se situa també en el primer lloc entre aquestes CCAA (taula 2.4), doblant la diferència participativa de les altres tres. En totes elles es vota més en les eleccions generals, però en les altres les diferències són molt més irregulars i fluctuants que en el cas català. Aquestes diferències són espectaculars en algun cas (entre les autonòmiques de 1980-1981 al País Basc i Galícia i les eleccions generals de 1982 en aquestes mateixes CCAA, per exemple), però molt reduïdes en altres (entre les autonòmiques de 1985-1986 en aquestes mateixes CCAA i les eleccions generals de 1986), com si en aquestes comunitats l'abstenció diferencial fos el resultat de conjuntures canviants, mentre a Catalunya fos un patró de comportament regularment establert i consolidat.

Taula 2.4

ABSTENCIÓ EN ELECCIONS LEGISLATIVES I AUTONÒMIQUES
I ABSTENCIÓ DIFERENCIAL (CCAA DEL 151)

	<i>Andalusia</i>	<i>Galícia</i>	<i>País Basc</i>	<i>Catalunya</i>
Legislatives				
1977	21,5	39,3	23,6	20,7
1979	31,4	48,7	34,1	31,5
1982	34,0	36,3	19,4	19,3
1986	28,6	41,0	32,2	30,8
1989	30,6	39,2	33,1	32,9
1993	23,1	29,8	29,9	24,1
1996	21,5	22,9	28,5	23,5
<i>Mitjana</i>	27,2	36,7	28,7	26,1
Autonòmiques				
1es	34,0	53,7	41,2	38,6
2es	29,2	42,6	31,6	35,7
3es	44,7	40,5	29,6	40,7
4es	32,7	35,8	39,0	45,1
5es	22,1	37,5	40,3	36,4
<i>Mitjana</i>	32,5	42,0	36,3	39,3
Diferencial*				
1es-1982	0,0	17,4	21,7	19,3
2es-1986	0,6	1,6	-0,6	4,9
3es-1989	14,1	1,3	-3,5	7,8
4es-1993	9,6	6,0	9,1	21,0
5es-1996	0,6	14,6	11,8	12,9
<i>Mitjana</i>	5,3	5,3	7,6	13,2

* Diferència entre la convocatòria legislativa (de la qual s'indica l'any) i les eleccions autonòmiques (segons el cas, les primeres, les segones...).

Com a mínim en el cas d'Andalusia continua existint una objecció possible a aquesta comparació: en aquella CCAA s'han celebrat cinc eleccions autonòmiques, però tres d'elles de forma simultània a altres convocatòries: l'any 1986 i l'any 1996, coincidint amb eleccions generals i l'any 1994 el mateix dia que les eleccions europees. El primer fet que cal destacar és el clar impacte mobilitzador d'aquesta simultaneïtat, en la mateixa línia del que observàvem per les CCAA del 143: en les eleccions celebrades de forma aïllada, la participació ha estat d'un 60,7%, en l'elecció que coincidia amb europees del 67,3% i en les coincidents amb eleccions generals del 74,4%. És un efecte gens menyspreable, obtingut sense trencar amb l'existència d'una dinàmica política pròpia de la comunitat i que cal retenir per parlar de possibles respostes a l'abstenció. Però, alhora, és una circumstància que dificulta novament la comparació amb les CCAA que, com les tres restants, han celebrat sempre les seves eleccions autonòmiques de forma aïllada. L'abstenció diferencial a Andalusia, si excloem del càlcul les eleccions celebrades simultàniament amb altres convocatòries creix fins als 11-12 punts² i, per tant, queda molt prop de la xifra catalana tot i que segueix mantenint-se lleugerament per sota d'aquesta.

En definitiva, com en les comparacions prèvies, Catalunya mostra una intensitat més elevada en la seva abstenció autonòmica i en la seva abstenció diferencial. Quines explicacions poden existir a aquesta situació, quan establim la comparació amb CCAA relativament similars amb la catalana, almenys a nivell institucional? Una primera línia de resposta aproxima Catalunya al País Basc, però distingeix aquestes dues CCAA de Galícia i Andalusia: mentre aquestes han estat tradicionalment zones d'emigració, aquelles han estat comunitats que han rebut importants onades immigratòries en les darreres dècades. L'any 1990, a Catalunya el 33% de la població havia nascut fora d'aquesta CCAA i un altre sector important tenia dos pares d'origen no català i vivia en entorns socials on la presència del català és residual. També al País Basc es dona una situació similar, amb un 29% de la població nascuda fora de la CCAA. Des del punt de vista de l'abstenció aquest contingent d'immigrants entre la població pot tenir, almenys, dos grans conseqüències: en primer lloc, a tot el món s'ha comprovat que les persones que canvien de localitat de residència tendeixen a votar menys durant uns anys, donada la seva menor inserció en el nou entorn; en segon lloc, en el cas concret d'aquestes dues comunitats, el fet que aquests immigrants provenguin d'un context cultural diferent pot facilitar un menor interès pels temes polítics més autòctons, el que es traduiria en una menor participació en eleccions autonòmiques.

El problema d'aquesta interpretació és que el seu resultat lògic seria constatar una abstenció autonòmica i/o diferencial més alta a Catalunya i al País Basc, respecte les altres dues CCAA. Però al País Basc, sense eleccions simultànies i amb una situació migratòria similar, ambdós indicadors presenten resultats molt diferents als catalans. Continuen existint dues possibles explicacions a la major parti-

2. Depenent de si comparem la taxa de participació amb la del conjunt d'eleccions legislatives o de si suprimim del càlcul aquelles que se celebren simultàniament amb autonòmiques.

cipació autonòmica basca. La primera situaria l'èmfasi en la situació de violència i polarització política que viu aquesta CCAA i que portaria que les eleccions autonòmiques prenguessin una importància inusual, no sols com a mecanisme per a escollir una administració, sinó com un escenari més de l'intens conflicte polític que es viu a la societat. Com en l'Europa dels anys trenta, una elevada participació electoral seria el reflex d'una intensa polarització política. La segona explicació se situaria en la diferent situació competencial entre ambdues comunitats. Des d'aquest punt de vista, les eleccions autonòmiques basques recullen una major aflluència de votants perquè tant des del punt de vista simbòlic com material, la importància de les institucions basques d'autogovern és significativament superior a les catalanes. Per una o altra raó, el resultat seria que les eleccions autonòmiques basques serien menys de «segon ordre» que les catalanes i, en conseqüència, atraurien una major atenció i mobilització ciutadanes.

La manca d'estudis aprofundits sobre el tema al País Basc o d'àmbit comparat dificulta donar una resposta definitiva a aquest interrogant. En tot cas, aquesta inexistència de recerques és segurament simptomàtica tant de la manca d'interès per una abstenció autonòmica relativament escassa, com d'una probable manca de diferències espectaculars en la distribució social, territorial i política d'aquesta abstenció. Per tal de fer una primera comparació amb el cas català, on la intensitat de l'abstenció diferencial és molt especialment marcada en l'àrea metropolitana de Barcelona, on més població treballadora i immigrant es concentra (capítol 1), hem observat què succeeix a l'entorn metropolità de Bilbao (taula 2.5). Les taxes globals d'abstenció diferencial en aquesta zona són marcadament inferiors a les de la zona homònima de Barcelona i no són radicalment diferents de les que constatem al conjunt del País Basc. Tot i que s'aprecia un clar canvi de tendència, pel qual aquesta zona ha deixat de tenir una abstenció diferencial per sota de la mitjana del País Basc a principis dels anys vuitanta, a tenir-la superior més recentment les diferències no són abrumadores i queden molt lluny dels resultats de l'AMB. Per tant, sigui quin sigui el factor que provoqui la menor desmobilització de la ciutadania basca en les seves eleccions autonòmiques, aquesta presenta una característica fonamental que la diferencia clarament de la catalana: la seva distribució territorial (i, per tant, social) està molt menys marcada que a Catalunya i es distribueix de forma més homogènia per tot el territori. És com si la diferència global entre l'abstenció diferencial catalana i basca es concentrés tota en l'AMB, de manera que la resta de Catalunya no té un patró tant diferenciat del basc i és l'AMB la que genera els 6-7 punts que separen ambdues comunitats. Aquest patró no permet treure cap conclusió definitiva sobre explicacions, però apunta que fer recaure tota l'explicació en la violència o les competències pot resultar insuficient, donat que bona part de Catalunya s'assembla al País Basc. Sembla doncs que més que buscar explicacions en les singularitats del País Basc, calgui fer-ho en les d'aquesta zona concreta de Catalunya.

Taula 2.5

ABSTENCIÓ DIFERENCIAL A L'ÀREA METROPOLITANA DE BILBAO

	<i>1es-1982</i>	<i>2es-1986</i>	<i>3es-1989</i>	<i>4es-1993</i>	<i>5es-1996</i>	<i>Mltjana</i>
Barakaldo	13,2	2,3	3,0	14,9	16,1	9,9
Basauri	24,7	2,1	3,6	11,5	15,4	11,5
Portugalete	29,0	2,2	1,9	16,2	15,0	12,9
Sestao	22,9	2,1	3,1	18,3	15,9	12,5
Bilbao	21,2	0,7	2,1	11,8	13,0	9,8
AMBilbao	21,1	1,3	2,4	13,1	14,1	10,4
AMB - Bilbao	20,8	2,2	2,9	15,0	15,7	11,3
<i>País Basc</i>	<i>21,7</i>	<i>-0,6</i>	<i>-3,5</i>	<i>9,1</i>	<i>11,8</i>	<i>7,7</i>
AMBarcelona	22,1	5,5	10,5	25,0	14,2	15,5
Total AMB						
(-BCN ciutat)	21,3	9,4	13,3	28,6	18,0	18,1
Catalunya	19,3	4,9	7,8	21,0	12,9	13,2
Catalunya - AMB	16,0	3,6	6,1	17,2	10,9	10,8

2.4. Diferències de participació entre eleccions autonòmiques i municipals a Catalunya

Un altre element de comparació rellevant per a la pregunta de si l'abstenció diferencial és o no és «normal» el trobem en els nivells de participació de les eleccions municipals. Són eleccions de segon ordre: la importància que la gent els atribueix està clarament pel darrere de la d'eleccions generals, i estan presidides, en bona mesura, per qüestions d'àmbit estatal malgrat que el que s'escolleix són els membres dels consistoris locals. Tot això es tradueix en una menor participació. No obstant això, a Catalunya, l'abstenció que registren és la més petita de totes les convocatòries de segon ordre, situant-se en un promig del 36%, 3,3 punts menys que en eleccions autonòmiques. Fins ara, el sostre participatiu de les eleccions municipals (el 31,5% de 1987) es troba uns 4 punts per sobre del de les autonòmiques (35,7, l'any 1984), mentre que el rècord d'abstenció (42,2, l'any 1991) està a 3 punts del 45,1% de les autonòmiques de 1992. Ja hem vist que, encara que la diferència pugui semblar escassa, és la més important a nivell de les comunitats autònomes de l'Estat espanyol. En tot cas, tampoc no sembla una diferència insalvable.

Si es considera que el volum d'abstenció que s'assoleix en eleccions municipals equival als efectes perjudicials que per a la participació tenen les eleccions de segon ordre, només resten 3,3 punts per explicar de l'abstenció autonòmica, és a dir, menys d'un 10% del seu volum total i el 25% del seu volum «diferencial». Evidentment, aquesta proporció varia molt d'un municipi a un altre. Prenent com a referència els municipis dels grans cinturons industrials, trobem, per exemple, que a l'àrea metropolitana de Tarragona hi ha un seguit de municipis (Roda de

Berà, Torredembarra, Vandellòs, Cunit; vegeu el capítol 1) on la participació en eleccions municipals és molt més a prop del nivell de les generals que no pas del de les autonòmiques i on, per tant, el factor segon ordre o bé no contribueix a explicar gairebé res de l'abstenció diferencial o bé aquest no afecta les eleccions locals. Per contra, a la mateixa ciutat de Barcelona, l'abstenció mitjana en les convocatòries autonòmiques és lleugerament inferior a la de les municipals i darre- rament s'ha arribat al punt que les xifres s'han equiparat totalment i fluctuen de forma gairebé idèntica. En aquest cas, es podria dir que l'abstenció diferencial és només el resultat dels efectes de segon ordre i que no cal recórrer a circumstàn- cies específiques de les eleccions autonòmiques per entendre-la. Entre aquests dos extrems es mouen la resta de municipis, sense que haguem pogut descobrir cap mena d'explicació global.³ És un fenomen extremadament divers, que depèn alhora d'un gran nombre de factors. Entre d'altres, cal mencionar aquí el de la mida del municipi. El fet que les poblacions més petites registrin taxes de parti- cipació especialment altes en els comicis locals pot fer que la distància que les separa de les autonòmiques sigui important encara que l'abstenció en autonòmi- ques es mantingui relativament baixa. Com a mostra d'això, la taula 2.6 incorpo- ra una darrera fila on s'expressa en percentatge la quantitat d'abstenció addicio- nal que les eleccions autonòmiques comparteixen amb les municipals i que, seguint amb la nostra hipòtesi, es podria atribuir al seu comú caràcter de segon ordre. Vist així, l'àrea metropolitana de Barcelona no apareixeria com a principal exponent de l'abstenció més estrictament autonòmica. Però en certa mesura això és el resultat del caràcter més urbà de la regió, que fa que l'abstenció municipal estigui molt més a prop de l'autonòmica del que ho està en les zones més rurals. En qualsevol cas, amb aquest exercici només es tracta d'evidenciar que les elec- cions autonòmiques comparteixen amb altres tipus d'eleccions unes característi- ques que les fan menys participatives, i que bona part del que aquí hem anome- nat abstenció diferencial no és exclusiu de les convocatòries autonòmiques sinó que també apareix en d'altres convocatòries, les municipals, també qualificades de menor importància però que assoleixen majors cotes de participació. En tant que l'abstenció en eleccions municipals pot ser un índex del grau de desmobilit- zació atribuïble als efectes de segon ordre, resulta que, de l'abstenció diferencial, només una petita proporció és responsabilitat de factors específics dels comicis autonòmics. A grans trets, aquesta proporció es podria fixar entre un 15 i un 40% del volum d'abstenció diferencial de les eleccions autonòmiques respecte de les generals.

3. Per exemple, els tres municipis que han servit de font de reclutament dels grups de discussió que s'analitzen dins d'aquest mateix treball. Les diferències d'abstenció entre eleccions autonòmiques i municipals eren de 10,8 punts percentuals a Santa Coloma de Gramenet, de 6,2 a Viladecans i de 3,5 a l'Hospitalet, la qual cosa suposava que el factor segon ordre explicava el 51, el 70 i el 82% de l'abs- tenció diferencial dels respectius municipis. És a dir, a Santa Coloma els factors propis de les autonò- miques estarien molt presents, i molt menys a l'Hospitalet.

Taula 2.6

DIFERÈNCIES D'ABSTENCIÓ ENTRE ELECCIONS AUTONÒMIQUES I MUNICIPALS, 1980-1995

	<i>Catalunya</i>	<i>Àrea Metropolitana de Barcelona</i>	<i>AMB sense Barcelona</i>	<i>Catalunya sense AMB</i>
A80-M79	-0,5	-7,1	2,1	7
A84-M83	3,6	4,6	7,4	2,6
A88-M87	9,2	10,3	12,3	8,1
A92-M91	2,9	1,8	4,0	4,1
A95-M95	1,2	0,7	1,1	1,6
<i>Mitjana</i>	<i>3,3</i>	<i>2,1</i>	<i>5,4</i>	<i>4,7</i>
<i>% 2n ordre</i>	<i>75,0</i>	<i>86,0</i>	<i>71,4</i>	<i>58,8</i>

Després d'arribar a aquestes conclusions sorgia un interrogant: els que no participen en eleccions municipals són realment els mateixos que tampoc no ho fan en les autonòmiques? Vam mirar de resoldre aquest dubte a partir dels resultats d'enquestes on apareixien els rècords de vot de comicis autonòmics i municipals. El primer pas era comparar els perfils dels abstencionistes d'una i altra convocatòria. En cap dels casos analitzats apareixien diferències significatives, ni de tipus sociològic ni de caràcter actitudinal.⁴ Els no votants d'eleccions autonòmiques i locals oferien moltes més semblances que dissimilituds, cosa que feia pensar que efectivament es tractava dels mateixos grups. Evidentment, les diferències es disparaven quan les dues convocatòries de la comparació, malgrat que consecutives, eren llunyanes en el temps i presentaven nivells de participació més desiguals. Fins i tot en aquests casos, el nombre d'abstencionistes que eren exactament els mateixos d'una a altra elecció era considerable. Per exemple, el 67% dels electors que no van votar en les municipals de 1995 (l'abstenció total de les quals va ser del 35,2%) repetien aquest comportament respecte de les autonòmiques de 1992 (amb una abstenció del 36,4%).

A l'espera d'un estudi més rigorós en aquest sentit, cal concloure, doncs, que la major part de l'abstenció diferencial no es pot considerar específica de les eleccions autonòmiques sinó que afecta, al mateix temps, les altres eleccions considerades de menor importància que les legislatives estatals. I que, com era d'esperar, hi ha força coincidència entre els perfils d'uns abstencionistes i els altres, fins al punt que una proporció important d'aquests són efectivament els mateixos.

4. Vam comparar les eleccions autonòmiques de 1992 i 1995 amb les municipals de 1991 i 1995, respectivament. Vam repetir l'exercici amb les autonòmiques de 1992 i les municipals de 1995. Les dades provenen de dues enquestes de l'Institut de Ciències Polítiques i Socials (ICPS) realitzades el novembre de 1993 (N=1200) i l'octubre de 1996 (N=1200). ICPS (1996): *Sondeig d'opinió. Catalunya. 1993*, Barcelona; i ICPS (1997): *Sondeig d'opinió. Catalunya. 1996*, Barcelona.

2.5. Conclusions

En síntesi, podríem dir que hem arribat a dues conclusions igualment importants:

1. En primer lloc, l'existència d'abstenció diferencial a Catalunya és absolutament normal en perspectiva comparada. També a Munic, Utrecht, Càceres i Barakaldo hi ha menys gent que vota en les eleccions regionals que en les generals i, per tant, l'existència de menor participació en les eleccions autonòmiques catalanes que en les generals no és en si mateixa anormal. També a Catalunya, la major part d'aquesta abstenció «de més» és el resultat del seu caràcter de segon ordre.

2. En segon lloc, però, hem constatat que la intensitat de l'abstenció diferencial a Catalunya sí resulta excepcionalment elevada i de difícil explicació aparent. Malgrat la comparació amb entorns molt heterogenis, algun d'ells força similar al català, en cap cas hem trobat índexs d'abstenció diferencial iguals al català. És possible anar trobant explicacions *ad hoc* per justificar moltes d'aquestes diferències, però resulta difícil a partir d'aquestes entendre plenament aquesta singularitat del cas català.

Des del punt de vista de les possibles respostes a aquesta abstenció les lliçons a extreure són també dobles. En primer lloc, aquesta excepcional intensitat fa pensar que és desitjable i possible reduir aquesta abstenció autonòmica. D'altra banda, no tindria sentit, sense canvis institucionals excepcionals i donada l'experiència comparada, pensar en pretendre aconseguir una abstenció igual a la d'eleccions legislatives. Reduir les xifres fins a aproximar-se a nivells similars als de les CCAA del 151 podria ser un objectiu tant ambiciós com realista.

CAPÍTOL 3

PERFELS SOCIALS DELS ABSTENCIONISTES EN LES ELECCIONS AUTONÒMIQUES, 1984-1995

En aquest capítol es fa una descripció dels principals trets sociològics i actitudinals dels abstencionistes en les eleccions al Parlament de Catalunya i de la seva evolució al llarg de les convocatòries successives, des de 1984 a 1995. L'objectiu del capítol no és cap altre que proporcionar un retrat fidel del col·lectiu que protagonitza el fenomen que aquí ens ocupa, a partir de l'explotació d'enquestes postelectorals.¹ Si en els capítols anteriors hem explorat en què consisteix i on és més intensa l'abstenció diferencial, aquí veurem qui són i quins trets ideològics bàsics tenen els abstencionistes autonòmics. No es tracta tant d'aportar noves interpretacions a partir d'una anàlisi de les dades, sinó de mostrar-les d'una forma més sintètica i assequible que la que ofereixen les taules bivariades (vegeu els annexos).

Únicament en alguns moments combinarem aquesta lògica més descriptiva amb una de més analítica, per explorar el rol que alguns d'aquests trets juguen en l'explicació de l'abstenció. Amb aquesta finalitat, hem creat una nova base de dades, formada per la combinació de les quatre enquestes postelectorals citades. Això ens ha permès comptar amb una mostra de gran mida ($N = 11849$) que posteriorment s'ha modificat per tal de donar el mateix pes a cadascuna de les enquestes originals (N ponderat = 47709).² Aquesta base de dades ens permetrà explorar interaccions entre variables que generalment no poden estudiar-se per manca de dades suficients o analitzar amb més detall la relació entre algunes variables i el vot, com pot ser l'anàlisi dels comportaments participatius per grups d'edat quinquennals. Ha mostrat ser especialment útil per analitzar el grup d'abstencionistes diferencials per separat, tasca que no hagués estat possible realitzar a partir de les mostres originals considerades individualment. Malgrat que aquest

1. Es tracta dels estudis 1413 (postelectoral de 1984), 1750 (1988), 1998 (1992) i 2199 (1995) dels CIS. L'enquesta postelectoral de 1980 no es troba disponible en disquet i conté molt escassa informació d'utilitat per aquest estudi.

2. És per això que no hem inclòs les n en cada cas, però sí que s'indica que hi ha manca de dades (MD) quan no hi ha individus suficients com per poder considerar significatiu un percentatge.

capítol està dedicat als abstencionistes autonòmics sense distincions, en alguns moments hem afegit comentaris sobre els abstencionistes diferencials que ens han semblat interessants.

El capítol té, doncs, dos grans objectius. En primer lloc, apuntar, ni que sigui de forma implícita, alguns trets característics del grup que permetin fer-se una idea dels factors que porten a no votar. En tot cas, insistim que no abordarem amb detall l'explicació de per què es produeix cada una de les relacions empíriques entre les variables estudiades i l'abstenció, doncs aquesta tasca està ja coberta en altres treballs.³ En segon lloc, i avançant-nos als objectius finals del nostre treball, el capítol pretén ser una guia per a l'acció contra l'abstenció: es descriuran acuradament els seus protagonistes, com a informació indispensable a l'hora de pensar qualsevol tipus d'estratègia mobilitzadora.

Amb aquest objectiu en ment, hem optat per fer una lectura de les dades en dues direccions. La lectura horitzontal ofereix una visió del comportament participatiu de cada grup considerat independentment del seu pes relatiu dins de l'electorat i, per tant, ajuda a interpretar el fenomen de l'abstenció. Es tracta de veure quins grups practiquen amb major freqüència i intensitat l'abstenció en les eleccions autonòmiques. Per contra, la lectura vertical informa sobre la composició real del col·lectiu abstencionista i és útil en tant que defineix els principals trets del grup objectiu. És a dir, en ocasions, i especialment a l'hora d'imaginar mesures pal·liatives, ens interessarà més si la gran part dels abstencionistes pertanyen a una determinada classe social que si aquest grup participa uns pocs punts per sobre d'altres grups molt minoritaris. Les dues lectures són necessàries i es complementen. L'una *explica* millor el fenomen, però l'altra té més poder *descriptiu*.

Al mateix temps tractarem d'estudiar l'evolució que han anat patint els perfils dels abstencionistes des de 1984. No es tracta només de veure quines són les pautes de canvi i continuïtat d'aquest comportament, sinó d'establir si aquestes tendències canvien en funció del context que envolta cada elecció. A grans trets, les eleccions de 1984 i 1995 han estat més mobilitzadores que les de 1988 i 1992, on la continuïtat era la nota dominant. La convocatòria de 1984 va crear en determinats sectors moltes expectatives sobre el possible assoliment d'una majoria absoluta al Parlament per part de CiU; la de 1995 va portar la pèrdua d'aquella majoria absoluta, després d'haver-se mantingut durant més de 10 anys. Intentarem constatar canvis de conducta a partir d'aquest tipus de consideracions d'àmbit conjuntural. En definitiva, es tracta de veure si l'ampliació del col·lectiu abstencionista en els moments de màxima desmobilització (1988 i 1992) suposa el manteniment de les seves característiques i la seva extensió pel conjunt de l'electorat o si suposa una transformació en la fisonomia d'aquest grup amb la seva extensió a altres grups de població.

3. Vegeu, especialment, Font (1992 i 1995), Justel (1995) i Riba (1995) pels casos català i espanyol. Alhora, aquestes obres remetent a una abundant bibliografia comparada sobre el tema. En aquest àmbit, una obra molt completa i recent és Anduiza (1997).

Taula 3.1

EVOLUCIÓ DE L'ABSTENCIÓ REAL I DECLARADA A LES ELECCIONS AUTONÒMIQUES, 1984-1995

	<i>Abstenció real (en absoluts)</i>	<i>Abstenció real (en %)</i>	<i>Abstenció declarada (en %)</i>	<i>Diferència entre abstenció declarada i real</i>
1984	1.608.864	35,7	19,3	-16,4
1988	1.858.479	40,7	24,8	-15,9
1992	2.184.020	45,1	27,4	-17,7
1995	1.847.022	36,4	23,8	-12,6

Font: Vegeu la nota 1.

Finalment, caldrà tenir sempre presents les desviacions que introdueixen les enquestes analitzades en relació als resultats reals de les respectives eleccions. Ha estat àmpliament constatat que els estudis d'opinió postelectorals estan esbiaixats, entre d'altres, en el sentit de registrar una participació més elevada de la que en realitat es va assolir. En el nostre cas, aquest biaix de participació s'ha mantingut força constant, entre els 16 i els 18 punts percentuals de diferència, sempre a favor de l'enquesta (taula 3.1). És possible que, sistemàticament, alguns grups siguin més responsables que d'altres de la diferència entre abstenció real i declarada. Tot i que existeixen alguns indicis que els públics que consideren que l'abstenció és una opció legítima (joves i persones amb estudis superiors, principalment) tenen menys reticència a acceptar que aquest ha estat el seu vot, la manca de conclusions prou satisfactòries al respecte impedeix aportar una solució definitiva i ens portarà a llegir amb certa precaució algunes de les dades disponibles.

3.1. Característiques sociodemogràfiques dels abstencionistes autonòmics

De forma sistemàtica, les **dones** s'abstenen més que els homes. Les diferències no són gaire importants, però han existit en totes les convocatòries fins al moment (vegeu les taules 3.2 i 3.3). La interpretació més estesa veu en aquest fenomen el reflex d'un menor interès en els afers públics per part de la dona, com a conseqüència de la pervivència d'una socialització tradicional en rols passius que l'allunyaria de l'àmbit de la política. Malgrat tot, es pot observar una possible tendència cap a la disminució d'aquesta desigualtat participativa, donat que les dones han passat d'abstenir-se 5 punts per sobre del homes, l'any 1984, a fer-ho només en 3, a les eleccions de 1995. Aquesta evolució, però, no és encara prou evident com perquè les dones equiparin la seva presència dins del col·lectiu abstencionista a la dels homes.

Una variable tradicionalment associada al comportament participatiu és l'edat. L'abstenció augmenta al llarg de la vida fins que arriba al seu mínim a l'edat adulta. Més enllà dels 65 o 70 anys torna a créixer progressivament, però sense arribar a les cotes dels primers anys. Aquest és el patró habitual arreu i en tota mena d'eleccions, i el que es repeteix aquí d'una a altra convocatòria. La incidència de l'edat ha estat explicada bàsicament en funció del que s'anomenen factors de cicle vital. Els joves voten menys perquè els processos de socialització i aprenentatge polític encara estan en marxa, i les seves identifications no estan prou desenvolupades. El món de la política és sobrepassat per altres prioritats que dominen les persones en aquestes edats. Amb el temps, aniran consolidant les identifications i guanyant interès, fet que es traduirà en una major participació. Per contra, l'increment de l'abstenció en edats avançades respon essencialment a problemes de salut i d'altres factors com l'aïllament (dels vidus) i la major presència de col·lectius tradicionalment menys participatius (les persones amb menys educació formal).

Taula 3.2

ABSTENCIÓ A LES ELECCIONS AUTONÒMIQUES SEGONS CARACTERÍSTIQUES SOCIODEMOGRÀFIQUES
DELS ELECTORS, 1984-1995 (EN % HORIZONTALS)

	1984		1988		1992		1995	
	%	(n)	%	(n)	%	(n)	%	(n)
<i>Sexe</i>								
Home	16	(2382)	22	(1385)	27	(1165)	22	(760)
Dona	21	(2420)	26	(1495)	29	(1269)	25	(816)
<i>Edat</i>								
18-25	28	(794)	33	(475)	49	(436)	41	(271)
26-35	26	(949)	30	(588)	31	(450)	32	(303)
36-45	13	(891)	20	(514)	25	(427)	21	(272)
46-55	12	(918)	17	(490)	21	(386)	20	(229)
56-65	13	(636)	15	(421)	18	(370)	9	(232)
Més de 65	19	(619)	27	(392)	21	(375)	13	(269)
<i>Estudis</i>								
Primària incompleta	20	(1206)	23	(709)	26	(308)	11	(54)
Primària completa	19	(2250)	23	(1370)	28	(1374)	24	(790)
Mitjans	17	(897)	26	(630)	30	(572)	26	(404)
Universitaris	18	(313)	26	(162)	23	(125)	21	(204)
<i>Situació ocupacional</i>								
En actiu	17	(2015)	24	(1387)	29	(1138)	24	(689)
Aturat	27	(439)	28	(142)	45	(162)	33	(156)
Jubilat	13	(615)	19	(394)	19	(444)	15	(337)
Estudiant	14	(207)	31	(137)	33	(107)	28	(111)
Mestressa de casa	22	(1369)	25	(781)	27	(555)	25	(262)

Font: Vegeu la nota 1.

Taula 3.3

COMPOSICIÓ SOCIODEMOGRÀFICA DELS ABSTENCIONISTES
I DE TOT L'ELECTORAT, 1984-1995 (EN % VERTICALS)

	1984		1988		1992		1995	
	Abst.	Tots	Abst.	Tots	Abst.	Tots	Abst.	Tots
<i>Sexe</i>								
Home	43	50	44	48	46	48	45	48
Dona	57	50	56	52	54	52	56	52
<i>Edat</i>								
18-25	25	17	23	17	31	18	31	17
26-35	27	20	26	20	20	18	26	19
36-45	13	19	15	18	16	18	16	17
46-55	13	19	12	17	12	16	13	15
56-65	9	13	9	15	10	15	6	15
Més de 65	13	13	15	14	12	15	9	17
<i>Estudis</i>								
Primària incompleta	28	26	24	25	12	13	1	4
Primària completa	49	48	47	48	58	58	55	54
Mitjans	17	19	24	22	26	24	31	28
Universitaris	6	7	6	6	4	5	12	14
<i>Situació ocupacional</i>								
En actiu	39	43	49	49	49	48	46	44
Aturat	14	10	6	5	11	7	14	10
Jubilat	9	13	11	14	13	19	14	22
Estudiant	3	5	6	5	5	5	8	7
Mestressa de casa	35	30	28	28	23	23	18	17
(n)	(4806)	(897)	(689)	(2881)	(682)	(2444)	(367)	(1577)

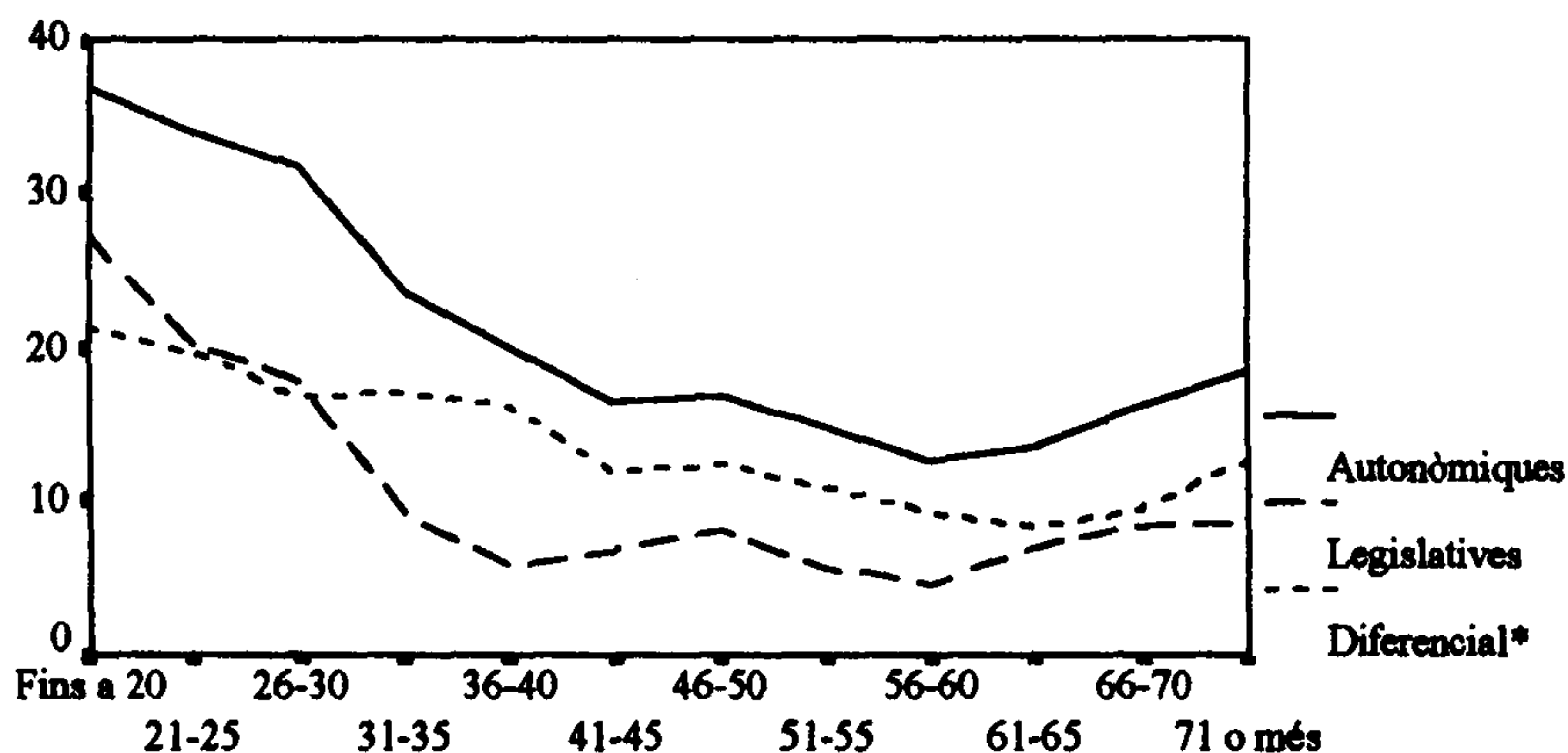
Font: Vegeu la nota 1.

A les eleccions al Parlament de Catalunya, la caiguda de l'abstenció amb l'edat és gradual però particularment pronunciada fins als 36 anys (gràfic 3). A partir de llavors, els increments de participació són molt més suaus. Així, doncs, els joves —tant en un sentit ampli (fins als 35 anys) com en un de més estricte (fins als 25)— conformen un grup diferenciat que destaca per la seva elevada desmobilització electoral. Aquest fenomen s'ha anat accentuant darrerament en el cas dels més joves, en passar de conformar un 25% del gruix d'abstencionistes, l'any 1984, a un 31% en les eleccions de 1995, duplicant gairebé així la seva presència dins de l'electorat (17%). En conjunt, cal remarcar que la meitat dels electors que, dins del període considerat, van optar per no anar a votar són menors de 36 anys, quan en realitat aquest col·lectiu suposa menys del 40% de l'electorat. Per contra, un grup d'electors cada cop més nombrós, el dels majors de 55 anys, ha prota-

gonitzat el procés invers, assolint cotes de participació cada cop més altes al temps que reduint la seva presència entre els abstencionistes. La gent gran, un sector de la població amb una clara tendència a créixer —fruit de l'increment de l'esperança de vida— esdevé electoralment més actiu i retarda el seu allunyament de les urnes. Aquesta mobilització pot ser el resultat de la millora de la qualitat de vida en edats avançades, així com de la creixent rellevància que en els darrers temps han pres algunes qüestions polítiques que afecten especialment la gent gran (les pensions, per exemple). Tot plegat configura un escenari on l'edat té un efecte cada cop més intens i unidireccional: com més edat menys abstenció.

Gràfic 3

NIVELLS D'ABSTENCIÓ PER GRUPS D'EDAT QUINQUENNAL

* Percentatge d'individus que s'absté a les autonòmiques però no a les legislatives.

Cal fer, finalment, dues matisacions importants. En primer lloc, com mostra el gràfic 3, podem veure que l'edat té un influx sobre l'abstenció diferencial com el té sobre l'abstenció en eleccions autonòmiques i legislatives, però és molt menys marcat pel que fa als més joves. Això no ha de portar a confusió. També l'abstenció diferencial és particularment intensa entre els joves, en termes absoluts. No obstant això, en proporció, l'abstenció creix més entre els adults: entre alguns d'aquests la taxa d'abstenció arriba gairebé a doblar-se respecte a les legislatives, mentre que entre els joves, que ja de forma permanent s'abstenen més, el creixement és inferior. En segon lloc, i pel que fa als diversos graus de sinceritat al·ludits al principi, és possible que l'abstenció dels joves estigui lleugerament sobredimensionada en les dades d'enquesta. El 47% d'abstencionistes menors de 35 anys que les enquestes constaten a Catalunya l'any 1992 són superiors al 39% que els treballs sobre llistes donen per Barcelona l'any 1991.

El poder discriminant del **nivell d'estudis** és petit, almenys considerat de forma aïllada. Les diferències observades entre les taxes d'abstenció de les diverses categories són escasses i no mostren una pauta constant que pugui ajudar a constatar un determinat influx d'aquesta variable. Sovint, el factor nivell educatiu ha estat utilitzat com indicador indirecte de classe social, quan no n'hi ha cap d'específic. Segons el marc teòric més clàssic, la marginalitat econòmica i social aniria associada a l'abstenció, i la centralitat a la participació. En aquest cas, doncs, la hipòtesi funcionaria en el mateix sentit: com més estudis, més participació.

Com hem dit, però, les dades de les eleccions al Parlament no ofereixen un perfil gaire entenedor. Cal dir que part del problema es pot deure a les dificultats que ha suposat la seva operacionalització amb un criteri uniforme que la faci comparable a través de les diferents convocatòries.⁴ Malgrat tot, no deixa de ser curiós que en les eleccions de 1988 el sentit de l'influx d'aquest factor (com més estudis, més abstenció) sigui precisament l'invers que el de les eleccions immediatament anteriors. I també que les dues darreres convocatòries comparteixin un perfil totalment diferent, on els electors amb estudis primaris o mitjans (els dos grups més nombrosos) apareixen com a més abstencionistes que els que tenen estudis superiors o bé que no han acabat la primària.

Aquest resultat és la conclusió de l'estreta relació que trobem a Catalunya i a Espanya, entre l'edat i el nivell d'estudis, a causa de la generalització relativament recent de l'ensenyament secundari. Així, a l'interior de cada grup d'edat sí s'aprecia una major abstenció de les persones amb nivells d'estudis més baixos, mostrant l'efecte real d'aquest factor (vegeu la taula 3.4).

Taula 3.4

ABSTENCIÓ A LES ELECCIONS AUTONÒMIQUES DE 1992
SEGONS EL NIVELL D'ESTUDIS, CONTROLANT L'EDAT

	18-25	26-35	36-45	46-55	56-65	66 o més
Primària incompleta	31,4	38,5	23,9	23,3	16,9	32,2
Primària completa	58,8	31,9	25,9	20,6	20,5	16,4
Secundaris	42,2	28,9	21,3	18,0	10,3	13,9
Superiors	28,4	23,5	25,7	16,9	0,0	19,6

4. La dificultat rau en la coexistència de dos sistemes educatius diferents entre la població durant part del període analitzat, així com en els canvis soferts en la categorització de la pregunta als qüestionaris del CIS. El que era una pregunta tancada als estudis de 1984 i 1988 passa a ser una pregunta oberta amb codificació posterior, a partir de 1992. Aquí hem considerat el «batxillerat elemental» (que no desapareix com a categoria fins al 1995) equivalent a l'Educació General Bàsica i, per tant, com a «Primària completa», mentre que el «batxillerat superior» s'ha inclòs dins de la categoria d'estudis mitjans. D'altra banda, els codificats com a «tècnics» i «diplomats» en el qüestionari de 1995 apareixen dins de la categoria dels «Universitaris».

Molt més entenedor és el panorama que ofereix l'abstenció des del punt de vista de la situació laboral dels entrevistats. Alguns comportaments són clars i constants. Així, els jubilats són sempre el col·lectiu més participatiu, i amb una tendència a reduir els seus percentatges d'abstenció, en clara coherència amb el que acabem de veure que succeeix amb la gent gran. En l'extrem oposat apareixen els aturats, que es mantenen invariablement al capdavant de l'abstenció. En posicions intermitges i més incertes trobem els actius, els estudiants i les mestresses de casa. Els dos primers, en diferents graus, evolucionen cap a cotes més altes d'abstenció (especialment els estudiants), mentre que les darreres ho fan en el sentit contrari. En tot cas, la situació ocupacional dels abstencionistes és relativament similar a la del conjunt de la població: prop de la meitat treballen i la resta es distribueix entre els quatre grups restants, entre els quals els estudiants és el de menor mida.

El **temps de residència a Catalunya** és un altre dels factors estructurals que es reflecteix en els nivells d'abstenció (taules 3.5 i 3.6). Globalment, els nadius voten més que els immigrants i, dels darrers, voten més els que més anys porten vivint a Catalunya, de manera que, amb el temps, els més antics equiparen les seves taxes d'abstenció a les dels nadius o fins i tot les redueixen, com és el cas dels arribats abans dels anys seixanta. Tots els grups s'han mantingut en uns nivells estables o bé s'han mobilitzat (els arribats abans de 1960), a excepció dels catalans d'origen i dels arribats més recentment. Aquest darrer grup sembla haver estat el menys receptiu a les onades participatives de 1984 i 1995, mantenint unes taxes de participació escasses independentment del context polític.

Taula 3.5

ABSTENCIÓ A LES ELECCIONS AUTONÒMIQUES
SEGONS ORIGEN I CONEIXEMENT DEL CATALÀ, 1984-1995 (EN % HORIZONTALS)*

	1984		1988		1992		1995	
	%	(n)	%	(n)	%	(n)	%	(n)
<i>Origen</i>								
Nascut a Catalunya	14	(2686)	—	—	27	(1529)	23	(1053)
Arribat abans de 1960	17	(798)	—	—	23	(360)	11	(210)
Arribat entre 1961 i 1970	23	(846)	—	—	28	(295)	24	(170)
Arribat més enllà de 1970	39	(477)	—	—	39	(232)	44	(121)
<i>Coneixement del català</i>								
El parla i l'escriu	11	(1334)	17	(979)	27	(1014)	23	(760)
El parla	18	(1787)	25	(1029)	23	(711)	23	(473)
L'entén però no el parla	25	(1346)	29	(745)	32	(588)	26	(298)
No l'entén	34	(295)	38	(119)	41	(94)	29	(37)

* La variable temps de residència a Catalunya no apareixia a l'enquesta de 1988.
Font: Vegeu la nota 1.

L'acumulació d'aquest creixement de l'abstenció entre els nascuts a Catalunya i el seu pes creixent entre la població com a resultat del rejuveniment del cens electoral són segurament dos fenòmens estretament vinculats i que tenen una conseqüència clara: cada cop més, els abstencionistes autonòmics són persones nascudes a Catalunya, característica que ja van tenir l'any 1995 dos de cada tres d'aquests abstencionistes.

També té l'efecte esperat el **nivell de coneixement del català**: la desmobilització disminueix a mesura que augmenta el domini de la llengua. En cap moment s'ha trencat aquesta pauta, però s'observa una clara tendència cap a la seva reducció. Així, si l'any 1984 la diferència entre els que poden parlar i escriure en català i els que ni tan sols l'entenen és superior als vint punts percentuals, en les darreres eleccions autonòmiques aquests dos extrems s'han vist separats per només sis punts. En aquests anys, en què el gruix format pels que se situen en el primer nivell de domini del català (l'escriuen) creix continuadament en perjudici de tots els altres, els que en tenen un coneixement actiu van perdent el seu «avantatge» participatiu i es mostren menys abstencionistes els que no el parlen. La barrera del català, força evident a principis de la dècada dels vuitanta, perd importància i, pel que sembla, va camí de desaparèixer a mesura que es configura una població més homogènia en termes lingüístics. La conclusió és similar a la de la variable considerada anteriorment: els abstencionistes autonòmics que no entenen el català són cada cop més residuals i prop de la meitat d'aquests són capaços ja d'escriure i llegir el català.

Taula 3.6

ORIGEN I CONEIXEMENT DEL CATALÀ DELS ABSTENCIONISTES
I DE TOT L'ELECTORAT, 1984-1995 (EN % VERTICALS)*

	1984		1988		1992		1995	
	Abst.	Tots	Abst.	Tots	Abst.	Tots	Abst.	Tots
Origen								
Nascut								
a Catalunya	43	56	—	—	62	63	68	68
Arribat								
abans de 1960	15	17	—	—	13	15	6	14
Arribat entre								
1961 i 1970	21	18	—	—	12	12	11	11
Arribat més								
enllà de 1970	21	10	—	—	14	10	15	8
(n)	(898)	(4806)			(672)	(2415)	(355)	(1554)
Coneixement del català								
El parla i								
l'escriu	16	28	25	34	41	42	47	48
El parla	35	38	38	36	25	30	29	30
L'entén però								
no el parla	38	28	31	26	28	24	21	19
No l'entén	11	6	7	4	6	4	3	2
(n)	(891)	(4762)	(685)	(2873)	(667)	(2406)	(367)	(1569)

* La variable temps de residència a Catalunya no apareixia a l'enquesta de 1988.

Font: Vegeu la nota 1.

Els efectes evidents dels dos darrers factors (temps de residència i coneixement del català) sobre el comportament participatiu s'expliquen per la relació que poden tenir amb el grau d'identificació amb la comunitat. Segons aquesta visió, el vot pressuposaria un cert sentiment d'identificació amb l'àmbit de govern, de pertinença a la comunitat que pretén representar la institució els membres de la qual s'elegeixen. Tant el temps viscut a Catalunya com el coneixement del català jugarien a favor del desenvolupament de la integració i la proximitat afectiva. El desconeixement de la llengua fa més difícil la comprensió i el seguiment de la vida política catalana, al temps que limita els possibles lligams socials. El mateix es pot dir del temps de residència. L'influx positiu d'aquest factor sobre la participació està sobradament constatat en la literatura. Els arribats recentment a una localitat, independentment del seu origen i del major o menor patriotisme del punt d'arribada, mostren altres prioritats abans que anar a votar, i, a més, tenen menys desenvolupades les relacions amb el nou entorn.

Taula 3.7

ABSTENCIÓ A LES ELECCIONS AUTONÒMIQUES SEGONS ADSCRIPCIÓ
I PRÀCTICA RELIGIOSES, 1984-1995 (% HORITZONTALS)*

	1984		1988		1992		1995	
	%	(n)	%	(n)	%	(n)	%	(n)
<i>Religió</i>								
Catòlic practicant	15	(1294)	17	(833)	21	(611)	13	(329)
Catòlic no practicant	19	(2683)	25	(1568)	26	(1417)	24	(825)
Altres religions	47	(51)	38	(28)	56	(37)	69	(28)
No creient	26	(359)	31	(220)	42	(159)	36	(172)
Indiferent	21	(376)	33	(218)	43	(169)	20	(159)
<i>Pràctica religiosa</i>								
Mai / poc	20	(3591)	27	(2143)	—	—	23	(984)
De vegades	18	(419)	16	(261)	—	—	17	(113)
Sovint / sempre	12	(730)	13	(401)	—	—	15	(220)

* La variable pràctica religiosa no apareixia a l'enquesta de 1992.

Font: Vegeu la nota 1.

Un darrer factor que considerarem dins del capítol de variables sociodemogràfiques és el de les **creences i pràctiques religioses**. Sense ser un element bàsic de l'estructuració del conflicte polític a la Catalunya dels nostres dies, la interpretació tradicional considera important aquesta variable des del moment que la religiositat pot ser un índex de la integració en la comunitat i, per tant, també de l'acceptació dels valors que aquella promou, com és la visió del vot com a deure cívic. Entre les dades analitzades s'hi poden trobar alguns trets constants amb relació als efectes d'aquest factor (taules 3.7 i 3.8). Llevat d'alguna petita

excepció, els que es confessen catòlics, independentment de si són o no són practicants, s'abstenen menys que la resta d'electors, dels no creients i dels «indiferents», però també dels que segueixen altres religions. Els darrers són sense cap mena de dubte els menys participatius, i no sembla que els seus hàbits s'hagin de corregir sinó que, tot el contrari, s'accentuen. En tot cas, aquest grup conforma un sector molt minoritari de la població. També els no creients segueixen una línia de desmobilització, i semblen poc sensibles als contextos més favorables a la participació electoral. En canvi, els que es defineixen com a indiferents en matèria religiosa pateixen especialment els moments de desmobilització i tendeixen a reduir sensiblement el seu nivell d'abstenció en les convocatòries més participatives globalment. Molt més estable és el comportament dels que es manifesten catòlics —la gran part de l'electorat—. Aquí les diferències venen marcades per la distinció entre practicants i no practicants, així com per la freqüència de la pràctica religiosa, que va sempre lligada a uns nivells més moderats d'abstenció. La radiografia religiosa resultant dels abstencionistes no és radicalment diferent de la del conjunt de la població, amb clar predomini del grup central, els catòlics no practicants (més de la meitat), acompanyats de significatives minories més i menys religioses.

Taula 3.8

ADSCRIPCIÓ I PRÀCTICA RELIGIOSES DELS ABSTENCIONISTES
I DE TOT L'ELECTORAT, 1984-1995 (EN % VERTICALS)*

	1984		1988		1992		1995	
	Abst.	Tots	Abst.	Tots	Abst.	Tots	Abst.	Tots
<i>Religió</i>								
Catòlic practicant	21	27	21	29	20	26	12	22
Catòlic no practicant	57	56	57	55	56	59	56	55
Altres religions	3	1	2	1	3	2	6	2
No creient	11	8	10	8	10	7	18	11
Indiferent	9	8	11	8	11	7	9	11
(n)	(893)	(4763)	(686)	(2868)	(665)	(2392)	(348)	(1513)
<i>Pràctica religiosa</i>								
Mai / poc	82	76	86	76	—	—	82	75
De vegades	9	9	6	9	—	—	7	9
Sovint / sempre	10	15	8	14	—	—	12	17
(n)	(892)	(4740)	(665)	(2805)	—	—	(279)	(1317)

* La variable pràctica religiosa no apareixia a l'enquesta de 1992.

Font: Vegeu la nota 1.

3.2. Característiques actitudinals

A continuació analitzarem els abstencionistes de les eleccions autonòmiques des d'un punt de vista polític, en contraposició al més estrictament sociològic que hem seguit fins ara. A diferència del criteri observat en l'apartat anterior, per a aquest capítol de variables polítiques o actitudinals hem considerat adient incloure els percentatges de no resposta, donada la seva importància tant numèrica (el percentatge de «no sap / no contesta» es dispara en aquest tipus de qüestions) com explicativa.

Els enquestats que no responen a les preguntes d'**autoubicació en els eixos esquerra-dreta i catalanisme-espanyolisme** són, invariablement, els més abstencionistes (taules 3.9 i 3.10). És normal: la seva no resposta denota manca d'identificació i, segurament, desinterès, que són dos elements quasi imprescindibles a l'hora d'emetre el vot. Aquest és un dels efectes més evidents que es deriven del factor ideològic. És especialment manifest quant a la variable dreta-esquerra, on la categoria aplega entre el 15 i el 26% dels enquestats i fins al 41% dels abstencionistes.

Més enllà de la relació entre els que no responen i l'abstenció, i movent-nos dins de l'espai definit per l'eix esquerra-dreta, es pot observar una tendència més participativa com més ens apropem a l'extrem dretà. Aquesta relació s'ha vist suavitzada en les dues últimes convocatòries per la tendència dels extrems a registrar majors cotes d'abstenció que les posicions més moderades, tant en l'esquerra com en la dreta. Cal remarcar, a més, que l'esquerra ha vist créixer la seva abstenció al llarg del període, i que també ho ha fet la dreta (i no el centre), però que l'increment provinent de l'esquerra ha tingut un impacte molt més gran en les xifres globals, donat que el seu pes específic dins de l'electorat és significativament major. Un cop més, la població abstencionista s'assembla a la majoria de la població catalana, amb predomini del centre i l'esquerra, però en aquest cas acompanyats d'un grup important de gent que es resisteix a ubicar-se en aquestes categories.

A part de l'accentuat abstencionisme dels que no saben o no volen definir-se ideològicament, les justificacions teòriques d'una possible relació estable entre el posicionament ideològic i la participació electoral són escasses i poc versemblants, llevat, potser, del fet que en les posicions extremes es més fàcil trobar electors contraris al sistema polític vigent, que practiquin una abstenció de caràcter marcadament polític. Qualsevol altra consideració sobre aquest punt ha de fer referència a l'estat conjuntural de l'oferta política i del panorama polític en general. Al fet que, en moments crítics, els diferents electorats poden respondre al context polític amb un determinat comportament participatiu. Quan un partit viu una fase difícil, de confusió d'idees, de desvertebrament intern, quan, per la raó que sigui, no connecta amb els seus seguidors, aquests acostumen a inhibir-se electoralment. Inversament, quan la situació és favorable, el partit treu molt més profit de la seva tasca de mobilització de l'electorat.

Taula 3.9

ABSTENCIÓ A LES ELECCIONS AUTONÒMIQUES
SEGONS ACTITUDS POLÍTQUES DELS ELECTORS, 1984-1995 (EN % HORIZONTALS)

	1984		1988		1992		1995	
	%	(n)	%	(n)	%	(n)	%	(n)
<i>Autoubicació ideològica</i>								
Esquerra	15	(273)	21	(219)	25	(154)	33	(135)
Centre-esquerra	15	(1446)	20	(876)	24	(647)	20	(497)
Centre	14	(1684)	18	(923)	21	(749)	18	(546)
Centre-dreta	13	(294)	15	(210)	19	(224)	19	(135)
Dreta	11	(45)	5	(42)	45	(33)	24	(29)
NS/NC	35	(1050)	43	(610)	44	(636)	40	(233)
<i>Identificació nacional subjectiva</i>								
Espanyol	28	(605)	28	(259)	32	(361)	32	(213)
Més espanyol	29	(422)	30	(243)	32	(204)	23	(108)
Indistint	19	(2213)	25	(1172)	30	(879)	26	(648)
Més català	10	(1081)	18	(805)	23	(570)	16	(367)
Català	11	(339)	17	(319)	22	(382)	15	(211)
NS/NC	36	(118)	56	(80)	43	(49)	38	(26)
<i>Autoubicació nacionalista</i>								
Catalanisme extrem	6	(441)	11	(407)	18	(313)	10	(249)
Catalanisme	12	(1297)	18	(732)	20	(573)	20	(336)
Indiferent	20	(1963)	26	(982)	27	(790)	23	(549)
Espanyolisme	24	(351)	27	(217)	23	(206)	28	(166)
Espanyolisme extrem	31	(138)	24	(256)	41	(319)	35	(213)
NS/NC	31	(608)	49	(448)	47	(243)	41	(64)

Font: Vegeu la nota 1.

L'abstenció es distribueix de forma desigual al llarg de l'eix nacional, i augmenta de forma important —molt més que en el cas anterior— a mesura que s'allunya del pol espanyolista cap a posicions més catalanistes. L'explicació d'aquest fet cal trobar-la entre les interpretacions sobre la contribució a la participació dels sentiments d'identificació i pertinença a la comunitat de què hem parlat abans, i que quedarien fidelment recollits per aquesta variable, així com per l'anomenada «**identificació nacional subjectiva**». La darrera és força similar a l'eix nacionalista, amb la diferència que té unes connotacions afectives que aquell no recull i que el seu índex de no resposta és molt més moderat. Aquí, els «NS/NC» mostren percentatges d'abstenció igualment importants i presenta també graus de participació més reduïts en el sector més espanyol de les pertinences, tot i que, en la línia del que ja hem vist en les variables sociodemogràfiques, aquestes diferències s'han reduït amb el temps. Gairebé la meitat dels abstencionistes se sent tant

català com espanyol i la resta es reparteix en dos blocs similars entre els que predominen els sentiments catalans i els espanyols.

Taula 3.10

ACTITUDS POLÍTQUES DELS ABSTENCIONISTES
I DE TOT L'ELECTORAT, 1984-1995 (EN % VERTICALS)

	1984		1988		1992		1995	
	Abst.	Tots	Abst.	Tots	Abst.	Tots	Abst.	Tots
<i>Autoubicació ideològica</i>								
Esquerra	5	6	7	8	6	6	12	9
Centre-esquerra	24	30	26	30	22	26	27	32
Centre	26	35	24	32	23	31	27	35
Centre-dreta	4	6	5	7	6	9	7	9
Dreta	1	1	0	1	2	1	2	2
NS/NC	41	22	38	21	41	26	25	15
(n)	(894)	(4793)	(689)	(2879)	(682)	(2444)	(368)	(1575)
<i>Identificació nacional subjectiva</i>								
Espanyol	19	13	11	9	17	15	19	14
Més espanyol	14	9	11	8	10	8	7	7
Indistint	46	46	43	41	39	36	47	41
Més català	12	23	22	28	19	23	16	23
Català	4	7	8	11	12	16	9	13
NS/NC	5	3	7	3	3	2	3	2
(n)	(895)	(4779)	(689)	(2878)	(682)	(2444)	(366)	(1573)
<i>Autoubicació nacionalista</i>								
Catalanisme extrem	3	9	6	14	8	13	7	16
Catalanisme	18	27	19	25	17	23	19	21
Indiferent	44	41	38	34	31	32	34	35
Espanyolisme	9	7	8	8	7	8	13	11
Espanyolisme extrem	5	3	9	9	19	13	20	14
NS/NC	21	13	20	10	17	10	7	4
(n)	(898)	(4797)	(689)	(2876)	(682)	(2444)	(368)	(1577)

Font: Vegeu la nota 1.

L'abstenció autonòmica no és independent de cap de les variables relacionades amb la «qüestió nacional», però, donat que es troben fortament vinculades unes amb altres, quines són més potents, més significatives, a l'hora d'explicar l'abstenció? En introduir els controls pertinents, els efectes dels factors objectius (origen i llengua) han superat clarament els dels factors subjectius (ideologia nacionalista i identificació nacional), en relació tant amb l'abstenció en eleccions

autonòmiques com amb l'abstenció diferencial. La taula 3.11 n'és bon exemple. Les diferències entre les categories de la variable origen són més grans que les que hi ha entre les files, les categories d'identificació nacional. Aquest fenomen es repeteix quan es creuen la resta d'indicadors. Com també sembla ser una constant el fet que allà on els factors actitudinals deixen sentir més fortament els seus efectes és entre els catalans d'origen i amb domini —més que desconeixement del català—. En definitiva, a diferència del que normalment s'observa en estudiar el comportament electoral, on les actituds mostren efectes més significatius, aquí són els factors objectius els que semblen més importants. Només —o especialment— entre els nascuts a Catalunya el fet de sentir-se més català pot suposar un al·licient addicional per mobilitzar-se en aquest tipus de convocatòries.

Taula 3.11

ABSTENCIÓ DIFERENCIAL SEGONS IDENTIFICACIÓ NACIONAL SUBJECTIVA,
CONTROLANT EL TEMPS DE RESIDÈNCIA A CATALUNYA

	<i>Nascut a Cat.</i>	<i>-1960</i>	<i>1961-1970</i>	<i>1970-</i>
Espanyol	12,8	6,7	16,1	20,9
Més espanyol que català	15,8	6,3	13,4	17,4
Tant català com espanyol	11,6	11,1	11,5	16,2
Més català que espanyol	6,5	7,9	15,2	8,4
Català	5,4	6,7	—	—

La ubicació ideològica dels electors també ens ajuda a identificar els abstencionistes diferencials. De nou és l'eix catalanisme-espanyolisme, més que l'eix esquerra-dreta, el que caracteritza millor aquest comportament. El nombre d'abstencionistes diferencials entre els que es decanten pel bàndol espanyolista o es declaren indiferents és proporcionalment alt, al contrari del que succeeix amb els que es defineixen com a catalanistes amb més o menys intensitat. L'eix ideològic clàssic no presenta un panorama tan coherent, ni molt menys. L'abstencionisme diferencial és un comportament més habitual entre l'esquerra que entre la dreta, però que es concentra no en l'extrem més radical sinó en l'espai de l'esquerra moderada però inequívoca (les posicions 3 i 4 en una escala d'1 a 10).

El creuament dels dos eixos no descobreix gaire de nou (taula 3.12). Confirma la influència lineal del nacionalisme i l'efecte incert del posicionament ideològic clàssic, fenòmens que generen dos grups oposats en relació amb la seva abstenció diferencial: la dreta catalanista, on més estrany és aquest comportament, i l'esquerra moderada i no catalanista, a l'altre extrem. Cal dir, en tot cas, que les diferències tampoc no són especialment grans. El que potser resulta més interessant és que els nivells de no resposta a aquestes qüestions són proporcionalment baixos entre els abstencionistes diferencials. Hi ha raons per pensar que la manca

d'identificació ideològica portarà a l'abstenció també en el cas de les eleccions generals, i no només de les autonòmiques. Els abstencionistes diferencials, en definitiva, malgrat que no comparteixen majoritàriament un mateix espai polític, tampoc no tenen en la indefinició ideològica un dels seus trets bàsics. Pertanyen a tot tipus de postures polítiques, tot i que aquest comportament apareix amb més freqüència entre l'esquerra moderada i no catalanista.

Taula 3.12

ABSTENCIÓ DIFERENCIAL SEGONS L'AUTOUBICACIÓ
EN ELS EIXOS ESQUERRA-DRETA I CATALANISME-ESPANYOLISME

	<i>Extr. esq.</i>	<i>Esquerra</i>	<i>Centre</i>	<i>Dreta</i>	<i>Extr. dreta</i>
Catalanisme extrem	6	4	3	3	6
Catalanisme	13	10	8	9	4
Indiferent	7	13	11	7	8
Espanyolisme	11	16	9	11	10
Espanyolisme extrem	10	16	12	11	15

Els **sentiments de proximitat envers als partits** els hem de situar teòricament més a prop dels comportaments efectius dels electors. Sense cap mena de preferències partidistes específiques és difícil que ningú no arribi ni tan sols a plantejar-se la possibilitat d'anar a votar. Així es pot observar a la taula 3.13: la probabilitat de votar augmenta a mesura que la identificació amb un partit és més intensa. Tant en les eleccions autonòmiques com en les generals, el principal salt de participació es produeix entre els que diuen sentir-se propers o molt propers a algun partit i els que no manifesten simpatia especial per cap d'ells. És també a partir d'aquest punt entre la proximitat i la indiferència que deixa de créixer l'abstenció diferencial. Cal destacar que, quan es tracta d'eleccions autonòmiques, el grau de desmobilització és significativament elevat fins i tot entre els electors que se senten molt identificats amb un partit (10%).

Què succeeix quan cap partit no ocupa clarament el primer lloc en l'ordenació de preferències? O, el que és el mateix, com es comporten els que reben *pressions creuades*? Des de diferents perspectives analítiques, s'ha dit que aquesta situació és susceptible de provocar la inhibició d'aquells que la pateixen (Downs, 1957; Lipset, 1980). Teòricament, el dilema o la indiferència els pot portar a abstenir-se amb més freqüència que els que «ho tenen clar», però les dades no ens permeten confirmar aquest punt. La lògica funciona entre els que, com a molt, senten proper algun partit, però no entre els que es declaren molt propers a una o més formacions (taula 3.14). Si hi ha alguna identificació forta, no importa si aquesta es reparteix o no entre més d'un partit; amb molta probabilitat, l'elector votarà.

Taula 3.13

NIVELLS D'ABSTENCIÓ PER ÀMBIT SEGONS EL GRAU MÀXIM DE PROXIMITAT A UN PARTIT*

	<i>Legislatives</i>	<i>Autonòmiques</i>	<i>Diferencial</i>
Molt proper	3,9	10,1	7,5
Proper	8,6	16,4	10,1
Ni proper ni distant	25,4	35,2	13,8
Distant	46,1	61,0	15,3
Molt distant	64,7	74,8	14,3

* Les categories d'aquesta variable indiquen el grau de proximitat més alt que l'elector declara per un partit.

Taula 3.14

ABSTENCIÓ SEGONS PROXIMITAT MÀXIMA DECLARADA I L'EXISTÈNCIA DE «PRESSIONS CREUADES»

	<i>Autonòmiques</i>	<i>«proper» Diferencial</i>	<i>«molt proper» Autonòmiques</i>	<i>Diferencial</i>
Un partit	15,8	9,8	10,2	7,7
Més d'1 partit (pressions creuades)	20,3	11,9	9,1	4,1

Movent-nos del terreny de les actituds al dels comportaments, hi ha una variable que fa referència als **hàbits participatius** dels enquestats. Les respostes de l'electorat són molt estables en aquest sentit (taula 3.15). La immensa majoria afirma que vota «sempre o quasi sempre», un 10% que «de vegades», i un altre 10% diu que no vota «mai o gairebé mai». Aquí podem veure clarament que les dades d'enquesta introdueixen biaixos de participació. I és que entre un 30 i un 40% dels abstencionistes mantenen, sistemàticament, que voten periòdicament. S'ha de dir, però, que aquest percentatge disminueix any rere any, a favor bé de la participació ocasional, bé de l'abstencionisme «actiu».

Taula 3.15

HÀBITS PARTICIPATIUS DE L'ELECTORAT A LES ELECCIONS AUTONÒMIQUES, 1984-1995

	<i>1984</i>	<i>1988</i>	<i>1992</i>	<i>1995</i>
Vota sempre	85	83	79	81
No vota mai	8	7	12	9
Vota de vegades	7	10	9	10
(n)	(4740)	(2900)	(2489)	(1595)

Font: Vegeu la nota 1.

Hem creuat la participació en eleccions autonòmiques amb el **vot en els comicis legislatius** immediatament anteriors (taules 3.16 i 3.17). Així hem pogut comprovar que la majoria dels abstencionistes en eleccions generals ho són també després en les autonòmiques, i arriben a formar entre una tercera part i la meitat dels que, el dia de la convocatòria autonòmica, opten per no anar a votar. A aquests els segueixen en nivell d'abstenció els votants del Partit Socialista, d'Iniciativa per Catalunya i els dels partits que no aconsegueixen representació al Parlament. La participació dels primers augmenta lentament des de 1984 i no sembla ressentir-se en els moments més crítics (1988 i 1992), de forma que si a principis dels anys vuitanta els votants del PSC estaven lleugerament «sobrerepresentats» entre el col·lectiu abstencionista (hi havia més votants socialistes dels que correspondrien si fos una còpia de l'electorat) a mitjans dels noranta s'hi troba clarament infrarepresentat. Malgrat tot, el votant socialista continua ocupant un espai molt significatiu dins del grup dels abstencionistes, doncs és el partit que aporta un cabdal de vots més important a aquest col·lectiu.

Taula 3.16

ABSTENCIÓ A LES ELECCIONS AUTONÒMIQUES SEGONS EL COMPORTAMENT
A LES ELECCIONS GENERALS ANTERIORS, 1984-1995 (EN % HORIZONTALS)

	1984		1988		1992		1995	
	%	(n)	%	(n)	%	(n)	%	(n)
CiU	3	(738)	8	(554)	8	(527)	11	(354)
PSC-PSOE	20	(1998)	23	(915)	22	(634)	17	(424)
IC / PSUC	7	(125)	13	(162)	27	(89)	31	(88)
PP	14	(235)	8	(92)	23	(71)	9	(107)
ERC	1	(117)	11	(84)	7	(53)	6	(46)
No va votar	53	(569)	62	(424)	72	(451)	68	(203)
NS/NC	14	(806)	22	(561)	9	(330)	15	(267)

Font: Vegeu la nota 1.

L'altre sector amb una conducta marcadament abstencionista —el vot a IC i a partits sense representació parlamentària— ha seguit l'evolució contrària a l'anterior: la seva participació ha caigut gradualment, amb independència del caràcter globalment més o menys participatiu de les convocatòries, tot i representar un sector petit de l'abstenció autonòmica en termes absoluts. També el grup de votants de CiU en eleccions legislatives ha anat desmobilitzant-se al llarg del període i convertint-se en un sector creixent de l'abstenció autonòmica. No obstant això, continuen encapçalant, amb els votants d'Esquerra Republicana, uns rècords de participació que sempre s'han mantingut molt per sobre de la mitjana. En definitiva, sembla que el que de participació s'ha guanyat d'una banda, per part dels votants socialistes en l'àmbit legislatiu, s'ha perdut de l'altra, especialment per part de CiU i d'IC. Els votants socialistes en eleccions generals segueixen representant

el sector més important de l'abstenció diferencial, però ja no suposen la majoria d'aquest col·lectiu, que s'ha fet més plural en la seva composició i, per tant, menys marcat per colors polítics concrets.

Taula 3.17

COMPORTAMENT A LES ELECCIONS GENERALS ANTERIORS DELS ABSTENCIONISTES
I DE TOT L'ELECTORAT, 1984-1995 (EN % VERTICALS)

	1984		1988		1992		1995	
	Abst.	Tots	Abst.	Tots	Abst.	Tots	Abst.	Tots
CIU	3	15	7	19	7	23	11	23
PSC-PSOE	44	42	30	32	22	27	20	27
IC / PSUC	1	3	3	6	4	4	8	6
PP	14	5	1	3	3	3	3	7
ERC	0	2	1	2	1	2	1	3
No va votar	34	12	38	15	52	19	38	14
NS/NC	12	17	18	20	9	19	11	17
(n)	(898)	(4806)	(687)	(2861)	(627)	(2344)	(367)	(1577)

Font: Vegeu la nota 1.

Arribats a aquest punt, potser és el moment de considerar interpretacions més ambiciosos i arriscades sobre l'abstenció diferencial. La taula 3.18 mostra el resultat d'una anàlisi de regressió múltiple utilitzant l'enquesta integrada, on l'abstenció diferencial és la variable depenent i s'utilitzen algunes variables relacionades amb les hipòtesis plantejades a la introducció com a independents: immigració, factor PSC i espanyolisme d'esquerres.

Taula 3.18

ANÀLISI DE REGRESSIÓ DELS EFECTES DE DIFERENTS FACTORS
SOBRE L'ABSTENCIÓ DIFERENCIAL, 1984-1995

	B	beta	(T)
Identificació nacional	0,001	0,006	(0,391)
Identificació nacional «indiferent»	0,019	0,031	(3,222)*
Identificació nacional més o només espanyola	0,034	0,046	(2,197)*
Espanyolistes d'esquerres	-0,030	-0,034	(-7,138)*
Partits d'àmbit estatal	0,110	0,179	(9,849)*
PSC	0,050	0,078	(4,470)*
IC	0,067	0,045	(5,206)*
PP	-0,035	-0,024	(-2,748)*
(Constant)	0,023		(1,390)

* Significatiu al nivell 0,01.

El 19% dels votants de partits d'àmbit estatal (PSOE, IU i PP) en eleccions generals no van a votar amb ocasió dels comicis autonòmics. En introduir controls, els vots socialista i comunista mantenen una relació positiva amb l'abstenció diferencial, relació que es perd o canvia de signe en el cas del vot al PP (vegeu la taula 3.18). Dit amb altres paraules, la naturalesa no exclusivament catalana de la formació política explica l'abstenció diferencial del votant del PP, i bona part de la dels votants del PSOE i d'IU —però no tota—. L'altra part sembla específica de cada un d'aquests dos partits i es podria interpretar —potser— com una qüestió de manca d'atractiu polític de la seva oferta autonòmica. Es pot pensar que el que recullen aquests dos factors (vot legislatiu a PSOE o IU) és en realitat una manca d'ofertes d'esquerra espanyolista, però aquest factor (autoubicació en l'esquerra espanyolista) no té el poder explicatiu d'aquells en les regressions. En qualsevol cas, l'opció política esdevé un dels factors explicatius més potents, i incorpora quelcom que les diverses autoubicacions ideològiques i nacionals no poden copsar amb la mateixa força. Segons aquesta anàlisi, doncs, la identitat nacional té un efecte moderat en l'abstenció diferencial i hi ha un efecte important del fet de votar un partit d'àmbit estatal, i alguna cosa més lligada al fet de donar suport en eleccions generals al PSC o a IC, mentre que l'espanyolisme d'esquerres no sembla provocar una major abstenció diferencial.

3.3. Abstenció tècnica i abstenció voluntària

Normalment, les enquestes electorals, quan pregunten sobre la participació o no a les eleccions, ofereixen més de dues opcions de resposta. Pel que fa als abstencionistes, ja fa anys tenen la possibilitat d'escollir-ne entre dues: «no va anar a votar perquè no pogué» i «no va anar a votar perquè no volgué». Malgrat que la seva eficàcia amb vista a l'anàlisi ha estat qüestionada pel fet d'acceptar de forma acrítica les justificacions ciutadanes de l'abstenció (Font, 1992; Lancelot, 1968), hem decidit mantenir aquesta clàssica distinció entre abstencionistes tècnics o forçosos i abstencionistes voluntaris i explorar la seva distribució, tal com ho hem fet amb l'abstenció total. És una distinció confusa, i és probable que no sempre respongui a unes circumstàncies reals —pot ser una manera camuflada de justificar un comportament reprovat socialment—, però no és menys cert que, si tenim en compte això precisament, potser descobrim que amaga regularitats reveladores.

La taula 3.19 recull les respostes a la pregunta sobre participació en les eleccions autonòmiques, diferenciant els que van dir que no van anar a votar «perquè no van poder» (abstenció tècnica) dels que no van votar «perquè no van voler» (abstenció voluntària). Podem observar que sempre han estat més els abstencionistes voluntaris que els tècnics, però també que sembla haver-hi una tendència que fa que el pes relatiu dels primers sigui menor quan l'abstenció és més gran. Només aquesta variació ja fa sospitar que les respostes no siguin totalment sinceres (l'abstenció forçosa hauria de ser més aviat estable). En moments més favora-

bles a la participació, en què la pressió social és més gran, la proporció d'electors que diuen que els va ser impossible anar a votar tendeix a augmentar de manera significativa.

Taula 3.19

HÀBITS PARTICIPATIUS DELS ABSTENCIONISTES I DE TOT L'ELECTORAT

	1984		1988		1992		1995	
	Abst.	Tots	Abst.	Tots	Abst.	Tots	Abst.	Tots
Va votar	81	—	76	—	72	—	77	—
No va poder	8	44	7	29	9	30	8	34
No va voler	11	56	17	71	19	70	15	66
(n)	(4806)	(898)	(2881)	(689)	(2444)	(682)	(1577)	(366)

Font: Vegeu la nota 1.

Qui són els protagonistes de l'abstenció «tècnica»? És difícil dir-ho; són molts els grups que n'assoleixen nivells comparativament elevats en un moment o altre, però les regularitats són escasses. Malgrat tot, sí que hem trobat certes tendències que fan sospitar que aquest fenomen no es distribueix proporcionalment entre tota la població sinó que existeix alguna mena de relació més estreta amb determinats grups d'electors. Així, no sorprèn que l'abstencionisme forçós augmenti amb l'edat, i que sigui relativament habitual des dels 56 anys, o entre els jubilats. A partir de certes edats, amb freqüència una salut més delicada pot allunyar els electors de les urnes, fent-los «impossible» anar a votar independentment de la seva voluntat. No obstant això, si aquest cas és força evident, altres no semblen tan fàcils d'explicar. Per exemple, hom troba sovint altes proporcions d'abstenció tècnica (al voltant del 50% de l'abstenció total) entre les mestresses de casa, els que no tenen estudis, els que no entenen el català o els votants de CiU a les eleccions legislatives. És a dir, grups que o bé tenen menys interioritzada la legitimitat de l'abstenció com a opció personal o que poden sentir major pressió grupal per comportar-se d'acord amb el que s'espera d'ells (votar).

És segur que la composició sociològica —especialment pel que fa a l'edat— explica bona part dels seus resultats, però hi ha un element addicional que cal considerar. Aquests col·lectius no acostumen a mantenir sempre una proporció igual d'abstenció tècnica sinó que s'hi dispara en contextos d'alta participació general. Això és clar fins i tot entre la gent gran, majors de 65 anys: és només en els moments de més forta pressió (convocatòries de 1984 i 1995) quan la seva abstenció forçosa supera la voluntària. És a dir, hi ha un factor de pressió social que actua en determinades conjuntures i que pot tenir més força entre uns grups que en d'altres.

3.4. Conclusions

A l'inici d'aquest capítol ens plantejàvem un seguit de preguntes entorn als protagonistes de l'abstenció. Fins aquí hem estructurat la resposta a partir del conjunt de variables sociològiques i actitudinals que ajuden a entendre el comportament electoral dels catalans, però en aquestes conclusions voldríem reprendre les preguntes que formulàvem originalment i fer una lectura transversal de les dades que acabem d'exposar.

En primer lloc, si féssim una descripció dels grups als quals pertany la majoria dels abstencionistes autonòmics, ens trobaríem que aquests són força similars al conjunt de la població catalana: hi ha homes i dones, però hi predominen les persones actives, les de menys de 35 anys, les nascudes a Catalunya, els catòlics, les persones de centre i esquerra moderada i les que se senten tant catalanes com espanyoles. És a dir, des del punt de vista de la composició de l'abstenció, els seus grups majoritaris són similars als del conjunt de la població, i mostren així el caràcter plural i heterogeni d'aquest comportament. Per tant, des del punt de vista de com combatre aquest comportament caldrà recordar aquesta pluralitat i pensar que potser un únic discurs no serveixi per engrescar col·lectius tan diferents.

En segon lloc, i malgrat aquesta heterogeneïtat, hi ha algunes característiques que estan clarament associades a la major probabilitat d'abstenir-se. Encara que es tracta de factors molt diferents, de caràcter tant sociològic com actitudinal, tots ells tenen alguna cosa en comú: tots impliquen tenir menys d'alguna cosa que ajuda a anar a votar. Tenir menys experiència i interessos menys clarament definits (edat), menys informació o capacitat per processar-la (educació), menys lligams socials amb l'entorn (temps de residència a Catalunya), menys domini de l'idioma que permet seguir millor la vida política catalana (coneixement del català), menys lligams a una comunitat religiosa que mobilitza (religiositat) i, sobretot, menys identifications amb les principals postures ideològiques o amb els principals partits polítics catalans. Tot aquest conjunt de característiques constitueix un ventall de recursos que permeten seguir amb més facilitat la vida política o bé un conjunt d'identifications amb col·lectivitats que ajuden a donar més sentit al vot, convertint-lo en alguna cosa més que un acte individual.

En tercer lloc, i pel que fa a la conjuntura, hem detectat pocs canvis clars del seu impacte en els perfils de l'abstenció autonòmica. És a dir, no hi ha canvis que segueixin un patró regular en la composició de l'abstenció, en funció de si la convocatòria va ser més o menys participativa. És possible que aquestes regularitats existeixin, però quedin encobertes per les mides i els errors mostrals, però també pot ser que altres factors tan o més importants (el desigual entusiasme amb què diferents opcions polítiques han abordat cada convocatòria electoral) contribueixin a desdibuixar-les.⁵ Únicament dues han aparegut amb claredat: alguns dels

5. Per exemple, podria ser que l'aparent tendència a una major abstenció diferencial dels votants de CiU sigui bàsicament el resultat de la seva excepcional mobilització l'any 1984, més que de cap evolució regular.

grups amb lligams més febles amb el seu entorn, els no creients i les persones que han arribat més recentment a Catalunya són aquells que no es mobilitzen en absolut en les eleccions més participatives, com si la major pressió social favorable a la participació que va caracteritzar aquelles eleccions no arribés a aquests grups sotmesos a xarxes mobilitzadores menys riques.

Fins aquí fèiem referència a tots els que deixen de votar en les autonòmiques. D'entre aquestes prop de 2.000.000 de persones, més d'un milió tampoc no vota en les generals. Però hi ha alguna cosa que caracteritzi especialment a aquells que es desmobilitzen en les autonòmiques o aquests són senzillament una reproducció ampliada del col·lectiu abstencionista habitual? La resposta es troba a mig camí d'aquestes postures: els abstencionistes d'autonòmiques també són un grup plural i heterogeni, tot i que dues característiques els diferencien, almenys en certa mesura, dels abstencionistes permanents: en aquest grup de comportament diferencial hi ha més immigrants dels que corresponen i hi ha també una forta presència de votants de partits progressistes en les eleccions generals. Caldrà no oblidar aquests factors a l'hora de buscar explicacions a aquesta abstenció diferencial, però alhora caldrà recordar que aquests dos factors estan també relacionats entre si (entre els votants d'aquests partits predominen les persones no nascudes a Catalunya) i que, per tant, potser sols un d'ells és la causa del fenomen i l'altre la conseqüència de la relació entre aquestes dues variables.

Finalment, des de 1984 fins a 1995, moltes d'aquestes característiques s'han mantingut estables o han oscil·lat de forma erràtica. Però alhora poden constatar-se algunes tendències que, en algun cas, resulten importants quantitativament i qualitativa. Primer, tenim dos grups que han aprofundit la seva propensió a abstenir-se més que els restants: els joves i els no creients. Sempre votaven menys, però les diferències s'han anat ampliant en aquests 10 anys. Segon, dues variables tan claus en les explicacions de l'abstenció autonòmica, com les que apuntàvem en el paràgraf anterior, semblen perdre importància. Segueixen havent-hi més immigrants i més votants socialistes dels que toquen entre la gent que es queda a casa en les autonòmiques, però les diferències s'han reduït clarament al llarg d'aquests anys, reforçant la pluralitat del col·lectiu abstencionista que esmentàvem en començar aquestes conclusions.

CAPÍTOL 4

EL PERQUÈ DE L'ABSTENCIÓ. LES EXPLICACIONS DELS PRACTICANTS

4.1. Justificació i metodologia dels grups de discussió

D'acord amb les dades estadístiques analitzades, procedents tant dels diferents resultats electorals com d'enquestes postelectorals, no sembla que les variables utilitzades per a l'elaboració dels perfils dels abstencionistes ofereixin perfils prou específics dels abstencionistes de les eleccions autonòmiques, amb relació als abstencionistes en general. Així, doncs, per a l'elaboració d'aquest perfil era necessari pensar en un altre tipus de variables, que al mateix temps permetessin una major especificitat en la caracterització del particular tipus d'abstencionista de les eleccions al Parlament de Catalunya.

S'ha assenyalat, més amunt, que, en la major part dels casos, l'abstenció es concentra en els grups més marginats de la població, els grups amb més baix status socioeconòmic. Si es pren aquesta afirmació com a hipòtesi aplicable al cas de les autonòmiques catalanes, i donat que aquestes assoleixen un nivell d'abstenció major que les generals, podríem suposar que la «consciència» (parlarem només de consciència, doncs es tractaria de la mateixa població) de marginació, la consciència de menor estatus i de menor educació s'estenen a un sector més nombrós de la població quan es tracta d'eleccions al Parlament de Catalunya que quan es tracta d'unes eleccions generals. Per tant, esbrinar quina qüestió o qüestions provocarien aquesta consciència de major marginació havia de ser un dels objectius prioritaris de la nostra recerca.

El fet de votar pot considerar-se un acte estrictament individual, pel que fa a la decisió de fer-ho o no i, en cas de votar, per quina de les alternatives possibles. El sentit o significat del vot, no obstant això, com el sentit o significat de l'abstenció, ja no és tant una qüestió individual sinó social o col·lectiva, perquè els resultats electorals i les interpretacions que d'ells se'n fan tenen una dimensió social global, independentment de què aquests resultats puguin afectar o dir-se que afecten de manera diferent als diferents grups socials. Així ho posen de mani-

fest tant els polítics com els analistes. D'altra banda, als grups de discussió poden reunir-se diverses modalitats de grups de persones, que no tenen perquè correspondre amb cap grup «real» de la quotidianitat social (Canales i Peinado, 1994). Al grup de discussió, «es desenvolupa una conversa en la qual, per a l'investigador, els interlocutors desapareixen darrere les [inter]locucions, al contrari del que succeeix en els grups naturals [...], en els quals les diferents locucions tenen sempre noms i cognoms». Per aquesta raó, amb els «grups de discussió hem pretès superar "l'antinòmia individu/societat" que es presenta a l'hora d'interpretar o analitzar decisions estrictament individuals (com ho són les decisions d'abstenir-se a votar) amb la intenció de trobar una certa lògica col·lectiva. [...] Investiguem el que no coneixem (en el nostre cas, les raons específiques d'una forma específica d'abstenció), i busquem el descobriment d'estructures de sentit; el nou pren sentit mostrant les seves relacions amb el conjunt del dit» (pàg. 9).

D'altra banda, en la mesura en què l'abstenció declarada a les enquestes postelectorals és sensiblement inferior a l'abstenció real (vegeu la taula 3.1), no sembla que les enquestes o qüestionaris de caràcter individual permetin obtenir uns resultats suficientment fiables amb relació als comportaments abstencionistes. Tanmateix, en el grup de discussió, les possibilitats que l'empatia entre entrevistador i entrevistat alteri el discurs poden corregir-se, parcialment almenys, des del moment que poden aparèixer discursos diferents, no coincidents, i que, al mateix temps, es contrasten entre si.

A partir de les dades d'enquesta, els únics percentatges d'abstenció atribuïbles a l'«especificitat» catalana serien els obtinguts de les respostes «Per a la gent com jo, les eleccions autonòmiques són poc importants» (7% l'any 1984; 1% el 1988; 3% el 1995; sense dades pel 1992) i «Aquestes eleccions eren pels catalans» (4% el 1984; sense dades per a la resta). Aquestes xifres es corresponen poc amb les diferències, ja assenyalades, entre els percentatges d'abstenció d'eleccions generals i autonòmiques. La major part dels abstencionistes autonòmics diuen que no voten per desinterès o per raons similars, que aparentment haurien de portar a abstenir-se tant en eleccions generals com en autonòmiques. Per tant, cal pensar que o bé fallen les preguntes o bé ho fa la tècnica, o ambdues coses al temps. En qualsevol cas, l'única especificitat per un abstencionisme exclusiu de les eleccions autonòmiques ha d'estar relacionat amb el tipus de convocatòria (si fos així, no hi hauria diferències d'abstenció amb el mateix tipus d'eleccions a d'altres comunitats autònomes) i les seves circumstàncies polítiques. Les enquestes resulten doncs molt insuficients per a entendre les explicacions que els propis abstencionistes fan de la seva opció electoral, reafirmant la necessitat d'explorar altres vies d'obtenció d'informació.

En la nostra recerca, amb els grups de discussió hem intentat reunir, prioritàriament, individus que haguessin coincidit en una mateixa decisió (abstenir-se de votar en les eleccions autonòmiques) i contrastar les diferents raons que, en cada cas, haguessin pogut determinar aquesta acció per tractar d'esbrinar les possibles recurrències existents relatives als motius de l'abstenció.

Tanmateix, amb el grup de discussió hem pretès contrastar les raons o motivacions de caràcter individual o individualment expressades i les interpretacions «socials» que es manifesten a través dels estereotips elaborats pels especialistes i majoritàriament difoses pels mitjans de comunicació. Efectivament, com senyalen Canales i Peinado (1994), «si l'univers del sentit és grupal (social), sembla evident que la forma del grup de discussió haurà d'adaptar-se millor a ell que l'entrevista individual». És clar que cal preguntar-se fins a quin punt o en quina mesura els individus reclutats per ser integrats en un grup de discussió poden ser considerats com a «comunitat», amb un sentit específic.

La variable determinant a l'hora de configurar els nostres grups de discussió ha estat el fet mateix de l'abstenció en un tipus de convocatòria particular, prescindint d'altres tipus de variables de naturalesa més sociològica, que, d'altra banda, ja han estat estudiades en el capítol 3. Així, l'element bàsic de selecció ha estat l'abstenció intermitent, és a dir, el fet d'haver-se abstingut en algun moment (convocatòria o tipus d'elecció) però no en tots els casos. Malgrat que en principi preteníem reunir individus que deixessin de participar només en les eleccions autonòmiques, vam haver d'optar per deixar de banda aquest criteri davant la dificultat —si no impossibilitat— que suposava aconseguir un nombre suficient d'aquests abstencionistes diferencials (sovint, l'abstencionista recorda només vagament l'any o el tipus d'elecció en què deixà de votar).

D'acord amb les dades de participació electoral dels diferents municipis de Catalunya, s'observen diferències molt significatives entre uns i altres segons els tipus de convocatòries. La menor participació en els comicis autonòmics per part d'uns determinats municipis es correspon en bona mesura amb les majors diferències de participació entre eleccions generals i autonòmiques. Limitant-nos als municipis de l'àrea metropolitana de Barcelona, constatem que els municipis de Santa Coloma de Gramenet, Ripollet, Viladecans, el Prat de Llobregat i l'Hospitalet són els que presenten les diferències més grans.¹ Per això hem escollit tres d'aquests municipis (Santa Coloma, Viladecans i l'Hospitalet) per portar a terme el reclutament dels components dels diferents grups de discussió. En l'extrem oposat, amb una diferència menor entre unes i altres eleccions, es troben els municipis de Sant Climent de Llobregat, Santa Coloma de Cervelló, Tiana, Sant Just Desvern i Molins de Rei.

A grans trets, el primer grup de municipis es caracteritza per ser el d'uns nuclis de població que van créixer ràpidament a partir de finals dels anys 50, com a conseqüència de la immigració d'aquells anys i dels següents. Així doncs, els trets fonamentals en el nostre estudi semblen ser els alts nivells d'immigració i la primordial presència de grups socials de classe treballadora i amb nivells d'educació més baixos. Conseqüentment, per a la configuració dels nostres grups de discussió, hem privilegiat les persones residents en aquests municipis i lligats a aquest tipus de context social. Aquestes variables ens van semblar les més signi-

1. Veure l'annex del capítol 1.

ficatives per a la nostra recerca, i no vam considerar necessari tenir en compte criteris o variables de caràcter sociològic, que ja han estat analitzats estadísticament en el capítol anterior. Per tant, d'acord amb Canales i Peinado (1994), la nostra «mostra» no pretenia en cap moment respondre a criteris estadístics sinó *estructurals*.

El reclutament de les persones es va fer a través de diferents col·laboradors, per cada un dels municipis elegits (Santa Coloma de Gramenet, Viladecans i l'Hospitalet de Llobregat) i recorrent a la pròpia xarxa de relacions de cadascun dels col·laboradors-reclutadors. Han sigut moltes les dificultats per aconseguir les persones per a cada un dels grups d'acord amb el perfil prioritàriament demanat (abstencionistes només a les eleccions autonòmiques catalanes). La gent no volia reconèixer si votava o no perquè, segons deien, el secret de vot inclou no només dir a qui s'ha votat sinó també si s'ha votat o no. Eren moltes les persones que responien que votaven a totes les eleccions. Queda comprovat, doncs, que dir que no es vota està mal vist. Aquesta circumstància ha dificultat el reclutament dels integrants dels grups de discussió. Tanmateix, han estat nombroses les persones que, havent acceptat participar en un grup de discussió, després es van fer enrere. En qualsevol cas, la cerca de les persones i les nombroses negatives obtingudes van permetre, per part dels col·laboradors-reclutadors, la realització d'un cert sondeig sobre, primer, si es votava o no i, en segon lloc, sobre les raons per votar o no. Per aquesta raó, tenint en compte la informació obtinguda durant la tasca de reclutament, els esmentats col·laboradors van ser convidats a integrar-se, també, en els grups de discussió respectius.

Les característiques dels grups configurats han resultat molt diferents entre si. D'una banda, pel propi municipi de procedència; de l'altra, també amb relació a variables com l'edat, el sexe, l'ocupació, el nivell educatiu, el fet de ser immigrants de primera generació o d'haver nascut a Catalunya, etc. En qualsevol cas, els grups de discussió quedaren configurats de la següent manera:

- 1) Viladecans: van assistir 6 persones, totes homes i entre 20 i 38 anys.
 - 2) L'Hospitalet del Ll.: 7 persones, 3 dones i 4 homes, d'entre 22 i 47 anys.
 - 3) Santa Coloma de G.: 8 persones, 5 dones i 3 homes, d'entre 35 i 70 anys.
- Això fa un total 21 persones: 13 homes i 8 dones, d'entre 20 i 70 anys.

Des del punt de vista de la seva configuració interna, els grups van resultar una mica homogenis entre si, tant pel que fa a la edat com als discursos que van acabar resultant dominants al llarg de les dues hores que, minut més o menys, va durar cada una de les sessions. Així doncs, *grosso modo*, es podria dir que:

- 1) Per als homes, joves, amb poca formació acadèmica, i de Viladecans, el discurs predominant per tal d'explicar l'abstenció en les eleccions autonòmiques va fer referència a la manca de concurrència, de competitivitat, en el cartell electoral: «només hi ha un equip, un candidat; l'altre(s) ningú el coneix»; «resulten poc

atractives per manca de competitivitat; no hi ha un candidat alternatiu i conegut». Les comparacions amb la concurrència en el futbol van ser reiterades.

2) Per a homes i dones, entre joves i la mitjana edat, qualificats i amb ocupacions liberals o a l'ensenyament, i de l'Hospitalet, el discurs va resultar una mica més divers, més polític i més elaborat: «desencantament» després de la transició, menor interès del tipus d'elecció, què signifiquen les eleccions autonòmiques i poca utilitat de votar, escàs atractiu de les forces concurrents, escassa identificació amb el govern autonòmic per part d'una nombrosa població immigrada, etc.

3) Per a homes i dones de mitjana edat i jubilades, comerciants, sense ocupació o mestresses de casa, i de Santa Coloma, el discurs va resultar força centrat i reiteratiu en la qüestió de la llengua i la marginació dels immigrants en un context d'afirmació de la llengua i del fet català. L'escepticisme i el distanciament envers els partits polítics en general, als quals acusaven de seguir les regles del joc en relació amb la llengua fixades per CiU, era molt gran i fins i tot algú parlava en termes de «traïció» per part de partits «d'esquerra».

Com es veu, si bé els discursos van resultar relativament homogenis dins de cada grup, la diversitat entre cada un d'ells va resultar molt significativa. Les raons de les diferències i de les similituds es poden trobar en las característiques de cada un dels grups, en la particularitat de cada municipi, però també en una afinitat interna prèvia de cada grup com a conseqüència del tipus de reclutament. Per aquesta raó es va decidir organitzar un quart grup en base a 2 o 3 persones de cada un dels grups anteriors, per tal de poder contrastar els discursos entre ells.

Indubtablement, les persones que van integrar tots i cadascun dels grups de discussió es poden considerar representatives de l'univers que buscàvem, l'abstencionista diferencial metropolitana, tant en termes sociològics com culturals. No obstant això, la seva representativitat pot resultar més dubtosa amb relació a la intensitat i l'interès amb què poden viure les qüestions aparegudes en els seus discursos, com amb relació als diferents processos electorals sobre els que se'ls demanava l'opinió, tenint en compte els condicionaments i dificultats presents en el moment de la selecció. És a dir, els abstencionistes que s'han negat a participar en els grups s'assemblen als que han participat en el seu perfil sociològic, però probablement estan més desinteressats i tenen opinions menys «fortes» en molts temes, que aquells que finalment van participar. Són precisament aquest major interès relatiu i aquestes conviccions el que ha contribuït a fer que acceptessin participar en els grups.²

Les converses foren enregistrades i transcrites en la seva totalitat, de forma que els discursos recollits al llarg de les quatre sessions han estat el material que ha portat a l'elaboració que es presenta en les pàgines següents. Cal dir que un dels principals objectius metodològics que amb els grups de discussió preteníem satisfer era, precisament, la identificació i caracterització dels discursos abstencio-

2. A més, tots els participants rebien una petita compensació simbòlica pel fet de participar.

nistes propis de les eleccions autonòmiques. En qualsevol cas, hem de tenir present el context sociopolític present en l'ambient entre els mesos de novembre de 1997 i gener de 1998, quan van tenir lloc les reunions dels grups de discussió. Van ser, aquells mesos, uns moments en què el debat de la «lleï del català» va estar molt present als mitjans de comunicació. Donat que la qüestió de la llengua és amb especial incidència en algun dels discursos recollits, és necessari pensar que, en certa mesura, aquest discurs pot haver estat potenciat o particularment afectat per les circumstàncies al·ludides. La nostra opinió és que el discurs hagués aparegut independentment d'aquesta circumstància, però que potser no en la manera en què va fer-ho. D'altra banda, també cal tenir en compte que els grups que van acabar formant-se no pretenen representar tota l'abstenció diferencial sinó, potser, la més intensa, la de l'entorn metropolità de Barcelona, la que, d'acord amb el que s'ha vist en el capítol 2, diferenciaria l'abstenció en eleccions autonòmiques a Catalunya de les d'Euskadi i d'altres comunitats autònomes.

4.2. Els discursos

4.2.1. «Autonómicas, municipales, nacionales...: mucho follón»:

Els diferents tipus d'eleccions i la seva importància

D'acord amb les persones que han participat als grups de discussió, les eleccions autonòmiques plantegen dos tipus de problemes als electors. Un està relacionat amb la major o menor importància atribuïda al tipus de convocatòria i al tipus de govern resultant de cada una d'elles. Deixant de banda les eleccions al Parlament Europeu, que no serveixen per constituir cap govern en particular, no s'atribueix la mateixa importància a les diferents institucions: govern municipal, govern autonòmic i govern estatal. Així, en alguns casos, el govern municipal és considerat com el govern local per excel·lència, i l'estatal, el d'àmbit general i superior. El govern autonòmic, d'altra banda, representaria un grau intermig entre el govern municipal i el central. Però, precisament, les majors discrepàncies entre els informants apareixen en relació amb la valoració que mereix el govern autonòmic.

En qualsevol cas, la diferent valoració de cada àmbit de govern no és una qüestió específica de Catalunya ni de l'Estat espanyol. En aquest sentit, és cert que no hem trobat actituds específiques entre els nostres informants que ens permetin explicar l'abstencionisme diferencial que hi ha a Catalunya, respecte d'altres comunitats autònomes. En línies generals, tots els participants han atribuït major importància i interès a les eleccions legislatives. És cert, també, que entre tots ells no es trobava cap persona que pogués identificar-se més com a català que com a espanyol. El segon lloc per ordre d'importància alguns l'atribuïen a les eleccions autonòmiques mentre que d'altres ho feien a les municipals. Si bé, d'una banda, es considera que el govern de la Generalitat i el seu president són més importants que el consistori municipal i l'alcalde, alguns afirmen que les eleccions munici-

pals tenen més importància que les autonòmiques perquè les qüestions del municipi «te atañen más de cerca».

[En las elecciones autonómicas] no he votado. He pasado de largo. Las del gobierno [central] y todo eso, pues, sí. No sé por qué. Yo de estas cosas no entiendo mucho.

A mí me pasa lo mismo. Sólo voto en las generales y nada más. Un poco porque soy mayor... No sé, no me encuentro muy bien y no me da por ir... (Rosa y Gregoria, Santa Coloma)

¿Para qué sirve el voto [en las elecciones autonómicas]? ¿Qué vamos a conseguir? Conseguimos algo a nivel de municipio, conseguimos algo a nivel de estado, pero ¿Qué es eso de Catalunya? ¿Qué se puede conseguir? (Gabriel, Santa Coloma)

Lo que yo veo es que la gente vota mucho cuando se trata del Ayuntamiento y les interesa. Veo a la gente bastante motivada a nivel de quién gobernará a nivel más cercano. Luego, a nivel de autonómicas, parece que sea un poco una cosa más aparte de uno. Noto a la mayoría de la gente como si dijera: «¡Bah! Ya votarán los demás», como si no formaran parte de eso. Es más bien a nivel de las [elecciones] generales o las del Ayuntamiento, como algo más cercano que ellos pueden conocer más a los que van a votar que a nivel autonómico. Lo veo como una cosa más lejana. Y los mismos que votan para lo que es el Ayuntamiento, luego, no se sienten identificados con el mismo partido que han votado para que gobierne a nivel de autonomía. No lo ven, no se motivan. Yo diría que es como si no pertenecieran». (Úrsula, Santa Coloma)

D'altra banda, el govern autonòmic pot ser percebut com un govern de caràcter i importància intermitja entre el municipals i l'estatal, com una institució innecessària i amb competències més o menys indeterminades i confuses, o com un govern que, per ser d'àmbit estrictament «català», s'identifica només amb els «catalans», i a ells es limita el seu interès. D'altres diuen no entendre que «*haya tantos gobiernos en diferentes puntos de España*», així com la complexitat burocràtica que això genera. Algunes persones arriben a afirmar que no voten a les eleccions autonòmiques perquè no saben per què serveix el seu vot, o dubten que realment la Generalitat tingui cap poder. En el context que aquí ens interessa, pot dir-se que la percepció per part de la població del grau de poder que pugui tenir una o altra instància de govern és relativa i fa referència als problemes i interessos que afecten cada individu o col·lectiu. Així, per exemple, per a determinats sectors de la població, immigrants i ja jubilats, una de les principals preocupacions serien les pensions. Com que el tema de l'actualització de les pensions depèn exclusivament del govern central, aquest sector de la població pot votar en les eleccions generals en la mateixa mesura i, en canvi, per la mateixa raó, pot pensar que la Generalitat no té poder amb relació al que són els seus interessos o problemes i, en conseqüència, pot no sentir-se estimulat a votar per una o altra opció partidista en les eleccions autonòmiques, donat que no diuen res del que realment

sembla afectar-lo. Efectivament, resulta difícil percebre la capacitat de govern que té la comunitat autònoma si les principals qüestions que semblen discutir-se amb motiu de les eleccions autonòmiques fan referència a reivindicacions com la gestió d'una banda de l'IRPF, la significació de la qual no sembla conèixer la major part de la població, ni sap com o en quina mesura pot influir en la seva vida particular. S'explica, doncs, el desinterès pel govern autonòmic, quan es pensa que la Generalitat és només un intermediari.

Yo veo, en cierto modo, los «dobles gobiernos», que llamamos. O sea, la burocracia. Yo opino, y veo que mucha gente opina igual, que es alargar un poco más la cadena. O sea, antes, en la cadena, estaba, por poner un ejemplo, Madrid [...] y ahora están Madrid, la Generalitat, Barcelona, el municipio. La cadena se alarga mucho. No se comprende. Eso aumenta más lo que es la burocracia y, un poco, en cierto modo, el trastorno a la hora de muchas cosas. [...] Ante todo, otro de los problemas por los que no se vota [en las elecciones autonómicas] es que hay mucha incompreensión, y, sobre todo, ante lo que no se comprende, no se vota. Soy de los que opina que no se ha explicado realmente a la mayoría de la población lo que es la Generalitat, su funcionamiento y por qué está. Entonces, la gente no comprende por qué hay un gobierno aquí y otro en Madrid, no comprenden eso de que si traspasos, de que si tú ahora puedes hacer esto yo no lo puedo hacer, de que si tengo que pedir permiso a quién o si no tengo que pedir permiso. Ante este caos, la mayoría de la gente, pues como no comprende, mucha gente pues no vota. (Ignacio, Viladecans)

La gente está o estamos abrumados entre municipio, autonomía, estado y supraestado. Luego las distintas asociaciones entre las distintas regiones de Europa... Quiero decir que es una ensalada mental de instituciones varias que son las que gobiernan que la gente... ¿cuáles son las que sigue teniendo más claro? Las más antiguas son el municipio y el estado central. Bueno las más antiguas y que no han variado porque la Generalitat dejó de existir durante un periodo. Entonces, y más si hablamos de gente de Hospitalet, evidentemente, creo, tiene mucho menos claro, muchas menos referencias respecto de lo que podría ser la historia de la institución autonómica. La gente, todavía, a pesar de que la política va más deprisa y hay más instituciones que tienen que ver en la vida cotidiana pero sigue anclada, sigue entendiendo las tradicionales: el Estado y el municipio. (Eva, l'Hospitalet).

Mucho follón: autonómicas, municipales, nacionales... Yo creo que, con las nacionales, la gente ya tiene bastante.

Yo creo igual que él. Son demasiadas.

La gente se va más a las nacionales. Se van más a las nacionales que a las autonómicas. Porque te lían de tal manera que ya dices: «Bueno, pues en éstas no voto y me voy a las que creo que son más importantes». (Cristóbal y Carlos, Viladecans)

D'altra banda, com a conseqüència de la pluralitat d'administracions i de la major complexitat burocràtica que s'atribueix, algunes persones creuen haver de pagar més impostos i suposen, doncs, que la proliferació de nivells administratius

no només no els ha portat millores en els serveis com l'ensenyament o la sanitat, sinó que, més aviat, els perjudica econòmicament.

La gente lo que mira mucho es la pela, y ve que tiene que pagar ahora más que tenía que pagar antes. Y de ahí saca conclusiones. La gente hace sus números y la conclusión que saca es: «Estoy pagando el doble cuando antes pagaba menos» y dicen «Bueno, estoy pagando más. Me interesaba más lo de antes, que pagabas menos, que no tantos gobiernos». Es lo que pasa. La gente ve que tiene que pagar más. (Ignacio, Viladecans)

Un corollari de la menor importància atribuïda a les eleccions autonòmiques en relació amb les generals es concreta en la menor informació que es creu rebre tant en relació amb les institucions autonòmiques com amb motiu de les eleccions al Parlament de Catalunya. En aquest sentit, s'ha observat un consens força generalitzat entre els participants dels grups de discussió. Tanmateix, aquestes mateixes persones manifesten tenir menys interès per obtenir informació quan se celebren eleccions autonòmiques que quan tenen lloc les generals.

En las autonómicas... será porque no me informo, o porque no hay bastante información... o no quiero informarme yo mismo, porque yo me podría informar, a ver qué... cada partido lo que... ¿no? Pero, después de las generales, es que ni me entero cuándo son las autonómicas. En las generales, pues por lo menos te enteras, por lo menos sabes de qué partido es cada uno, pero es que en las autonómicas de aquí de Cataluña, nada, sólo vemos al Jordi ese, y ya está. (Vicente, Viladecans)

En las generales hay más —cómo lo diría yo— ... como que te informan más que en las autonómicas. Yo creo que te informan más. Porque yo, cuando son las generales, yo me entero más por la televisión y por los medios de comunicación, yo me entero antes que en las autonómicas. Las autonómicas, a lo mejor, porque ponen cuatro carteles en las farolas y ya está. Por eso me doy cuenta, pero, si no, no me enteraría tampoco. (Cristóbal, Viladecans)

En qualsevol cas, la manca d'informació sembla ser al mateix temps causa i efecte d'una menor participació en les eleccions autonòmiques. Realment, els mitjans de comunicació d'àmbit estatal, sobretot de les televisions privades, ofereixen una menor cobertura a aquest tipus d'eleccions, mentre que la televisió catalana, que sí hi dedica un temps important, és menys seguida per la població immigrada, sobretot la de major edat.

Aquí [Viladecans], la TV3, los catalanes la ven, pero los que son de fuera... Mi madre, le pones la catalana y ya te está diciendo «quita eso, que no entiendo ni papa», y la tienes que cambiar. (M., Viladecans)

4.2.2. «No hay ningún discurso que te lleve para ir al voto»:

Els partits i la seva diferenciació com a opcions polítiques.

Desinterès i desencantament

A les persones més joves se'ls atribueix, i elles mateixes ho confessen, un cert desinterès per la política, una manca d'informació envers la mateixa i una certa manca d'estímuls, per part dels partits polítics, per interessar-se per ella.

La juventud prefiere otras cosas antes que ir a votar y ¡tal como está el trabajo!...
(Marcelino, l'Hospitalet)

La gente no vota, la mayoría, porque no entiende a los partidos políticos, porque no entiende la política. La mayoría de la gente que dice «voto a éste porque vota mi amigo»... O porque, como mi padre, que dice que vote al mismo que vota él... Y sólo he votado una vez, fue en las generales, y fui a votar porque votó mi padre a ése [partido] y digo yo «vale, igual».

Pero, para votar así, creo que es mejor abstenerse. Yo creo que deberías entender bien la política, o el partido que quieres votar... (Carlos y Cristóbal, Viladecans)

Yo creo que no hay ningún discurso que te lleve para ir al voto. No se ofrece nada. No se ofrecen cuestiones que te lleguen a ti más cerca, que lo vivas todos los días... Si no hay un conjunto de cosas que te llevan a ir votar... (Rosa, Santa Coloma)

En realidad, voto poco. Voto pocas veces y las razones la verdad es que las tengo poco refrescadas... Creo que, por un lado, hay razones vinculadas a la utilidad o poca utilidad de la elección misma. Me da la impresión de que las políticas que se van a desarrollar están bastante al margen del voto que se deposita. [Por otro lado], el campo de opciones que tienes para elegir me resulta muy estrecho. A veces he votado en las generales porque había opciones que me resultaban más atractivas o, incluso en las europeas, porque a veces las listas a nivel europeo funcionan de una forma que no funciona a nivel local. Después, en las generales, cuando hay alguna opción... voté a Iniciativa porque estaba la izquierda con problemas, que parecía que se iba a hundir. Esos son los dos tipos de razones. A nivel autonómico, hay menos opciones que incluso a veces a nivel europeo. (Francisco, l'Hospitalet)

També les persones més joves, així com les de mitjana edat, parlen d'un cert «desencantament», d'un cert escepticisme envers la política en general, com si els polítics no haguessin donat resposta a les expectatives que havien generat. És cert que aquest desencantament podria manifestar-se —i de fet ho fa— tant amb motiu de les eleccions generals com de les autonòmiques, però, en el cas de Catalunya, i per tant també de les eleccions autonòmiques, el desencantament pot ser major tant en relació a la política com amb relació als partits i institucions com la Generalitat pel fet que les seves competències i/o actuacions es consideren o es perceben més allunyades de les veritables preocupacions dels ciutadans. Per exemple, en els grups de discussió s'afirmava que el que preocupa els ciutadans

són qüestions com l'atur i els salaris, i que no sembla que aquestes qüestions siguin prioritats polítiques ni per als partits que es presenten en les eleccions autonòmiques ni per al govern de la Generalitat. Al mateix temps, es diu que qüestions que semblen ser molt importants per a la Generalitat, com, per exemple, el traspàs de les competències de trànsit de la Guàrdia Civil als Mossos d'Esquadra, no ho són tant per als ciutadans, almenys per als dels municipis i sectors representats en els grups de discussió.

Les al·lusions al desencantament semblen especialment significatives en el cas del municipi de Santa Coloma de Gramenet. Es tracta d'un municipi de població majoritàriament immigrant i que, malgrat la seva nombrosa població, segons els informants s'havia caracteritzat, al llarg dels seixanta i setanta, per un gran coneixement de la gent entre si i també per la gran cohesió entre ella. A aquest coneixement i aquesta cohesió s'atribueixen les nombroses mobilitzacions veïnals que es van produir en aquells anys, fins al punt que —diuen— Santa Coloma era coneguda com la «*ciudad roja*». Mobilitzacions per reivindicar escoles, l'arribada del metro, semàfors, zones verdes, etc. Malgrat tot, avui, aquestes persones semblen tenir (almenys això es pot deduir de les seves manifestacions) una major consciència de marginació o de no-integració a la societat catalana que altres immigrants que viuen a l'Hospitalet o a Viladecans, al temps que constaten, lamentant-ho, que a la «*ciudad roja*» ja hi ha dos representants del dretà Partit Popular. Les raons d'aquests canvis s'atribueixen tant a aspectes estrictament sociopolítics com a la sempre present —per als informants de Santa Coloma— «qüestió del català» i el que consideren la seva imposició (vegeu, més endavant, l'apartat dedicat a aquesta qüestió).

El desencanto que hay, de que te has movido mucho, que has luchado mucho, de que ahora ves que hay unas ciertas figuras allá arriba... y, ahora, se han colocado. De todo aquel movimiento, han subido unas personas que están allí arriba y ahora tanto da que digas como que no digas. Como si desde allí arriba no se viera el suelo. Me refiero a los políticos, a los líderes, a los partidos políticos... Como si ya no vieran a los que estamos abajo, a los que nos hemos movido, a los que hemos preparado el terreno, digamos. (Antonio, Santa Coloma)

La historia de Santa Coloma, políticamente, es muy larga... Hay un montón de biografías. En Santa Coloma, había del orden de entre 100 y 200 líderes. Y esos líderes estaban rodeados de grupúsculos. Por ejemplo, el partido socialista, en Santa Coloma, no pasaban de 20, los primeros, que yo conozco muchos. Estoy hablando del año sesenta y tantos. Entonces, esos señores después aparecen, por arte de magia, salen debajo de una piedra y dicen que ellos son el estandarte de la clase obrera. Al final, claro, toda esa gente, todos aquellos líderes se van desengañando, van viendo que lo suyo no es la política, los van defenestrando. Y, entonces, claro, a esta gente les queda una conciencia y unos criterios. Esta gente nos conocemos. Aunque no seamos nadie políticamente, nos conocemos todos. Y esa gente crea una opinión. Y es posible que esto tenga algo de relación con la cuestión de la abstención en el caso concreto de Santa Coloma. (Gabriel, Santa Coloma)

El desencanto de la gente... Esta cuestión de la lengua, de querer obligar, más o menos, que todo el mundo, hasta la gente mayor que ya por la edad le cuesta... Entonces, esa gente tiene desencanto. Pero desencanto, más todavía, porque ni es su tierra... Muchos que se estaban haciendo la casita para allí tampoco se sienten integrados. Y están dejando la casa para vender. Y vienen aquí y tampoco se sienten integrados. Entonces, el desencanto, que de alguna manera tienen que expresarlo, es no votando, pasar olímpicamente. (Úrsula, Santa Coloma)

Els partits polítics a Catalunya

A les eleccions autonòmiques catalanes, els integrants dels grups de discussió creuen percebre en els partits uns discursos diferents dels que mantenen en eleccions generals. S'afirma que es vota més en les eleccions generals que en les autonòmiques perquè, a les primeres, els components ideològics són més importants; és a dir, els partits, les grans opcions, la dreta i l'esquerra, exageren, accentuen aquests perfils ideològics.

També es diu que, en les eleccions autonòmiques, les opcions representades pels diferents partits polítics estan menys diferenciades. I això s'afirma independentment que es reconegui que els programes dels partits no es llegeixen i d'estar convençuts que les persones del seu entorn tampoc no ho fan. Així, els diferents participants dels grups de discussió semblen orientar-se en termes esquerra-dreta i nacionalistes-no nacionalistes. D'altra banda, es diu que malgrat que no es llegeixen els programes i que poden haver-hi diferències entre ells, tots els partits fan bones ofertes. Tots ofereixen reduir l'atur, rebaixar els impostos, millorar el benestar... Però, al final, en funció de la identificació amb un dels grans termes de les identifications possibles, tot es redueix a una mena de competició futbolística on és més important guanyar que jugar bé.

Tanmateix, algunes persones destaquen canvis en alguns partits en relació amb les posicions que mantenen anys enrere. Concretament, es retreu als partits que són a l'oposició la seva manca d'oposició real, la seva manca de crítica. Es critica els partits d'esquerra que no tractin la coalició governant com el que és, una coalició «de dretes». D'altra banda, aquesta manca d'oposició es relaciona (en una relació causa-efecte) amb la manca d'estímul per votar en les eleccions autonòmiques.

Es como si no hubiera realmente unos partidos que hicieran oposición. Entonces, la gente, cuando no hay confrontación, pues pasa de votar [...] A nivel de los que somos trabajadores, normalmente tiramos a partidos de centro a izquierda, más que centro-derecha. Entonces, pues claro, el trabajador vota lo que realmente engloba algo, si luego no hay una oposición coherente en unas autonómicas [...], que sólo se conoce a Pujol y poco más, porque la oposición tampoco ha sido aquí, en Cataluña, muy coherente de cara a la Generalitat, no ha habido, realmente, unos políticos realmente fuertes como para oponerse... entonces, si no hay confrontación ni se ve que pueda haber un cambio, la gente no va [a votar]. En estas últimas [1995], votó mucha gente porque se preveía un posible cambio de partido. Pero si

no hay un posible cambio pues la gente normalmente dice «es igual, para qué voy a ir a votar, si ya sé lo que va a salir, para qué voy a ir a votar». (Ignacio, Viladecans)

4.2.3. «Cuando hay elecciones autonómicas, sólo conocemos al Pujol»:

Els resultats. Manca de competitivitat i manca de lideratges alternatius

Una de les raons adduïdes per explicar el més gran abstencionisme en les eleccions autonòmiques és la manca d'incertesa del resultat, perquè «*siempre gana Pujol*». No obstant això, les primeres eleccions autonòmiques, celebrades l'any 1980, i quan Pujol encara no havia guanyat cap cop, no van ser les que van registrar un major percentatge de participació (vegeu la taula 1.1). En aquella ocasió, la victòria de Jordi Pujol, candidat de Convergència i Unió, fou una sorpresa. És clar que ara podria dir-se que aquells comicis, precisament per ser els primers del seu àmbit, estaven envoltats de molta menys informació sobre el que representaven, i de cap informació del que podria significar el govern autonòmic, en general, i la Generalitat, en particular. És clar, doncs, que si el problema de l'escassa participació a les autonòmiques ens l'haguéssim plantejat a principis del vuitanta, les hipòtesis podrien haver estat molt diferents. Ara ja es veu que Jordi Pujol ha guanyat sempre, però l'any 1980 els pronòstics eren favorables als socialistes. És possible que precisament aquell resultat sorpresa hagi marcat la dinàmica dels partits en un dels sentits apuntats en els grups de discussió i que fa referència a la manca de diferenciació, en termes de catalanisme, entre els partits i, molt particularment, entre CiU i el PSC. Sembla com si alguns (els socialistes) partissin d'una mena de pecat original: «*Hemos perdido las primeras por ser poco catalanistas... pues no nos van a pillar otra vez por ahí*».

En qualsevol cas, i malgrat la manca d'incertesa amb relació al resultat de la convocatòria electoral no sigui exclusiu de les eleccions autonòmiques, és cert que aquest factor ha estat al·ludit reiteradament per explicar el particular nivell d'abstenció que s'assoleix en aquestes eleccions. El fet que Jordi Pujol i/o CiU hagin guanyat totes les convocatòries celebrades fins al moment resta interès per elles i per participar-hi. Segons afirmen els informants de Viladecans, sobretot als barris, la gent està convençuda que sortirà «el de sempre» i que el seu vot no tindrà conseqüències pràctiques. És per això, diuen, que s'abstenen.

La qüestió del major o menor grau d'informació que es creu tenir o rebre es relaciona amb una altra qüestió aparentment més transcendent i que fa referència al lideratge, com si el grau de lideratge estigués lligat al grau de coneixement dels diferents líders polítics. En aquest sentit, la major part dels participants joves diuen no conèixer, amb l'única excepció de Jordi Pujol, els candidats de les diferents opcions polítiques que s'han presentat en aquest àmbit electoral.

Quando hay elecciones autonómicas sólo conocemos al Pujol. Hasta 15 o 20 días antes de las elecciones, no se conoce a los otros candidatos que pueda haber, de los otros partidos. Yo sólo conozco, ahora, a Pujol. De los demás, yo no sé ahora

mismo quién es el candidato. Sólo lo sé cuando se van a presentar a las elecciones, que salen. Me pongo la televisión y empiezan a salir. Entonces, yo creo que la gente vota a Pujol porque lo conoce y confía en él. (Marcelino, Viladecans)

Per aquesta mateixa raó, preguntats els joves de Viladecans sobre quina circumstància podria animar a una major participació a les eleccions autonòmiques, responien, sense dubtar: «un rival amb contundència». Aquests mateixos joves comparaven el major o menor interès per les eleccions autonòmiques amb el major o menor interès que genera un partit de futbol segons la categoria i la rivalitat dels equips i la major o menor incertesa del resultat.

No es lo mismo un Barça-Compostela que un Barça-Madrid. Es como si las autonómicas fueran un Barça-Compostela y, en cambio, las generales fueran un Barça-Madrid y, entonces, eso moviliza mucho más. Parece que haya mucha más cosa en juego. (Cristóbal, Viladecans)

La comparació amb el futbol ha estat utilitzada també en un sentit diferent de l'anterior. Un dels participants, per exemple, assenyalava, per al cas de l'Hospitalet, que un sector important de la població «*no entienden de política*» i expressa la seva ideologia com si fossin seguidors d'un club de futbol, sense tenir coneixement del programa polític propi ni del dels rivals, i sense saber els beneficis o perjudicis que podrien significar l'un i els altres. Es tracta, diuen, d'una identificació partidista més emocional que ideològica, tant amb relació a una determinada admiració pel líder o a una concepció més o menys difusa del que representa l'esquerra enfront la dreta.

Es más aquello de «viva el Betis aunque pierda», o sea, yo soy del PSOE porque siempre he sido del PSOE y estas elecciones voy a votar al PSOE porque Felipe González ha llamado cateto al otro durante el mitin y me ha hecho mucha gracia. Yo no sé si verdaderamente hay muchas diferencias o no en los programas. Lo que sí veo es que la gente se decanta más por el carisma y por el liderazgo más que en el conocimiento que tenga del programa de uno u otro partido (Román, l'Hospitalet)

La major importància que s'atribueix al coneixement d'un líder o a l'existència d'un «rival contundent» està relacionada, també, amb el grau de coneixement de la política que els informants s'autoatribueixen o atribueixen a les persones del seu entorn. Aquesta circumstància, no obstant això, no seria exclusiva del cas català ni de les seves eleccions autonòmiques, sinó que seria d'un abast més general. En qualsevol cas, a Catalunya, sembla tenir una dimensió especial i/o específica. Sembla com si els líders dels partits polítics d'àmbit estatal fossin percebuts per les poblacions immigrants com els líders de «primera divisió» i, en canvi, els líders dels mateixos partits encapçalen les llistes electorals en les eleccions autonòmiques fossin només «de segona». En qualsevol cas, el que sí resulta cert és que els líders estatals apareixen amb molta més freqüència en els mitjans de comunicació d'àmbit estatal que els líders exclusivament catalans. Jordi Pujol, en

canvi, sembla que segueix sent «primera divisió» perquè, com a president de la Generalitat, apareix sovint tant als mitjans de comunicació exclusivament catalans com als estatals. D'altra banda, semblaria que a les comunitats autònomes sense partits d'àmbit exclusivament autonòmic existís una major igualtat en el coneixement dels diferents líders autonòmics i, per tant, un mateix grau de concurrència o competitivitat entre ells.

Així doncs, sembla que la qüestió del lideratge té una certa importància, importància que es pot manifestar de diferents formes. Sembla ser que determinats líders sí tenen carisma, almenys pels seus votants. D'acord amb els informants, Jordi Pujol seria una persona amb carisma, amb molt carisma, per a un sector de la població que, al cap i a la fi serien els seus votants. Però també es pot afirmar que Jordi Pujol és un líder que no té referent a nivell estatal; Obiols, Nadal, Ribó, Fernández Díaz, Vidal-Quadras, sí. A més, d'acord amb les opinions recollides, podria deduir-se que Obiols i Nadal tenen molt menys carisma que Felipe González; Ribó que Anguita; i Fernández Díaz o Vidal-Quadras menys que Aznar. Semblaria doncs, que els referents nacionals limiten les possibilitats dels líders autonòmics, excepte d'aquells que no en tenen.

El lideratge, d'altra banda, i el major o menor carisma dels líders poden semblar molt més importants que l'opció ideològica o partidista que els propis líders representen:

Yo creo que habría una serie de políticos que tienen un grado de carisma y otra serie de políticos que tienen otro grado inferior o diferente y cuando existe una confrontación entre dos políticos de diferente grado pues arrasa el de más galones. La gente cuando vota, yo lo he escuchado mucho en Hospitalet: ¿A quien has votado? No dicen yo he votado al PSOE o al PP; te dicen yo he votado al Aznar. Y tú ¿a quien has votado? Yo he votado al Felipito. Ese carisma es tan importante, yo creo, por la ignorancia que existe sobre este tema y, especialmente, en la gente que tiene menos dinero, que tiene menos recursos, una educación diferente. Porque, si en tu casa no tienes dinero, no vas a ir a la Universidad. Te tendrás que poner a trabajar y eso, en Hospitalet, no es que se dé como hace unos años pero todavía existe y los de hace unos años son los que ahora están votando. Y la gente inmigrante que vino ¿por qué vino? Porque le faltaba dinero, carecía de estudios. Eso es fundamental, yo creo, en eso del voto. (Jesús, l'Hospitalet)

Alguns s'expliquen una major participació electoral en les eleccions municipals que en les autonòmiques, precisament, perquè el grau de coneixements dels candidats a alcalde és major que el dels candidats a president de la Generalitat. Així mateix, sembla que, en alguns casos almenys, els referents municipals i els estatals estiguin clars per a molts votants; però, en canvi, els referents autonòmics es dilueixen. Així, resulta possible una major identificació amb el candidat municipal i amb el candidat en les eleccions generals, donat que són persones molt més conegudes i amb més o menys carisma dins del seu àmbit respectiu; i, en canvi, en les eleccions autonòmiques, els líders es diluïren, a excepció, és clar, del candidat de CiU, que no té referents en l'àmbit estatal.

Yo voto a Felipe y yo voto a Corbacho, ¿a quién voy a votar? Es que Obiols no sabemos quién es. (Juana, l'Hospitalet)

Yo sólo conozco al alcalde. El que está ahora y al que siempre voto. (José Antonio, Viladecans)

A causa de la importància atribuïda al lideratge, al carisma i al fet que els candidats siguin més o menys populars o coneguts, vam plantejar a les persones participants en els grups de discussió, si creien que la possible candidatura de Pasqual Maragall podria suposar una major participació en les pròximes eleccions autonòmiques. O, dit d'una altra manera, constituïria, Pasqual Maragall, un «rival de contundència» per poder augmentar la incertesa del resultat electoral i, en la mateixa mesura, atraure alguns abstencionistes a votar?

Yo creo que sí.

Yo diría que sí.

Sí, Esto es como el fútbol. Yo creo que la gente joven votaría más. Habría un poco más de interés, de rivalidad...

Creo que sí porque, sobre todo la juventud está esperando a ver si sale uno... como el Maragall para que haya un poco de rivalidad... (Ignacio, Carlos, Cristóbal y Vicente, Viladecans)

Yo creo que no.

Algo más ganaría. Depende de lo que venda.

Sí, depende de lo que venda. (Mercedes, Rosa, Gabriel, Santa Coloma)

Conozco alguna gente que da la impresión de que, si se presenta Maragall, igual vota ¿no?, pero lo digo con bastantes dudas. (Francisco, l'Hospitalet)

Existeixen clares diferències d'opinió i pot dir-se que hi ha opinions per a tots els gustos. Podria pensar-se, fins a cert punt, que les persones que manifesten que Maragall incitaria a la participació estarien disposades a votar-lo; mentre que aquelles que diuen que la seva candidatura no suposaria un estímul per a votar, no ho farien. Les raons dels uns i els altres giren entorn al fet de si a Pascual Maragall se li suposa que té o no carisma, així com la importància que al major o menor carisma se li atribueix com a factor per valorar un lideratge. També en aquests aspectes existeixen diferències d'opinió entre les persones entrevistades.

Yo diría que sí [que con P. Maragall disminuiría el grado de abstención] porque, a nivel popular, cantidad de gente vota por carisma... A Felipe González se le ha votado muchos años, lo haya hecho bien o mal. Todos sabemos lo que prometió y lo que no cumplió y la gente seguía votándolo y era porque tenía mucho carisma. Mucha gente lo decía: «Es que me cae bien». Eso lo he sentido cantidad de veces [...] Entonces la gente busca a alguien de peso, a alguien que dé mucha imagen. Yo no entro en que si Maragall ha sido bueno o ha sido malo como político, pero da imagen. Entonces, eso trae mucho peso [...] Un líder, con imagen y carisma, sea bueno o no, atrae a las masas. (Ignacio, Viladecans)

Yo creo que Maragall seguro que es una persona carismática. Y, en ese sentido, no menos carismática que Pujol. Lo que pasa es que para que ese carisma luego se concrete en apoyo, en votos o en las dos cosas, creo que, aparte, ha de tener un discurso por detrás que lo soporte, que haga que se diferencie del otro personaje carismático que sería Pujol. Y en ese sentido, ¿un discurso propio? Parece que, cuando se habla de Cataluña, sólo haya un discurso posible, políticamente hablando, que sería el discurso cuyo lenguaje lo marcan los nacionalistas. (Eva, l'Hospitalet)

Alguns dels participants de Santa Coloma semblen conèixer de manera precisa quines són les persones que s'abstenen en les eleccions autonòmiques, així com les raons per les quals s'abstenen, segons el que opinen amb relació als efectes que podria tenir la possible candidatura de l'exalcalde de Barcelona, Pasqual Maragall.

Yo creo que el carisma lo da el haber hecho algo. Maragall no ha hecho nada. Maragall por la abstención no ha hecho nunca nada, por los que se abstienen. Se sabe los sitios donde está la abstención: la abstención está en Cornellá, en Viladecans, en Esplugues, en Hospitalet y está en Santa Coloma; es decir, en el cinturón rojo que le llamaban. Pero, el cinturón rojo, que está adscrito a una opción en función de que esa opción le dé algo, porque el cinturón rojo viene de Extremadura, viene de Andalucía, viene de Murcia y viene de muchos sitios donde ya les han dado muchos palos y donde ya saben de qué va la cosa. O sea, que conocen a los socialistas desde antes de la guerra y a los comunistas y a todas las opciones políticas que hay en este país. Entonces, yo pienso que la gente por un supuesto carisma no se deja llevar [...] Es posible que algo raspe, incluso de la abstención, pero no por carisma sino porque haya gente que piense que es el menos malo de los dos. (Gabriel, Santa Coloma)

Desde mi perspectiva, Maragall no tiene carisma. Maragall, como cualquiera, con un poco de tiempo, con dinero y con voluntades unidas alrededor de él, consigue crearse una imagen de lo que sea [...] Las historias se hacen y se venden [...] Eso está claro. Maragall puede hacerse, en el tiempo que le queda, una buena imagen política. Y la puede vender y puede serle comprada. Pero, yo creo que no tiene carisma y creo que, pese a que pueda vender una buena imagen de sí mismo, como parte de esa imagen ha de estar anclada en el discurso político porque la imagen sola no vende, mientras que el carisma sí, yo tengo la sensación de que algún voto sí que robaría a otras opciones políticas pero que no restaría a la abstención. Yo creo que Maragall no tendría resortes, no sería lo suficientemente atractivo para restar votos a la abstención, sí para sacar a lo mejor a otras opciones. (Mercedes, Santa Coloma)

4.2.4. «Los demás temas no se tocan»:

Les eleccions autonòmiques i el «consens catalanista»

Els discursos que apareixen amb motiu de les eleccions autonòmiques són percebuts, per part de la població immigrada dels municipis de l'Hospitalet, Santa

Coloma i Viladecans, o per part d'aquells que no es consideren només catalans, com excessivament «ètnics», «nacionalistes» o «catalanistes». Diuen, també, que aquests discursos van dirigits a un grup que és considerat com hegemònic, de manera que els qui no se senten identificats amb aquest grup (els «catalans», els «catalanistes?»), d'alguna manera, queden despenjats i, conseqüentment, també se senten menys identificats amb unes eleccions que poden no considerar com a seves. Així, per exemple, els informants de Santa Coloma assenyalaven que, en aquesta població, es dóna un alt índex d'abstenció en les eleccions autonòmiques perquè la majoria de les persones que viuen allà vénen de fora i que, per aquesta raó, no senten aquelles eleccions com a seves. No senten una identificació plena amb «el català». Diuen treballar i estar a gust aquí, però no comprenen *«por qué tiene que haber tanta diferencia según el lugar de origen»*. Diuen percebre *«una cierta prepotencia»* per part de *«los catalanes»* en relació als qui vénen de fora. Aquestes actituds, segons els informants, dificulten la identificació dels immigrants amb els plantejaments nacionalistes fets pels catalans.

Entre les persones que han participat en els grups de discussió hi ha hagut una coincidència absoluta en considerar que, en l'àmbit estricte de les eleccions autonòmiques, es produeix un consens bastant generalitzat entre totes les forces polítiques en plantejar aquestes eleccions en clau catalanista i que, en aquest sentit, les «regles del joc», en termes de lluita electoral, les marca CiU, emfatitzant, sobretot, la qüestió catalana, i marginant altres qüestions de contingut més social i sobre les quals, en les eleccions generals, s'observa un major contrast entre esquerra i dreta. En aquest sentit, alguns dels participants en les reunions atribueixen una gran habilitat a Jordi Pujol per plantejar el debat electoral autonòmic en termes de «història nacional catalana» o en termes d'una política lingüística marcada per la conflictivitat o per la polèmica entre el català i el castellà, de tal manera que polítics i electors deixen de parlar o de discutir entorn dels «problemes importants»:

Claro, porque el debate en términos de la lucha contra el paro, la cuestión de la corrupción, una mayor democratización de las decisiones... (Francisco, l'Hospitalet)
Todos esos campos no se tocan. (Ignacio, Viladecans)

El discurso político es sobre el catalán, sobre los traspasos y nada más. Los demás temas no se tocan. Los problemas que hay con la sanidad, temas realmente graves de paro, nada. Lo único que se está tocando es la ley del catalán para que cree polémica, para que cuando hagan las autonómicas se base la batalla autonómica en la ley del catalán y se dejen todos los demás temas aparte. (Ignacio, Viladecans).

Yo creo que los grupos que hay actualmente en Cataluña, tanto los que se llaman de derecha como los que se siguen llamando de izquierda, han cambiado el discurso social que tenían hasta principios de los setenta por el discurso fundamentalmente étnico [...]. Entonces, hay mucha gente que no vota en las elecciones autonómicas. Es curioso, porque, generalmente, suele ser un voto de izquierda en las generales. Además, es muy sintomático que sean las ciudades más emblemáticas

por su lucha durante la época franquista [...]. Se podría entender que el no votar en las elecciones autonómicas es una falta de responsabilidad. Sin embargo, yo creo que es entender la responsabilidad desde otra perspectiva. (Mercedes, Santa Coloma)

Per contra, la major participació en les eleccions generals per part de poblacions immigrades i que viuen en ciutats com, per exemple, Viladecans o Santa Coloma de Gramenet, s'atribueix a la major importància o transcendència d'aquestes eleccions, perquè pensen que *«en Madrid, se puede decir algo»*; mentre que els candidats al Parlament català no agraden *«porque son demasiado nacionalistas»* o perquè tenen *«un concepto de nación distinto del que los emigrantes tra-jimos a Cataluña»*.

Nosotros llegamos a Cataluña con el criterio de que vamos a otro sitio del mismo país, a nuestra España, mientras que los catalanes, a partir del año 75, empiezan a contarnos que nosotros no vinimos a España, sino a otro sitio. Ahí está metido todo el cotarro. Entonces, mucha gente de esta que no vota había militado o milita (en partidos de izquierda) y se vuelven contra esta propia gente y les crea una contradicción. Y la opción es la sabia: vamos a aquéllas sí [las generales] y a las otras [las autonómicas], no. (Gabriel, Santa Coloma)

Aquest plantejament és reforçat mitjançant la comparació amb altres eleccions d'àmbit autonòmic. Així, per exemple, s'assenyala que, en el cas de les eleccions autonòmiques gallegues, la polèmica electoral entre les diferents forces polítiques segueix girant al voltant de les posicions considerades com a pròpies de la dreta i de l'esquerra. Aquest tipus de plantejament es considera més motivador per a la votació per a una població que és, alhora, immigrant i treballadora.

Yo creo que este elemento de las grandes referencias ideológicas, en las elecciones autonómicas, se pierde. Eso lo tengo clarísimo. Y, en sustitución, entra un elemento de carácter nacionalista que es aquello que nos falta por conseguir para llegar a una escala más en el autogobierno. Claro, planteadas las elecciones de esta manera, eso desmotiva. No creo que sea un problema ni de marginalidad, ni de anticalán, simplemente es que es lo que verdaderamente te impulsa a votar es ese factor. En realidad, ¿para qué me sirve votar? En Galicia, yo creo que se va a votar por que sigue estando en los mismos términos, la elección está en términos de izquierdas y de derechas. (Francisco, l'Hospitalet)

Fins i tot, algunes persones arriben a afirmar que els diferents programes electorals que es presenten són, per als votants que procedeixen de la immigració, com si es tractés d'una «plataforma unitària» i que no existeixen alternatives polítiques reals entre les quals escollir, és a dir:

Veo muchas diferencias [entre los partidos] en la forma, pero, en el fondo, creo que todos forman un único partido transversal, que van a lo mismo [...]. Desde fuera, se puede ver que hay divergencias, matizaciones, pero, desde luego, yo, desde den-

tro, los veo como un único partido transversal. Es decir, tienen el mismo criterio, y por eso lo consensuan todo. Y con el único con quien no hacen consenso en según qué cosas, ... en la cuestión de las lenguas..., es con el Partido Popular. Pero todos los demás van a ver quién es más nacionalista. El discurso social no existe. Aquí ya no existen las clases sociales, han desaparecido. (Mercedes)

Los partidos de izquierda, en Cataluña están secuestrados; es decir, han perdido el norte. Aquí, el nacionalismo catalán se ha erigido en el partido que ha sabido capitalizar los resortes de toda la movida antifranquista. Aquí, es el nacionalismo el que capitaliza todo eso. Entonces, la izquierda está secuestrada aquí. Sigue los pasos totalmente de lo que es el discurso nacionalista. Incluso, la izquierda más de izquierda está siguiendo los pasos de la derecha más derecha. El discurso social, lo que se decía antes, se soslaya y, sin embargo, a través de una manera muy sutil y muy latente, dentro de todo esa parafernalia de política lingüística, está labrado detrás todo lo que es la cuestión social, la cuestión de reparto de trabajo, de reparto de ganancias, la cuestión de cambio de estatus, es decir, detrás está todo, está todo detrás ¿me entiendes? Pero todo eso se soslaya. ¿Por qué? por que al final de cuentas somos los mejores. (Mercedes, Santa Coloma)

Efectivamente, la política a nivel nacional tiene un nivel de consenso inmenso. Todo el mundo dice: «como el tema del catalán es tan delicado», todos los equilibrios son tan importantes. Pues, ahora, con la nueva ley de la lengua conozco bastante gente que está muy irritada con todo el mundo. En realidad, justamente, la posición que han adoptado unos y otros los ha alejado electoralmente de todos. Parece que ese aspecto del debate en el terreno de la política lingüística por razones comprensibles, por lo que se quiera, etc., no recoge al menos las aspiraciones de un cierto sector ¿no? (Francisco, l'Hospitalet)

En alguns casos, el «catalanisme» d'alguns sectors de la societat catalana i la seva particular visió i tracte de la immigració andalusa com una emigració provocada només per la fam existent en el seu lloc d'origen, pot resultar particularment frustrant. A aquesta visió de la migració se li retreu que s'oblidi l'emigració que va tenir lloc com a conseqüència de l'opressió política pròpia del franquisme, especialment dura en les zones rurals i jornaleres andaluses. Aquests emigrants, que patien en els seus llocs d'origen una particular precarietat econòmica com a conseqüència de la repressió franquista, haurien escollit Catalunya com a destí per a la seva emigració, precisament per ser considerada una zona republicana i d'esquerres.

Oigo como si el hecho de haber venido aquí [a Cataluña] haya sido porque allí no se comía. Mucha gente, el problema que tenía para venir del pueblo aquí era porque se sentían identificados como cuando la guerra. Muchos, en sus pueblos, por la idea política que tenían, estaban que no les daban faena, ni trabajo, los maridos parados, muriéndose de hambre, porque, en la guerra, habían estado en el bando republicano. Entonces, la solución era ir a una zona que se consideraba que había sido perjudicada, como Cataluña. Entonces han venido aquí porque se sentían más identificados y se sabía que, en Cataluña, tenía su trabajo, que no se lo daban por

su idea política [...]. Entonces, ahora, de golpe, que te digan que aquí es que te han dado trabajo, cuando antes el trabajo no lo tenían por sus ideas políticas. Los hijos, todavía, tienen el pensamiento de los padres. Por eso no entienden que ahora les digan que han venido de allí porque se morían de hambre. Se morían de hambre mucho por cuestión política. (Úrsula, Santa Coloma)

**4.2.5. «Yo me siento catalán cuando voy a mi pueblo;
y cuando estoy aquí, me siento andaluz»:**

Entre dues cultures: identitats plurals i integració social

Ja s'ha assenyalat que, en la majoria dels casos, l'abstenció es concentra en els grups més marginats de la població i en els d'estatus socioeconòmic més baix i entre els menys educats. Hem dit, també, en la introducció d'aquest capítol, que una «consciència de marginació» (no necessàriament econòmica sinó, per exemple, «lingüística») podria provocar una certa abstenció en aquelles eleccions, el context o el debat de les quals podria estimular l'anomenada «consciència de marginació». En el cas d'alguns sectors de la població immigrada de l'àrea metropolitana de Barcelona, aquesta «consciència de marginació» o d'una no-integració plena en la cultura o la societat catalanes sembla estar clara. En qualsevol cas, sembla que són molts els immigrants que tenen, almenys en ocasions, la sensació d'estar entre dues cultures: la catalana i la d'origen. Aquest «estar entre dues cultures» pot viure's de maneres molt diferents i, en ocasions, fins i tot de formes contradictòries. Pot, aquesta circumstància, tenir alguna relació amb la major o menor participació en les eleccions autonòmiques? El fet d'estar entre dues cultures —entre l'andalusa i la catalana, posem per cas— com es viu? Com es manifesta? És a dir, en quins aspectes, o en quins moments un se sent català, i en quins moments un se sent més andalús que català? Com es viu? En quins moments, en definitiva, un té ocasió de sentir-se més o menys integrat? Quina repercussió poden tenir totes aquestes circumstàncies a l'hora de decidir participar o no participar en les eleccions autonòmiques?

Gavà ha sido un pueblo que culturalmente siempre ha sido más de payeses y ha tenido un nivel adquisitivo un poco mayor. A Viladecans han venido más emigrantes que a Gavà, entonces se han formado barrios y... ya no digo guetos sino... comunidades, y entonces el problema es más de integración. Y si, realmente, no nos sentimos integrados, no comprendemos ciertos sectores de autonomías históricas y... Más que no comprendemos... como no lo hemos realmente vivido, no lo comprendemos del todo. Es, en cierto modo, lo que me sucede a mí: yo estoy a caballo entre dos culturas, y nunca estás ni en una ni en otra. Con la edad, tiras más a la que estás viviendo, que es la de aquí, porque con la edad los pocos lazos que te quedan de la otra cultura los pierdes totalmente, te sientes más integrado aquí. Pero siempre tiendes a irte un poco a la otra. (Ignacio, Viladecans)

D'altra banda, fins a quin punt la o les consciències identitàries (tant les relatives a Catalunya com les del lloc d'origen), així com les percepcions de les

consciències identitàries «dels altres» poden haver experimentat canvis al llarg dels últims vint o trenta anys, tant en la forma de sentir-les, d'expressar-les i de percebre-les? Podria pensar-se que als anys setanta la identificació i la percepció de la «catalanitat» era menys concreta. La major abstracció i/o generalitat de llavors podia permetre que qualsevol persona s'identifiqués amb el que, en aquells anys, eren o semblaven ser les reivindicacions catalanes. Ara, per contra, sembla com si les «reivindicacions catalanes» s'haguessin concretat i, alhora, distanciat d'aquells sectors que, tot i ser immigrants, corejaren les consignes mobilitzadores de l'antifranquisme i, en aquesta mesura, que les possibilitats d'identificar-se amb les mateixes per part dels immigrants es visquessin d'una manera més conflictiva. Simplificant una mica la qüestió, podria dir-se que, als anys setanta, la reivindicació era «llibertat, amnistia, Estatut d'autonomia». Aquesta reivindicació tenia un caràcter força genèric i podia ser percebuda, en un context de lluita antifranquista i de recuperació de les «llibertats democràtiques», d'una manera més política que cultural o pròpiament ètnica. D'aquesta manera, «antifranquistes» andalusos, extremenys, castellans, gallecs... podien identificar-se amb aquesta reivindicació sense que la mateixa provoqués cap mena de contradicció en relació amb la seva identitat cultural d'origen. En els últims anys, en canvi, les «reivindicacions nacionalistes» adquireixen un major grau de concreció i d'afirmació «catalanista». Giren al voltant no només d'augmentar l'autogovern sinó de la «normalització lingüística» a les escoles (la «immersió») i en l'àmbit de l'administració, etc. Dit d'una altra manera, per a molts immigrants, la «normalització» reivindicada era la «normalització democràtica» que recollia l'Estatut d'autonomia. Per als immigrants, restablerta la democràcia i en vigor l'Estatut, semblaria que, des del punt de vista de la normalització catalana, estava tot aconseguit. No obstant això, les reivindicacions següents, més concretes i que, en certa mesura, poden ser percebudes com afectant els seus drets individuals, provoquen cert conflicte.

A més, podria pensar-se que l'«Espanya de les autonomies» ha contribuït a desenvolupar i/o a provocar l'aparició d'una major consciència d'identitat cultural tant en les anomenades «nacionalitats històriques» com en la resta. En aquest sentit, podríem pensar que al llarg dels anys 80 augmenta no només el grau de consciència identitària a Catalunya sinó que apareix una consciència d'identitat andalusa, extremenya, per exemple, entre individus que, almenys en termes afirmatius, podrien no haver-la tingut mai. Evidentment, això no significa que, anteriorment, un andalusí, a Catalunya, no hagués tingut consciència de les diferències entre «el català» i l'«andalús», o, fins i tot, entre «el català» i l'«espanyol».

Yo creo que en los años setanta, el hecho catalán no era un hecho diferenciador como lo está siendo últimamente y no es casualidad que en los últimos años, una vez establecidas una serie de libertades democráticas, no es por azar que afloren un montón de asociaciones de tipo étnico. En Hospitalet, en estos momentos, entre hermandades rocieras, peñas flamencas, peñas taurinas, casas culturales, casas regionales, casas de Andalucía... hay en torno de 16 o 18. A mediados de los 70, no había prácticamente ninguna. O sea, antes eran unas reivindicaciones de tipo

social y de tipo político y, ahora, la gente las está convirtiendo en reivindicaciones de tipo cultural. Eso no entendido como un conflicto. Yo soy de fuera pero yo me quiero quedar aquí porque mis hijos son de aquí y es aquí donde he solucionado mi vida. Eso todo el mundo lo tiene clarísimo, pero hasta que yo viva, yo quiero como ellos llaman en muchas ocasiones no reivindicar exactamente sino promocionar parte de la cultura. Y que eso empiezan a decir ya empieza a formar parte de la cultura catalana y ya no solamente la reivindican como andaluza. Nosotros lo hemos incorporado al conjunto y es Hospitalet. (Juana, l'Hospitalet)

Claro, apuntarse a aquello [las reivindicaciones de los años setenta] no era apuntarse a una opción necesariamente nacionalista o nacional sino a una opción de izquierdas. Era decir, bueno queremos que haya libertad, que no se opriman las distintas realidades culturales [...]. El hecho nacional de cada autonomía española, a mí me da la sensación de que ha crecido ¿no? Independientemente de donde vivas, te sientes más de donde has nacido. O sea los andaluces que estaban aquí en los años setenta se sienten más andaluces que antes. Tengo esa sensación. (Eva, l'Hospitalet)

Hubo un tiempo que todos salimos a la calle a reivindicar el Onze de Setembre. Hoy no lo haríamos [...] Salimos a reivindicar el derecho de los niños catalano-parlantes a recibir la educación en su lengua. Yo salí. No una vez, sino muchísimas veces. Hoy no saldría. Quiero decir que toda una serie de cosas se pueden explicar por el momento político. (Mercedes, Santa Coloma)

D'altra banda, la percepció que poden tenir els immigrants de Catalunya pot ser diferent si es veu en termes de societat i cultura que si es veu en termes de comunitat autònoma.

Es difícil entrar a valorar por qué la gente no vota en las autonómicas y vota más en las generales. Creo que falta que la gente, de alguna manera, se sienta integrada en lo que es la comunidad autónoma. Aquí [en l'Hospitalet] la gente está en Catalunya un poquito por accidente. Entonces sí que ha tenido 10, 15, 20 años, los que sean, para adaptarse y entender lo que es el estado de las autonomías y entender como funciona aquí y entonces entiendo que no necesariamente no se pueda votar en unas autonómicas si no hay otro componente que no sea este de no sentirte catalán. (Jaime, l'Hospitalet)

D'altra banda, segons es dedueix dels discursos recollits en els grups de discussió, la consciència identitària no es manifesta o es viu d'una manera lineal o mecànica. El sentir-se «espanyol», «català» o «andalús», per exemple, no és necessàriament un sentiment únic i precís, sinó que pot ser variable i circumstancial. En efecte, algunes de les persones entrevistades expressen sentir-se més o menys catalanes, més o menys andaluses o més o menys espanyoles segons les circumstàncies i les vivències concretes que hagin pogut experimentar en cada moment.

Yo me siento catalán cuando voy a mi pueblo. Y, cuando estoy aquí, me siento andaluz. (José Antonio, Viladecans)

Yo me siento más catalán cuando estoy fuera de Cataluña. (Cristóbal, 24 años, Viladecans)

Yo he estado allí [Granada] en la mili, y tenía que fregar los platos a un cocinero que era de Cádiz. Y me dijo «Tú, ¿de dónde eres?» y yo le digo «¿Yo? De Barcelona, vivo allí». Y me dice: «Bah, catalán». Y pum, me escaqueé y no hice nada. Sólo porque me dijo eso. Y después vas allí, a Andalucía, y también. Y cuando vienes aquí y hablas con gente catalana... a veces me han exigido hablar en catalán. «¿Por qué no me hablas en catalán?», o no mirarte e irse. Por eso que estoy entre... (José Antonio, 26 años, Viladecans)

Yo no entiendo nada de política, y tampoco me gusta informarme mucho. Pero pienso que, a la mayoría de la juventud, lo de las autonómicas... no votan porque no quieren que... Yo, por lo menos, me siento más español que catalán, aunque viva aquí. La verdad que la mayoría de la gente que ha venido aquí a trabajar, pues pasa un poco de las votaciones de aquí, de Cataluña, y prefiere votar en las generales. (José Antonio, l'Hospitalet)

La major o menor consciència d'integració o de no integració pot ser variable, també, segons les circumstàncies externes que es perceben:

Se sienten, sobre todo los mayores, como un poco de prestado y lo que hacen es pasar. Ni en contra ni a favor, pasan. Hasta estos últimos años [debates sobre el catalán] no había pasado esto. (Úrsula, Santa Coloma)

Però els joves descendents d'immigrants, pel fet d'haver nascut a Catalunya, tampoc, necessàriament, senten una major identificació amb Catalunya que els seus pares. La cultura i la identitat no s'adquireixen per naixement sinó per enculturació, aprenentatge, familiarització.

En Hospitalet es casi toda la población inmigrada, depende de los barrios.

En Bellvitge, que es mi barrio, por lo menos debe ser del 90%. En el Instituto ¿cuántos catalano-parlantes encuentras por aula, uno?

En torno al 47% de la población de Hospitalet ha nacido fuera de Cataluña.

Sí, pero el hecho de que yo haya nacido aquí a mi me puede dar una identidad pero no hay esa tradición. ¿Cuántos de esos hijos de ese 47% se identifican con Cataluña, conocen lo que es la Generalitat, conocen el hecho de no verla como una intermediaria. Entonces es lo que te digo el identificarse, el integrarse en la sociedad catalana, no sólo el hecho de decir yo emigro allí, pero claro emigras a un lugar donde no existe esta consciencia, esta identificación puesto que todo el mundo es inmigrante. Por lo menos es lo que pasa en Bellvitge, el barrio donde yo vivo. Entonces, claro, si emigras a Sants, con el mismo nivel adquisitivo, todo muy parejo... claro, allí sí que hay una tradición catalana. Ya te integras, seguramente. Digo yo, no lo sé. Pero seguramente acabas integrado y acabas tomando un poco de

compromiso y allí [en Bellvitge] es mucho más difícil adquirir este compromiso en ese sentido.

Lo que pasa, una vez tú te has integrado en una cultura, en este caso la catalana, lo que no quieres es ser subsumido por ella. Es decir, yo, ahora, estoy integrado, [pero] lo que yo quiero, también, es conservar parte de mi patrimonio, que yo he aportado aquí y Cataluña no son sólo los catalanes de origen, de familia, sino [también] los que hemos venido después.

Ya, pero eso no está reñido con el hecho de que tampoco se acepte el compromiso o se adopte el compromiso en cuanto al hecho del voto, que es de lo que estamos hablando. Ellos sí que se integran pero no quiere decir que el hecho de no votar o no dar una importancia a las elecciones [autonómicas] quiera decir que se esté en contra de todo ello, quiere decir que se pasa. O sea, que no se tiene ese compromiso. (Eva, Juana, Román, Jaime, l'Hospitalet)

Així doncs, el grau d'integració que se sent respecte de la societat catalana pot ser molt diferent d'uns individus a uns altres, fins i tot dins d'una mateixa família, o d'una mateixa parella. Un indicador del grau d'integració en la «societat catalana» pot expressar-se a través de la intenció o del desig de tornar al lloc d'origen quan arribi la jubilació o alguna altra circumstància que ho fes possible. Aquest desig, no obstant això, també, està desigualment repartit segons els individus, les famílies i els membres d'una mateixa parella:

Yo creo que gente que ha venido hace de veinticinco años para acá, porque allí no había trabajo, se vinieron aquí, a Cataluña, porque había bastante, y nada más llegar aquí están pensando en jubilarse para irse otra vez a su tierra. (Marcelino, Viladecans)

Se respira la sensación de que no estás en tu casa. La gente mayor se marcharía a su tierra, si pudiera. Lo que pasa es que ni están integrados aquí ni allí... Y lo dicen: «Llegamos allí y no es nuestra tierra. No nos sentimos integrados. Estamos aquí y, últimamente, con todo esto [la «ley del catalán»], tampoco nos sentimos integrados». Hay desencanto. (Úrsula, Santa Coloma)

En mi casa, no se piensa en volver. (Cristóbal, Viladecans)

Mi madre, no tanto. Mi padre, sí. (Juan Carlos, Viladecans)

Pues mi padre no. (Cristóbal)

Mi madre no. Ella siempre ha dicho que, en ese sentido, allí ya tampoco se le pierde nada. Mi padre hubo una temporada que sí, pero ahora ya no... (Ignacio, Viladecans)

De les manifestacions anteriors podria deduir-se com si els homes tinguessin un major desig de tornar al seu lloc d'origen que no pas les dones. D'altra banda, d'acord amb les dades estadístiques disponibles, l'índex d'abstenció en qualsevol tipus d'elecció és major entre les dones que entre els homes (vegeu la taula 3.2). Així doncs, en la mesura en què els homes immigrants mostrarien un menor grau d'identificació amb Catalunya i un menor interès per votar en les eleccions

autonòmiques, podria explicar-se un percentatge indeterminat de menor participació en aquestes eleccions.

En qualsevol cas, s'estableix una diferència clara entre el que es considera «ser català» i ser «nacionalista». Mentre que «ser català» pot ser percebut com una afirmació positiva d'una especificitat i ser acceptat i respectat, «ser nacionalista» és percebut com una negació o una oposició a «l'espanyol». En la mateixa mesura, el nacionalisme català resulta percebut com a representant d'una certa incompatibilitat amb la manera de ser de l'immigrant, per al qual el sentir-se andalús mai no havia representat incompatibilitat amb el sentir-se espanyol. Relacionat amb això, deriven algunes crítiques cap al «nacionalisme català» i algunes explicacions de l'abstenció en les eleccions autonòmiques.

Para mí, el problema es que se ha enfocado muy mal lo que es Cataluña, lo que es ser catalán, ser nacionalista y ser español. Yo creo que, como se ha enfocado mal, se ha creado una gran confusión y, yo por lo menos, me siento en algunos momentos desplazado en ese sentido. Porque yo me siento catalán, porque yo llevo aquí toda mi vida —en Andalucía, claramente, no se me ha perdido nada— me siento de aquí, pero no me siento nacionalista. Soy catalán, quiero que a Cataluña se le dé lo que se le merece, pero al resto de España también. Yo creo que se ha confundido mucho lo que es ser catalán, ser español, y ser nacionalista. Y, como se han confundido mucho los términos, pues te puedes sentir catalán pero no nacionalista. En mi caso, yo me siento catalán —porque yo me he criado aquí—, pero no me siento nacionalista. (Ignacio, Viladecans)

Yo no creo que, en L'Hospitalet haya una identificación catalana. La gran mayoría lo ven como Cataluña para los catalanes. (Eva, l'Hospitalet)

Al llarg dels últims 25 anys han proliferat, a Catalunya, però molt particularment a l'àrea metropolitana de Barcelona, associacions i manifestacions «culturals» de continguts i significats diversos: «cases regionals», penyes folklòriques, *romerías*, *ferias*, processons religioses, etc. Algunes d'aquestes manifestacions («Feria de Abril», «Romería del Rocío», la processó de Setmana Santa de los «15+1», etc.) han tingut i continuen tenint un èxit de participació extraordinari, i tenen un ampli seguiment per part dels mitjans de comunicació. Totes aquestes manifestacions que agrupen, fonamentalment, ciutadans d'origen andalús i extremeny, podrien estar expressant, i alhora potenciar, una major consciència identitària andalusa i extremenya. L'interrogant que es pot plantejar és si aquesta major consciència identitària hauria de suposar o no un major rebuig del català i de les institucions pròpies de Catalunya i, conseqüentment, també, una menor participació en les eleccions autonòmiques. O, més concretament, si les persones integrates en aquest tipus d'associacions podrien tenir una major o menor participació en un o altre tipus d'eleccions, les generals i les autonòmiques. Tanmateix, podria preguntar-se si l'augment d'aquestes manifestacions de caràcter folklòric i el d'una major conscienciació identitària ha estat en detriment d'una major consciència de classe, treballadora, d'esquerres. La resposta o les respostes no són fàcils perquè,

d'acord amb els testimonis recollits al respecte, les diferents circumstàncies al·ludides poden creuar-se de manera diferent i amb resultats diversos.

[...] de aquello de ver, oír, hablar a mí me da la sensación de que esta gente (los integrantes y/o participantes en las manifestaciones de carácter folklórico andaluz o extremeño) son voto socialista. Tienen muy claro su candidato en Hospitalet. Tienen bastante clara la institución municipal. Además, el municipio trata de tratarlas bien porque sabe que hoy tiene voto socialista. En cambio, no reciben los mismos réditos, digamos, de la institución autonómica ni tienen un candidato claro en la institución autonómica. (Eva, l'Hospitalet)

[Estas asociaciones] subsisten, prácticamente, por las subvenciones que reciben del municipio. Locales... se hace cargo el Ayuntamiento [de l'Hospitalet]. Cuando son locales compartidos, [el Ayuntamiento] pone un conserje. Entonces, claro, lo que está ocurriendo en Hospitalet es que se está dando un agravio comparativo entre las entidades andaluzas, que son muchas y tienen mucho peso, y tienen peso porque hay una población muy mayoritaria, y otro tipo de entidades, también étnicas, como pueden ser las gallegas, que son más minoritarias y no reciben [subvenciones] o las nacionalistas, vamos, las propias asociaciones de aquí. Entonces, eso también esta creando ahora cierto conflicto porque se sienten que no están tratados de la misma manera. Ahora, esto, relacionado con el voto autonómico, [las personas relacionadas con las asociaciones subvencionadas por el Ayuntamiento] son mayoritariamente personal que vota al PSC. Yo he estado preguntando en diferentes sitios y me decían que votaban en todas [en todos los tipos de elecciones]. (Juana, l'Hospitalet)

Yo creo que, precisamente, la Santa Coloma «rociera» vota. Es decir, la abstención no coge a la parte de la Santa Coloma rociera. Precisamente, yo creo que la falta de protagonismo político, actualmente [en relación al protagonismo que supusieron las movilizaciones vecinales de los años setenta y ochenta], de Santa Coloma tiene que ver más con que no hay salida. Es decir, yo creo que el protagonismo se ejerce desde la abstención. Yo creo que [la abstención en las elecciones autonómicas] es un voto de castigo... Creo que la abstención de las autonómicas, mayoritariamente, es un voto consciente. Por eso, yo creo que irá en aumento la abstención. Si la abstención no aumenta, habrá un aumento del PP. (Mercedes, Santa Coloma)

4.2.6. «Mi madre...? ¡Es imposible que aprenda el catalán!»:

La qüestió lingüística

Com s'ha dit, segons les poblacions immigrades, es considera que les eleccions autonòmiques estan molt marcades per discursos de tipus «nacionalista» o «catalanista». Tanmateix, es considera que, en bona mesura, el «fet diferencial català» gira, fonamentalment, al voltant de l'idioma, del català. Tot això fa que alguns informants afirmen que, entre la població obrera i immigrada, pot existir una falsa idea del que representa el govern de la Generalitat. Sembla que es per-

cebi que aquesta només serveix per a la «cosa del idioma». S'assenyala, a més, la responsabilitat de la pròpia Generalitat per no fer percebre altres interessos a part de la «qüestió lingüística». D'aquesta manera, s'estaria contribuint a generar una «imatge falsa» del que representa el govern autonòmic i no es deixaria que la gent reconegués els aspectes positius de la tasca del govern de la Generalitat.

Al final, se centra todo en el idioma. ¡Tonterías! Como si todo lo más importante fuera hablar simplemente en catalán. Y, entonces, no dejan ver otras funciones que hace, importantes. Se ha centrado mucho en el idioma. Y eso, a la mayoría de la gente, sobre todo a la mayor, que es la más consciente de votar, es la que en las autonómicas más se retiene. Casi más que los jóvenes. Los jóvenes, hasta los treinta años, se sienten más motivados que los mayores. Los mayores, en cambio, están más motivados para [votar en] las generales o bien para el Ayuntamiento. En cambio, los jóvenes se sienten más integrados. Pero, los mayores, de 30 para arriba, la mayoría siente mucha cosa sobre el catalán, no ven más que si el catalán; aunque intentan integrarse, les cuesta mucho por cuestión de edad. (Úrsula, Santa Coloma)

El català provoca reaccions diferents. D'una banda, totes les persones participants en els grups de discussió diuen voler aprendre el català i atribueixen aquest mateix desig a les persones que coneixen o les envolten. «*A todo el mundo le gustaría hablar catalán*», diuen. No obstant això, la manera en què és percebuda la política lingüística de la Generalitat i de les diferents administracions de Catalunya varia més d'unes persones a altres, des d'aquelles per a les qui no representa cap problema, malgrat que se sentin castellanoparlants, fins a aquelles que destaquen la imposició que s'està portant a terme en els usos quotidians de la llengua i en l'exigència percebuda a l'hora de trobar feina i, fins i tot, la «violència simbòlica» que es genera quan s'exigeix el català. Per a alguns, generalment joves, no existeix el problema del català, almenys amb relació al fet de votar o abstenir-se en les eleccions autonòmiques, donat que, quan es va a votar, diuen, es fa per qüestions de caràcter social, econòmic o ideològic, o per la major o menor identificació amb les opcions que ofereixen un o altre partit, independentment que es parli català o castellà.

Ara bé, per a uns altres, generalment més grans, en certa mesura, semblaria com si, en els darrers anys (a diferència del que es podia sentir en els anys setanta i principis dels vuitanta), la catalanitat i la no catalanitat passessin fonamentalment per l'ús del català. Semblaria com si el fet de conèixer o no suficientment el català, de sentir l'exigència o la conveniència de conèixer com una imposició més o menys discriminatòria o com una normalització, determinessin el grau d'identificació amb Catalunya, així com el grau percebut d'integració o de marginació i rebuig del català.

Mi madre es mayor y, entonces, aparte de que ya va entendiendo algo el catalán, lo siente como una imposición y, entonces, lo rechaza mucho. Yo mismo, para hablar en catalán... es que no me sale. Estoy bien en Cataluña, me siento bien. Para mí, un catalán es igual que los demás, pero sí que me cuesta identificarme, expre-

sarme en catalán. En casa se habla el castellano. A mi hijo [pienso]: «Claro, si estás en Cataluña, estás viendo el panorama que tienes de que si no hablas el catalán, si no sabes catalán, no entras en ninguna parte, para trabajar ni nada». Vale, pues lo apuntas a catalán en la escuela. Pero él tampoco se siente identificado. Y es un niño pequeño. (Antonio, Santa Coloma)

Yo no entiendo como han venido todos estos follones de querer imponer el catalán. Hace nueve años, me puse a hacer el Graduado y había gente mayor, en la escuela de adultos, aprendiendo catalán por sí mismos, con una ilusión y una alegría... pero con ilusión y alegría, gente de cincuenta y tantos años, y sesenta... Era curioso de verlos... Ellos querían aprender a hablarlo, en la escuela de adultos. Es que era algo que dio una ilusión tremenda. No tenía que haber habido esa imposición [...]. [Los mayores] se ven muy imposibilitados para hablar en catalán. Entonces, ya no se sienten integrados... Es una sensación mala. Quizás, los más jóvenes no tengan tanto este problema... (Úrsula, Santa Coloma)

Mis padres se sienten unos extraños aquí, en Cataluña, en estos momentos. Se sienten extraños ¿Por qué? Porque mi madre va a misa y el cura le dice que tendría que aprender catalán. Pero no puede aprender catalán. ¡Es imposible que aprenda el catalán! O sea, se sienten tanto en la obligación, que están en un sitio que no es suyo, porque se lo dicen constantemente. Y ellos, además, teniendo mi padre setenta y tantos años y mi madre sesenta y tantos... van y aprenden catalán. Yo considero eso una aberración [...] Es decir, determinados comportamientos hacen tener rechazos, que es lo que suele ocurrir generalmente. Y me imagino que parte de la gente que no votamos tenemos un cierto rechazo a todo lo que significa nacionalismo [...]. Lo que pasa es que estoy integrado aquí, en Cataluña. Sí, me considero integrado. Lo que pasa es que me dicen que tengo que saber catalán, que tengo que hablarlo, que en mi negocio tengo que tener gente... y todo eso lo voy sintiendo como una presión... (Juan Antonio, Santa Coloma)

Tenint en compte les polèmiques que han tingut lloc en els darrers anys, des de la llei de normalització lingüística i el debat entorn a la «nova llei del català», podria pensar-se que el fet de la llengua ha centrat o ha sintetitzat les diferents actituds possibles en relació amb l'acceptació o no del «fet català», així com el fet de sentir-se més o menys integrat a Catalunya i de tenir major o menor interès per participar de les seves institucions i, conseqüentment, de voler participar o abstenir-se en les eleccions autonòmiques catalanes. Per tot això, i en la mesura en què, d'una banda, durant la campanya electoral de les darreres eleccions autonòmiques (1995), el candidat del Partit Popular plantegés la qüestió de la discriminació del castellà obertament; i, de l'altra, s'assolís un significativament major nivell de participació que en darreres convocatòries, ens va portar a plantejar, als grups de discussió, la possibilitat de si una candidatura es presentés obertament com a defensora dels castellanoparlants des de la perspectiva de l'idioma podria suposar un augment de la participació electoral entre aquells sectors de la població immigrada que, a causa de la «imposició» del català, se senten discriminats. En termes generals, les respostes acceptaven la possibilitat que una defensa oberta

dels castellanoparlants en termes lingüístics pogués fer créixer la participació, però amb significatius matisos. D'una banda, s'assenyala que, en la mesura que en les darreres eleccions la defensa del castellà fou protagonitzada pel candidat d'un partit de dretes, mentre que els immigrants abstencionistes són majoritàriament d'esquerres, l'augment de participació assolit en les eleccions del 1995 pot haver estat la conseqüència de la major confrontació i incertesa electoral existents en aquells moments, i al fet que aquelles eleccions autonòmiques podien considerar-se unes «primàries» de les eleccions generals que havien de celebrar-se pocs mesos després. Per això alguns dels participants dels grups de discussió manifestessin convençuts que si un partit d'esquerres s'atrevis, per exemple, a dir «no» a la llei del català, la participació en les eleccions autonòmiques podria resultar beneficiada.

Para esas personas que sienten el catalán como una imposición, yo creo que sí [se decidirían a votar en las elecciones autonómicas]. (Antonio, Santa Coloma)

Un partido que ofreciera un programa realmente no nacionalista, que hablara de la lengua, y da igual que sea el castellano o el catalán, como un derecho y que jamás podría ser impuesto como una obligación... yo creo que sí [podría posibilitar un aumento de la participación electoral]. Yo creo que si realmente tomara cuerpo como algo más allá del PP, podría arrancar votos a la abstención. Si fuera otra persona la que liderara esa plataforma [Convergència Cívica Catalana] creo que tendría más resultado que al ser liderada por el Vidal Quadras porque le queda lo que es el sello PP. (Mercedes, Santa Coloma)

Yo pienso que ese grupo [que defendiera abiertamente el castellano] aglutinaría a toda una serie de gente de derechas. Bueno, no sé... la cuestión es que, yo me imagino, que viniendo la iniciativa del señor que viene, del señor Vidal Quadras [...], aunque una iniciativa de este tipo pretenda crear simpatías en gente, digamos, no políticamente de derechas pero que en un momento dado puede sentirse agredido por una determinada norma lingüística, al final, a mí me suena bastante de derechas, anti, en el sentido anticatalán. En ese sentido, creo que tendería a aglutinar a gente de este tipo [de derechas]. (Eva, l'Hospitalet)

4.3. Conclusions

En aquest capítol hem presentat les explicacions que els propis abstencionistes donen a la seva decisió de no votar. Com ja hem dit a la introducció, això no implica que nosaltres assumim que aquestes són les causes reals per les quals no voten, sinó que es tracta de com aquests ciutadans interpreten i justifiquen el seu comportament. El mètode utilitzat no ens permet tampoc dir quin d'aquests discursos és estadísticament més important, sinó que el que pretén és reconstruir els arguments profunds i donar veu als propis protagonistes coneixent la seva pròpia interpretació dels fets. Però aquest no és el tema d'aquest capítol i per tant

reprenem aquesta discussió sobre les explicacions de l'abstenció autonòmica en la conclusió final. El que volem fer doncs en aquestes conclusions és, primer, sintetitzar aquests discursos que acabem de presentar. En segon lloc, apuntarem alguns elements que contribueixen a enllaçar-los i a fer que no es tracti tant de sis discursos aïllats, sinó que malgrat ser diferents i no formar part d'una interpretació global compartida per tots, tenen punts de connexió i no responen a sis tipologies d'abstencionistes clarament diferenciades.

El primer argument per no votar en les eleccions autonòmiques apunta a la seva menor importància. Alguns participants les creuen innecessàries i molts es consideren poc informats sobre el que hi ha en joc. Davant la tradició d'institucions com el municipi o l'estat, el govern autonòmic apareix per aquestes persones com una realitat desdibuixada, amb funcions confuses i que, en tot cas, resulta menys significatiu en les seves vides que institucions més poderoses o més properes.

Un segon discurs posa l'accent en la crítica als partits i a la vida política en general. Hi ha crítiques genèriques al seu funcionament, que en bona lògica haurien de portar a abstenir-se en qualsevol tipus d'elecció, però també hi ha queixes més concretes contra l'actuació dels partits en l'arena política catalana: en política autonòmica, aquests s'assemblen més que en política estatal, presenten menys diferenciació i, probablement com a resultat d'això, hi ha manca d'oposició i de confrontació, i dóna lloc a una via política poc estimulante i buida de contingut.

El tercer argument posa l'èmfasi en la manca de competitivitat i d'alternatives. No sols el resultat de les autonòmiques sembla estar escrit abans que aquestes se celebrin, sinó que la visibilitat de les alternatives a CiU és molt escassa. La percepció de gran desigualtat entre els competidors és poc engrescadora i aquesta s'agreuja amb el fet que els líders presentats per l'oposició són poc coneguts i considerats amb insuficient solidesa per enfrontar-se amb garanties a Pujol.

Un altre dels discursos apareguts considera que la política catalana és monotèmica i consensual. És a dir, els partits semblen interessar-se sols per la qüestió nacional i, a més, comparteixen bàsicament una mateixa postura catalanista en aquest tema. Els problemes que més preocupen a aquestes persones (atur, desigualtats...) no apareixen al seu entendre en l'actuació quotidiana dels partits polítics catalans, obsessionats únicament en parlar de competències i de qüestions identitàries, en les que es percep un gran acord entre les principals forces polítiques.

Un altre tema que genera distanciament envers la política catalana és l'enfrontament entre unes identitats nacionals compartides per part de sectors de la població immigrant amb la percepció de l'existència d'un nacionalisme al qual consideren hegemònic i exclouent. En aquest discurs, la Catalunya oberta i plural que van arribar s'ha transformat en una Catalunya que els vol imposar una cultura que, precisament per ser imposada, no consideren com a pròpia.

Finalment, un aspecte especialment citat d'aquest conflicte cultural és el tema de la llengua. Sobretot entre la població de més edat, la seva vida a Catalunya

s'ha desenvolupat en castellà i perceben com una dificultat i en alguns casos fins i tot com una agressió el fet que se'ls vulgui imposar una altra llengua. Alhora, es manifesta una gran incomprensió respecte a la importància que se li dóna a un tema que aquestes persones no consideren tan prioritari.

En cada un dels grups es va produir una especial combinació d'aquests discursos. Potser el factor més comú a tots ells era la qüestió nacional, tot i que prenia una forma molt diferent en cada un d'ells. A Viladecans, identitat i llengua no eren percebuts com a causa directa i fonamental de l'abstenció, tot i existir referències a un nacionalisme excloent, que deixava fora del joc polític les opcions no nacionalistes. En general, una percepció d'integració no plena per part d'aquest grup era més aviat el rerefons d'un menor interès i informació, que incloïa la política en general, però la política catalana més en particular. A l'Hospitalet la crítica predominava clarament per sobre de la desinformació. Els partits i la política eren objecte de moltes observacions crítiques, però aquestes s'accentuaven quan es parlava de política catalana. La connexió estava en aquest cas en l'agenda política dels partits catalans, centrats en la qüestió nacional, i oblidant adreçar els problemes prioritaris de la població. Finalment, a Santa Coloma apareixia el discurs més marcadament antinacionalista, que percebia les polítiques de la Generalitat com una agressió envers els immigrants, de la qual CiU era la principal responsable i els altres partits els còmplices més o menys actius, conformant aquest escenari d'irrellevància per a alguns i de rebuig actiu per part d'altres a les eleccions autonòmiques. En conclusió, cada grup combinava de fet, a la seva manera, alguns dels diversos factors apuntats fins aquí, i donava lloc a discursos diferents en la seva conformació global, però amb clares interseccions en el seu rerefons.

Tenim, doncs, sis aspectes diferents que han aparegut al llarg dels grups. Alguns dels participants feien constant referència a un d'ells, mentre altres combinaven diferents explicacions i negaven la importància d'altres. Aquests sis discursos no suposen l'existència de sis grups d'abstencionistes amb motivacions diferents. Tampoc es tracta de sis elements que formin part d'una explicació global on es trobin tots aquests aspectes. Però, alhora, entre aquests discursos hi ha òbvies connexions, plantejades de forma més o menys explícita per part dels participants. Així, en la manca d'informació entorn a les eleccions hi ha un component de visibilitat (segon ordre), però també un de menor atenció conscient pel fet de ser una política en català i percebuda com a monotemàticament nacionalista. La irrellevància de les eleccions o la desconnexió entre preocupacions ciutadanes i agenda institucional es viu més intensament per la sensació d'exclusió d'alguns i pel desenvolupament d'aquestes realitats en una llengua que no senten com a pròpia. La manca de competitivitat és el reflex d'una situació que presenten les enquestes i difonen els mitjans i els líders d'opinió, però també el resultat de la crítica a la manca de diferenciació i d'oposició entre els partits, que es fa més evident en percebre que sols dediquen la seva atenció a la qüestió nacional. És a dir, manca d'informació i de rellevància, visió crítica dels partits i la seva

agenda i percepció d'un nacionalisme obsessiu i excloent són discursos diferents, acceptats sols parcialment per alguns dels participants, però que alhora es creuen i es reforcen mútuament en la percepció d'alguns d'ells.

Entre aquest conjunt d'explicacions, algunes d'elles haguessin aparegut sens dubte també en altres CCAA: els factors lligats a segon ordre a gairebé totes elles, la manca de competitivitat en la Galícia dels darrers anys, la percepció de trobar-se entre dues cultures al País Basc, les crítiques globals als partits a molts llocs, etc. Potser el que és exclusiu de Catalunya és precisament la combinació de tots aquests discursos, que sense oferir una explicació integral de l'abstenció autonòmica, perquè el que aquí han aparegut són més aviat un conjunt de factors diferenciats, conforma un panorama particular i que porta a determinats sectors a sentir-se menys motivats i a deixar de votar amb especial facilitat.

CONCLUSIONS

Les eleccions autonòmiques catalanes registren taxes d'abstenció particularment altes. En cap d'aquestes eleccions s'ha aconseguit que dos de cada tres catalans votessin i en alguna no ha faltat tant perquè la meitat dels catalans amb dret a vot es quedessin a casa. Hem vist que l'abstenció diferencial, aquella que es dona en aquestes eleccions i no en les generals, és més alta que en cap de les possibles unitats de comparació utilitzades (altres regions europees i CCAA de l'Estat espanyol), singularitzant aquest comportament a Catalunya no tant per la seva existència com per la seva intensitat. A algunes CCAA, l'abstenció diferencial ha estat molt irregular en funció de com ha evolucionat la conjuntura política estatal, mentre que a Catalunya no hi ha hagut eleccions autonòmiques que no hagin suposat una desmobilització de més de 300.000 persones respecte a l'elecció anterior, arribant aquesta xifra a prop de 800.000 en un cas. A més, i a diferència també del que passa a altres llocs d'Espanya i d'Europa, l'abstenció és més gran en les eleccions autonòmiques que en les municipals, mostrant que aquelles tenen quelcom de particular.

De fet, bona part d'aquesta abstenció és resultat del que coneixem com a efecte de les «eleccions de segon ordre», que es dona en totes aquelles que no són considerades com les més importants a tots els països del nostre entorn. A Catalunya, les eleccions de segon ordre més participatives foren les municipals de 1987 (68,5%), que coincidien amb les primeres eleccions europees. Totes les eleccions de segon ordre restants han quedat lluny d'aquesta xifra. Fins i tot aquest màxim de participació de 1987 va quedar molt lluny de les xifres que s'arriben a assolir en eleccions generals (80,7%, l'any 1982). És a dir, per un costat cal destacar que més de 2.000.000 de catalans han deixat de votar en les eleccions que menys interès han despertat (autonòmiques de 1992, europees de 1989 i 1994), però cal dir també que en totes les eleccions de segon ordre, han estat gairebé un milió i mig els ciutadans que han deixat de votar. Fins i tot en les eleccions generals de 1989 se supera aquesta xifra d'abstencionistes.

Què vol dir això? Que quan arriba una convocatòria que no compta amb suficients al·licients i que no genera especials esforços mobilitzadors dels partits, intensos debats mediàtics i llargues sobretaules amb converses sobre política en

les famílies «normals», on la política no ocupa un espai central de les seves preocupacions quotidianes, hi ha importants sectors de població que es queden a casa s'esculli el Parlament de Catalunya, el d'Europa o l'Ajuntament de Viladecans. Per tant, bona part de l'explicació del fenomen que aquí ens interessa, l'abstenció en les eleccions autonòmiques catalanes, té poc a veure amb el fet de ser autonòmiques o de trobar-nos a Catalunya i pot aplicar-se exactament igual a les eleccions municipals catalanes o a les regionals franceses. Per exemple, l'abstenció en les eleccions autonòmiques catalanes no sol superar en més de 100.000 persones la que es produeix també en eleccions municipals, mostrant que la diferència principal se situa entre aquest conjunt de convocatòries i les de primer ordre i no en factors exclusius de les eleccions autonòmiques.

Però a Catalunya aquest fenomen presenta una intensitat superior a la d'altres indrets. De fet, la major part de Catalunya s'assembla al País Basc, a Espanya o a Europa, però una part molt concreta i fonamental de Catalunya presenta trets molts diferenciats: l'àrea metropolitana de Barcelona i especialment alguns municipis d'aquesta. En aquesta zona ens trobem una mitjana de 15,5% d'abstencionistes diferencials, que arriben al 18% si excloem Barcelona del càlcul. Podríem dir a partir del raonament seguit fins aquí que, d'aquests, aproximadament la meitat són normals. És a dir, es corresponen als que també es produeixen al Gironès o a l'entorn de Bilbao. Però què succeeix perquè també deixi de votar l'altra meitat? Aquest sector d'abstencionistes té una importància que va més enllà del seu gruix quantitatiu, donat que la seva major homogeneïtat territorial i, per tant, la seva major diferenciació respecte al conjunt de la població catalana, provoca un problema afegit de representativitat en les institucions democràtiques catalanes, que es queden sense representar un sector concret de la ciutadania.

És a dir, des del punt de vista de les conseqüències de l'abstenció és tant important que els abstencionistes siguin molts, com que siguin diferents a la resta de la població. De tota manera, a l'hora de comprovar per mitjà de dades d'enquesta si efectivament aquests abstencionistes eren molt diferents al conjunt de la població, el balanç ha estat mixt. D'una banda, hem constatat una sèrie de característiques que diferencien aquesta població del conjunt dels ciutadans de Catalunya: són més joves, tendeixen a ser menys escolaritzats i amb menys recursos (quan controlem els altres factors), hi ha més immigrants (especialment posteriors a 1970), persones no creients, no polititzades i votants socialistes d'eleccions generals. D'altra banda, cal dir també que l'abstenció autonòmica és plural i hi trobem representació de tots els col·lectius socials. A més, alguns dels trets que l'havien caracteritzat en les darreres dècades, el predomini d'immigrants i de votants socialistes, tendeix a reduir-se, i homogeneïtzar parcialment la seva composició.

En el nostre intent d'entendre l'abstenció autonòmica, les explicacions adients per a aquestes dues situacions (segon ordre i singularitats del cas català) ens han aparegut combinades. Tot i que en cada elecció autonòmica hi hagi un nombre important d'abstencionistes diferencials, també és cert que les trajectòries de vot individual són complexes i sovint resulten impossibles de reconstruir donat

el poc interès en guardar record d'un fet tan poc central en la vida de molta gent com és el vot. En la realitat, doncs, més que abstencionistes diferencials perfectes, votants en eleccions generals i abstencionistes en autonòmiques, el que trobem són abstencionistes intermitents. Gent que han deixat de votar en algunes ocasions, en alguns casos seguint patrons de comportament clarament delimitats i en molts altres amb trajectòries més erràtiques, incompletes o difícils d'interpretar. Per això, entre els grans discursos que hem identificat mitjançant els grups de discussió, hem de destriar entre aquells que afecten al fenomen més general de les eleccions de segon ordre, d'aquells que resulten més específics de les eleccions autonòmiques catalanes, considerant alhora que alguns d'aquests factors tenen components d'ambdues situacions.

És important precisar que el que segueix no és una síntesi dels discursos dels participants en els grups, que s'ha fet al capítol 4, sinó la nostra reinterpretació dels seus discursos, després de fer-ne una lectura crítica i de creuar-ho amb les restants informacions aparegudes en aquest treball. És probable que, almenys en alguns aspectes, els emissors originals dels missatges no es reconeguin en les nostres explicacions.

Com a altres llocs, es vota menys en aquestes eleccions perquè bona part de la població les considera menys importants. Com deia un dels membres dels grups «bueno, pues en éstas no voto y me voy a las que creo que son más importantes». Aquesta manca d'al·licients pot afectar aquelles persones que per menor interès, politització o educació, obtenen menys satisfacció de l'acte de votar, o a aquelles que per estar menys informades o amb pitjor salut, votar els suposa un esforç més alt: *«Sólo voto en las generales y nada más. Un poco porque soy mayor.... No sé, no me encuentro muy bien y no me da por ir»*. Perquè la Generalitat es considera innecessària, perquè es percep com una entitat que sols administra decisions preses a altres llocs o perquè s'han explicat o entès poc les seves funcions, una part de la població no troba prou motius per anar a votar: «a uno le interesa más a la hora de apoyar, apoyar más al que tiene el poder que al que es el intermediario». També resulta curiós que alguna gent justifiqui algunes de les seves abstencions (i, principalment, les autonòmiques) per desinterès general per la política o per un desencantament global envers els partits i/o la política institucional. Aquest raonament hauria de portar, en tot cas, a una abstenció permanent, però el fenomen que sembla donar-se més aviat és el d'aprofitar aquelles convocatòries on el vot no és crucial per a expressar aquesta voluntat de crítica, mentre que en eleccions excepcionalment importants s'acaba sovint anant a votar malgrat tot, i encara que sigui per evitar que guanyi el pitjor.

Les altres explicacions sí semblen més pròpies de la realitat catalana, tot i que no sigui del tot inversemblant pensar que puguin donar-se en certa mesura en altres CCAA: així, poden haver-hi altres casos on els candidats opositors siguin poc coneguts, on les majories estan clares i consolidades (Galícia, Extremadura) i on hi ha hagut una forta immigració que pot sentir-se entre la cultura d'origen i la de recepció (a les àrees metropolitanes de Madrid i Bilbao). Però en tots

aquests casos hi ha bones raons per pensar que es tracta de factors que, tot i no ser exclusius, se senten de forma més intensa a Catalunya.

Entre aquests, un d'ells parteix d'una realitat sociològica, tot i que un conjunt de decisions polítiques hagin contribuït a reforçar-lo: en funció de l'origen, del lloc on s'ha viscut i de l'actitud adoptada existeixen a Catalunya molt diversos graus de relació amb cada una de les llengües i, en general, amb la qüestió nacional. Aquesta situació sí presenta trets particulars, perquè entre les restants zones receptores d'immigració, Madrid no té llengua pròpia i al País Basc l'ús de l'euskera és minoritari entre la pròpia població basca, de manera que ni la vida política es desenvolupa íntegrament en Euskera, ni és la llengua habitual en la relació entre l'administració autonòmica (i municipal) i els ciutadans, ni és la llengua exclusiva de la televisió autonòmica. Així, almenys per part de la població immigrant que viu a Catalunya, la llengua constitueix un aspecte destacat del fet diferencial i sobre ella projecten les seves actituds i sentiments relatius al seu grau d'integració en la societat catalana. Per a aquests sectors, el predomini clar del català com a llengua oficial de la política catalana i l'existència d'una cultura nacionalista que perceben també com a oficial (en tant que compartida per gairebé totes les elits polítiques) els porta a no voler integrar-se en un projecte polític i cultural que no poden compartir precisament per aquesta dimensió nacionalista, que perceben com a excloent. La percepció que els discursos són predominantment nacionalistes en les campanyes autonòmiques porta fins i tot a la paradoxal acceptació implícita que aquesta és la postura «políticament correcta», la postura «catalana», identificant així de forma exclusiva com a català el que és nacionalista. Fins al punt que aquells partits que són presentats com a «no catalans» deixen de tenir sentit en unes eleccions que es consideren «catalanes»: *«Porque yo he oído al líder éste que había aquí del PP, que es de Cataluña, que es catalán-catalán, porque lo oyes hablar y tiene un catalán cerrado. Pero como es de un partido que no es de Cataluña, no es catalán. Eso lo he oído cientos de veces. Entonces claro, la gente de oír, oír, oír y mucha gente ya pasa de ir a votar. Porque dicen, «si ciertos partidos no son de Cataluña, entonces ¿para qué voy a votar yo?».*

Més enllà d'aquest discurs, generat en la sensació d'exclusió respecte als trets bàsics de la política catalana, la llengua té un impacte més genèric però tant o més important: un sector significatiu de població immigrant, per rebuig en alguns casos i per comoditat en altres, «desconnecta» quan escolta política en català. Desconnectar pot voler dir no escoltar en alguns casos, però sobretot vol dir no seguir els mitjans de comunicació en català, precisament aquells on la informació sobre política catalana és més rica i abundant. Això té, almenys, dues conseqüències: en primer lloc, un sector de públic molt més desinformat sobretot el que té a veure amb les eleccions autonòmiques. Portat al seu extrem és el discurs d'aquell informant que diu «es que ni me entero cuando son las autonómicas». Però, sense arribar a aquest punt, provoca que alguna gent no conegui altres candidats ni ofertes programàtiques que les de CiU i Pujol: *«Hasta 15 o 20 días antes de las elecciones, no se conoce a los otros candidatos que pueda haber».* En segon

lloc, la dependència informativa de mitjans en castellà i/o d'àmbit estatal dona lloc també a una informació molt més parcial sobre quins són els temes centrals de la política catalana. La política catalana troba ressò en aquests mitjans quan hi ha una polèmica sobre la llengua, però no quan l'oposició critica les prioritats presupostàries dels governs de CiU. Com a resultat, els públics que depenen informativament d'aquests mitjans tendeixen molt més a creure que la política catalana consisteix, de forma gairebé exclusiva, en una competició per veure qui és més català que el seu adversari polític. És a dir, la doble comunitat lingüísticoinformativa no sols té efectes en el terreny de les identitats nacionals, sinó que agreuja el fenomen del segon ordre («*ni me entero*»), contribueix a construir la imatge de la manca de competitivitat i de manca d'oposició i a donar una imatge de la política catalana com un etern debat monogràfic sobre catalanisme.

Però òbviamment, tampoc podem reduir tots aquests temes a una qüestió de consum de mitjans d'informació. La queixa entorn a un excessiu predomini de la qüestió nacional en el debat polític català apareixia també entre el sector d'informants més ben informat, tot i poder estar condicionat per la coincidència entre el desenvolupament dels grups i el debat sobre la llei del català: «*Claro, porque el debate en términos de lucha contra el paro, la cuestión de la corrupción, una mayor democratización de las decisiones... Todos esos campos no se tocan*». Òbviamment, aquests temes formen part del debat polític català, de l'activitat parlamentària i de la campanya electoral d'alguns partits, però el seu ressò no arriba a aquests sectors de població que segueixen percebent unes elits polítiques obsessionades, no en millorar la situació de l'ocupació, sinó en si les prestacions s'han de cobrar en català o castellà.

L'altre gran element característic de les eleccions autonòmiques catalanes és la incapacitat per fer visible un projecte alternatiu: «*si no hay confrontación, ni se ve que pueda haber un cambio, la gente no va*». Aquests sectors de la ciutadania no perceben que existeixi una tasca clara d'oposició, ni que es formuli cap projecte diferent a l'existent. En aquestes circumstàncies les eleccions es converteixen en un «Barça-Compostel·la», on realment sols juga un equip i on ningú dubta de quin serà el resultat. Com succeeix sovint amb aquests partits, la gent veu que l'equip no el necessita i que donat l'interès, es pot seguir el partit des de la TV o des de la platja. Són gent que «*Vota Felipe y vota Corbacho*» (que no són sols figures més o menys conegudes, sinó que simbolitzen tot un conjunt de realitzacions palpables i concretes), però que quan diuen «*Obiols no sabemos quién es*» estan dient també que no saben que podria voler dir una Catalunya amb un altre govern, perquè ningú els ho ha explicat.

Tot plegat conforma un panorama ple d'incomunicacions: ciutadans que no volen escoltar, mitjans de comunicació que no expliquen i partits polítics que són incapaços de fer-se sentir, conformen una situació on es veu una institució desdibuixada, de la qual la política (o, almenys la política que interessa aquesta gent) està absent i per la qual no val la pena molestar-se en anar a votar.

El problema està en el fet que la decisió d'aquests sectors contribueix també a definir aquesta política i aquesta institució, i les converteix en escenaris plagats d'absències: absència d'un sector significatiu de la ciutadania que s'ha quedat a casa, absència (o, almenys, percepció d'absència i això és al final el que compta) de temes fonamentals en l'agenda de debat polític, absència de competitivitat i, el que és més greu, absència d'alternatives. I no es tracta de desitjar que guanyi una força política o una altra sinó d'evitar que en la política catalana acabi havent-hi la principal i pitjor de totes les absències possibles: absència de política. Això convertiria l'autogovern de Catalunya en pura administració i aquest model, que pot funcionar en realitats subestats d'altres països, no sembla tenir res a veure amb el que es demanava, amb allò de «llibertat, amnistia, estatut d'autonomia».

Finalment, és possible treure alguna conclusió sobre la importància de cada un d'aquests discursos i sobre la seva possible evolució? Amb les dades utilitzades en aquest treball no podem plantejar conclusions definitives a aquesta pregunta. L'anàlisi de la composició de l'abstenció en diferents eleccions i l'aparent tendència a la disminució d'alguns dels seus trets més característics (menys predomini del PSC, major similitud entre els grups definits pel seu coneixement del català) faria pensar en certa tendència favorable a la pèrdua d'importància d'alguns dels factors relacionats amb la llengua i la cultura, pel propi procés de reemplaçament intergeneracional, ajudat potser per cert procés de retorn a les zones origen d'alguns grups d'immigrants. Però, d'altra banda, cal recordar que l'abstenció és sempre el resultat de la interacció entre un conjunt de predisposicions sociològiques i l'estratègia dels partits polítics i les institucions, que més aviat ha provocat el reforçament d'aquests discursos culturals en el darrer temps. Les tendències sociològiques de fons són, per tant, favorables a una normalització de l'abstenció diferencial catalana, que podria explicar-se cada cop més en termes de segon ordre i de competitivitat. Però el resultat final de tot aquest procés està sobretot en mans dels partits, dels governants, dels mitjans de comunicació i, perquè no, del conjunt de la societat civil que viu i treballa a Catalunya.

BIBLIOGRAFIA

- Almond, G., i S. Verba (1963): *The civic culture*, Princeton University Press.
- Anduiza, E. (1997): *Individual and systemic determinants of electoral abstention in Western Europe*, tesi doctoral, Florència, European University Institute.
- Astorkia, J. M. (1991): «La abstención en la Comunidad de Madrid», *Alfoz*.
- (1995): «Evolución de la abstención electoral en España: 1976-1991», a Del Castillo, *Comportamiento político y electoral*, Madrid, Centro de Investigaciones Sociológicas, pàgs. 3-18.
- Barber, D. (1984): *Strong democracy*, University of California Press.
- Benavot, A. (1996): «Education and political democratization: cross-national and longitudinal findings», *Comparative Education Review*, 40 (4): 377-403.
- Berch (1992): «Another look at closeness and turnout: the case of the 1979 and 1980 Canadian elections», *Political Research Quarterly*, pàgs. 421-432.
- Blais, A., i R.K. Carty (1990): «Does proportional representation foster voter turnout?», *European Journal of Political Research*, 18: 167-181.
- Blondel, J., R. Sinnot i P. Svensson (1996): «Institutions and attitudes: towards an understanding of the problem of low turnout in the European Parliament elections of 1994», *European University Institute Working Papers*, 96/19.
- Bochel i Denver (1971): «Canvassing, turnout and voter support: an experiment», *British Journal of Political Science*, pàgs. 257-269.
- i — (1972): «The impact of the campaign on the results of local government elections», *British Journal of Political Science*, pàgs. 239-260.
- Bosch (1995): *El sistema electoral: una proposta pel Parlament de Catalunya*, Barcelona, Fundació Jaume Bofill.
- Burnham, W. D. (1980): «The appearance and disappearance of the American voter», a Rose (ed): *Electoral Participation*, Londres, Sage.
- Burstein (1972): «Social structure and individual political participation in five countries», *American Journal of Sociology*, 77 (6).
- Caldeira, G. A., A.R. Clausen i S. M. Patterson (1990): «Partisan mobilization and electoral participation», *Electoral Studies*, 9 (3): 191-204.
- Calvert, J., i J. Gilchrist (1993): «Suppose they held an election and everybody came!», *Political Science and Politics*, 26 (4).
- Canales, M., i A. Peinado (1994): «Grupos de discusión», a Delgado i Gutiérrez (coords.), *Métodos y técnicas cualitativas de investigación en ciencias sociales*, Madrid, Síntesis.
- Cavanagh, T. E. (1981): «Changes in American voter turnout, 1964-1976», *Political Science Quarterly*, 96 (1): 53-65.
- Center for the Study of Political Psychology (1997): *An evaluation of Rock the Vote's mobilization Strategy*, Minneapolis, University of Minnesota.

- Colomer, J. M., i A. Padró-Solanet (1992): «Espacio político-ideológico y temas de campaña», *Revista de Estudios Políticos*, 78: 131-159.
- Cox, G. W., i M. C. Munger (1989): «Closeness, expenditures and turnout in the 1982 US House elections», *American Political Science Review*, 83 (1): 217-223.
- Crepaz, M. (1990): «The impact of party polarization and postmaterialism on voter turnout», *European Journal of Political Research*, 18: 183-205.
- Crewe, I. (1981): «Electoral participation», a Penniman i Ranney (eds.), *Democracy at the polls*, American Enterprise Institute.
- , T. Fox i J. Alt (1977): «Non-voting in British General Elections, 1966-1974», a Crouch (ed.): *British Political Science Yearbook*, vol 3.
- Dalton, R. J. (1988): *Citizen politics. Public opinion and political parties in advanced industrial democracies*, Chatman House.
- Davies, Benton & Bowles S.A. (DB&B) (1988): *Campanya institucional a les eleccions al Parlament de Catalunya de 1988*, Barcelona.
- Dawson i Zinser (1976): «Political finance and participation in Congressional election», *Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 425, pàgs. 59-73.
- Denters, D. H. A. (1995): «Voter turnout in Dutch elections», a J. Font i R. Virós, *Electoral abstention in Europe*, Institut de Ciències Polítiques i Socials.
- Denver, D., i G. Hands (1974): «Marginality and turnout in British general elections», *British Journal of Political Science*, pàgs. 17-35.
- Dittrich, K., i L. N. Johansen (1983): «Voting turnout in Europe, 1945-78: myths and realities», a Daadler i Mair (eds.), *Western European party systems*, Sage, pàgs. 95-114.
- Downs, A. (1957): *An economic theory of democracy*, Nova York, Harper and Row.
- DYM (1991): *Informe estudio cualitativo campañas contra la abstención*, Barcelona.
- Eldersveld (1956): «Experimental propaganda techniques and voting behavior», *American Political Science Review*, pàgs. 154-165.
- Electoral Commission Queensland (1993): *Information and awareness campaign*.
- Equip de Sociologia Electoral (1981): *Estudis Electorals/3. Atlas electoral de Catalunya 1976-1980*, Barcelona, Publicacions de la Fundació Jaume Bofill.
- Equip de Sociologia Electoral (1990): *Estudis Electorals/9. Atlas electoral de Catalunya 1982-1988*, Barcelona, Publicacions de la Fundació Jaume Bofill.
- Erikson i Nosanchuk (1990): «How an apolitical association politicizes», *Canadian Review of Sociology and Anthropology*, pàgs. 206-219.
- Fishkin, J. S. (1995): *Democracia y deliberación*, Barcelona, Ariel.
- Fletcher, J. F. (1990): «Participation and attitudes toward civil liberties: is there an 'educative' effect?», *International Political Science Review*, 11 (4): 439-459.
- Font, J. (1991): «Som dos milions: Els abstencionistes a les eleccions al Parlament de Catalunya de 1988», *Estudis Electorals*, 10: 87-121.
- (1992): *La abstención metropolitana: els casos de Madrid i Barcelona*, tesi doctoral, Barcelona, Universitat Autònoma de Barcelona.
- Font, J., i R. Virós (1995): «Catalan electoral abstention: a critical review», a Font i Virós (eds.), *Electoral abstention in Europe*, Barcelona, Institut de Ciències Polítiques i Socials.
- Fornos, C. A. (s.d.): *Explaining voter turnout in Latin America*, tesi de mestratge, Louisiana State University.
- Franklin, M., C. van der Eijk i E. Oppenhuis (1995): *The motivational basis of electoral participation: European elections provide a critical test*, paper presentat al European Consortium for Political Research, Bordeus.

- Franklin, M., C. van der Eijk i E. Oppenhuis (1996): «The institutional context: turnout», a C. van der Eijk i M. Franklin, *Choosing Europe? The European electorate and national politics in the face of union*, Ann Arbor, The University of Michigan Press, pàgs. 306-331.
- Gaxie, D. (1978): *Le cens caché*, París, Éditions de Seuil.
- Gifreu, J., i F. Pallarès (eds.), *Comunicació política i comportament electoral*, Barcelona, Fundació Jaume Bofill.
- Gosnell, H. F. (1927): *Getting out the vote: an experiment in the stimulation of voting*, University of Chicago Press.
- Granberg, D., i S. Holmberg (1992): «The Hawthorne effect in election studies: the impact of survey participation on voting», *British Journal of Political Science*, pàgs. 240-247.
- Gunther, R. (1989): «Leyes electorales, sistemas de partidos y elites: el caso español», *Revista Española de Investigaciones Sociológicas*, 47: 73-106.
- Harrop, M., i W. L. Miller (1987): *Elections and voters*, New Amsterdam Books.
- Hill, K. Q., i J. E. Leighley (1993): «Party ideology, organization and competitiveness as mobilizing forces in gubernatorial elections», *American Journal of Political Science*, 37 (4): 1158-1178.
- Hirczy, W. (1995): «Explaining near-universal turnout: the case of Malta», *European Journal of Political Research*, pàgs 255-72.
- Huckfeldt, R., i J. Sprague (1992): «Political parties and electoral mobilization: political structure, social structure and the party canvass», *American Political Science Review*, 86 (1): 70-86.
- Inglehart, R., i J. R. Rabier (1979): «Europe elects a Parliament: cognitive mobilization, political mobilization and pro-European attitudes as influences on voter turnout», *Government and Opposition*, pàgs. 479-507.
- Irwin, G. (1974): «Compulsory voting legislation: impact on voter turnout in the Netherlands», *Comparative Political Studies*, 7 (3): 292-315.
- Jackman, R. W. (1987): «Political institutions and voter turnout in the industrial democracies», *American Political Science Review*, 81 (2): 405-423.
- i R. A. Miller (1995): «Voter turnout in the industrial democracies during de 1980s», *Comparative Political Studies*, 27 (4): 467-492.
- Jackson, R. A. (1993): «Voter mobilization in the 1986 Midterm election», *The Journal of Politics*, 55 (4):1081-99.
- Johnston, R. J., C. J. i Pattie (1997): «Where's the difference? Decomposing the impact of local election campaigns in Great Britain», *Electoral Studies*, 16 (2): 165-174.
- Justel, M. (1995): *La abstención electoral en España, 1977-1993*, Madrid, Centro de Investigaciones Sociológicas.
- Kim, J., J. Petrocik i S. Enokson (1975): «Voting turnout among the American states: systemic and individual components», *American Political Science Review*, 69: 343-396.
- Knack, S. (1995): «Does «Motor Voter» work?. Evidence from state-level data», *The Journal of Politics*, 57 (3).
- (1997): «The reappearing american voter: why did turnout rise in 1992?», *Electoral Studies*, 16 (1).
- Lancelot, A. (1968): *L'abstentionnisme électoral en France*, París, Presses de la Fondation Nationale des Sciences Politiques.
- League of Women Voters Education Fund (1998): *Creating communities of inclusion*, Washington.
- Leighley, J. (1996): «Group membership and the mobilization of political participation», *The Journal of Politics*, 58 (2).

- Lijphart, A. (1996): «Unequal participation: democracy's unresolved dilemma», *American Political Science Review*, 91 (1): 1-14.
- Lipset, S. M. (1980): *El hombre político*, Madrid, Tecnos.
- Matsusaka, J. G. (1993): «Election closeness and voter turnout: Evidence from California ballot propositions», *Public Choice*, pàgs. 313-334.
- Miller, W. E., i altres (1981): «Stimulating voter turnout in a primary», *International Political Science Review*, 2 (4).
- Miller, W. L. (1988): *Irrelevant elections*, Clarendon Press.
- Molas, I. (1994): *Absténir-se és un altra manera de participar*, Barcelona, Institut de Ciències Polítiques i Socials, Working Paper 49.
- Molina Vega, J. E. (1995): «Los venezolanos abandonan el hábito de votar: La abstención en las elecciones de 1993», *Boletín Electoral Latinoamericano*, 13 (gener-juny): 159-179.
- Montero, J. R. (1988): «Voto nacional y voto autonómico: la escisión del voto en las elecciones de 1986 en Andalucía», *Revista Española de Investigaciones Sociológicas*, 42.
- (1990): *Non-voting in Spain: some quantitative and attitudinal aspects*, Barcelona, Institut de Ciències Polítiques i Socials.
- Nagel, J. H., i J. E. McNulty (1996): «Partisan effects of voter turnout in senatorial and gubernatorial elections», *American Political Science Review*, 90 (4): 780-793.
- Oliver, J. E. (1996): «The effects of eligibility restrictions and party activity on absentee voting and overall turnout», *American Journal of Political Science*, 40 (2): 498-513.
- Olson, M. (1963): *Logic of collective action*, Cambridge (Mass.), Harvard University Press.
- Pallarès, F. (1995): «Las elecciones autonómicas en España, 1980-1992», a Del Castillo, *Comportamiento político y electoral*, Madrid, Centro de Investigaciones Sociológicas.
- i J. Font (1995): «Las elecciones autonómicas en Cataluña, 1980-1992», a Del Castillo, *Comportamiento político y electoral*, Madrid, Centro de Investigaciones Sociológicas.
- Pateman, C. (1970): *Participation and democratic theory*, Cambridge University Press.
- Patterson, S. C., i G. A. Caldeira (1983): «Getting out the vote: Participation in gubernatorial elections», *American Political Science Review*, 77: 675-689.
- i — (1985): «Mailing in the vote: correlates and consequences of absentee voting», *American Journal of Politics*, 29: 766-788.
- Pedersen, J. T. (1982): «On the educational function of political participation: a comparative analysis of John Stuart Mill's theory and contemporary survey research findings», *Political Studies*, 30 (4): 557-568.
- Pimlott (1972): «Local party organization, turnout and marginality», *British Journal of Political Science*, 2.
- Piven, F.F., i R.A. Cloward (1989): *Why Americans don't vote*, Nova York, Pantheon Books..
- i — (1996): «Northern Bourbons: a preliminary report on the National Voter Registration Act», *Political Science & Politics*, març.
- Pollock (1982): «Organizations as agents of mobilization: how does group activity affect political participation?», *American Journal of Political Science*, 26 (3).
- Powell, G.B. (1980): «American voter turnout in thirty democracies: partisan, legal and socioeconomic influences», a Rose (ed.): *Electoral participation*, Londres, Sage.
- (1982): *Contemporary democracies*, Harvard University Press.
- (1986): «American voter turnout in comparative perspective», *American Political Science Review*, 80 (1): 17-43.
- Putnam, R. D. (1995): «Bowling alone: America's declining social capital», *Journal of Democracy*, 6 (1): 65-78.

- Reif, K. (1985): «Ten second order national elections», a K. Reif (ed.), *Ten European elections*, Aldershot, Gower.
- Rhine (1995): «Registration reform and turnout change in the american states», *American Politics Quarterly*, 23 (4).
- Riba, C. (1995): *Vot dual i abstenció diferencial. Tres aproximacions a l'estudi del comportament electoral a Catalunya (1982-1993)*, tesi doctoral, Barcelona, Universitat Autònoma de Barcelona.
- Rock The Vote (1997): *Documentació interna (Plan for 1997; 1996 in review)*, Santa Mònica.
- Rosenstone, S., i R. Hansen (1993): *Mobilization, participation and democracy in America*, Macmillan.
- Schumpeter, J. (1943): *Capitalism, socialism and democracy*, Harper & Row.
- Studlar, T., i S. Welch (1986): «The policy opinions of British nonvoters; a research note», *European Journal of Political Research*, 14: 139-148.
- Swaddle, K. (1988): «Doorstep electioneering in Britain: an exploration of the constituency canvass», *Electoral Studies*, 7 (1).
- Teixeira, R. A. (1992): *The disappearing American voter*, Washington, The Brookings Institution.
- Vallès, J. M., i A. Bosch (1997): *Sistemas electorales y gobierno representativo*, Barcelona, Ariel.
- Verba, S., i N. H. Nie (1972): *Participation in America: political democracy and social equality*, Nova York, Harper & Row.
- Wielhower i Lockerbie (1994): «Party contacting and political participation», *American Journal of Political Science*, 38 (1).
- Wolfinger, R. E., i S. J. Rosenstone (1980): *Who votes?*, Yale University Press.

ÍNDIX

PRESENTACIÓ	7
AGRAÏMENTS	8
INTRODUCCIÓ	9
<i>Les conseqüències de l'abstenció</i>	10
Preàmbul.....	10
Abstenció i estabilitat.....	11
Abstenció, legitimitat i qualitat de la democràcia	13
Distribució del poder	14
Els efectes educatius de la participació electoral	16
Conclusions.....	18
<i>Estat de la qüestió: l'abstenció autonòmica</i>	19
<i>Estructura i metodologia de treball</i>	22
Capítol 1.— L'ABSTENCIÓ DIFERENCIAL: QUÈ ÉS? QUANTA N'HI HA?	
COM HA EVOLUCIONAT? ON N'HI HA MÉS?	25
1.1. <i>Eleccions de segon ordre</i>	25
1.2. <i>Evolució de l'abstenció</i>	28
1.3. <i>Factors contextuais de l'abstenció</i>	31
1.4. <i>Distribució territorial</i>	34
1.5. <i>L'abstenció metropolitana</i>	39
1.6. <i>Conclusions</i>	41
Annexos: DADES D'ABSTENCIÓ ELECTORAL A CATALUNYA.....	43
Annex 1.— <i>Abstenció per circumscripcions</i>	45
Annex 2.— <i>Abstenció per comarques</i>	46
Annex 3.— <i>Abstenció als municipis de l'àrea metropolitana de Barcelona</i> . 49	
Annex 4.— <i>Abstenció als districtes de la ciutat de Barcelona</i>	54
Annex 5.— <i>Abstenció als municipis de l'àrea metropolitana de Tarragona</i> 56	
Capítol 2.— ÉS NORMAL AQUESTA ABSTENCIÓ DIFERENCIAL?.....	59
2.1. <i>Comparant amb Europa</i>	60
2.2. <i>Catalunya entre les CCAA de l'Estat espanyol</i>	63
2.3. <i>Les CCAA del 151</i>	66

2.4. <i>Diferències de participació entre eleccions autonòmiques i municipals a Catalunya</i>	70
2.5. <i>Conclusions</i>	73
Capítol 3.— PERFILS SOCIALS DELS ABSTENCIONISTES DE LES ELECCIONS AUTONÒMIQUES, 1984-1995	75
3.1. <i>Característiques sociodemogràfiques dels abstencionistes autonòmics</i> ..	77
3.2. <i>Característiques actitudinals</i>	86
3.3. <i>Abstenció tècnica i abstenció voluntària</i>	94
3.4. <i>Conclusions</i>	96
Capítol 4.— EL PERQUÈ DE L'ABSTENCIÓ. LES EXPLICACIONS DELS PRACTICANTS	99
4.1. <i>Justificació i metodologia dels grups de discussió</i>	99
4.2. <i>Els discursos</i>	104
4.2.1. «Autonómicas, municipales, nacionales...: mucho follón»: Els diferents tipus d'eleccions i la seva importància.....	104
4.2.2. «No hay ningún discurso que te lleve para ir al voto»: Els partits i la seva diferenciació com a opcions polítiques.	108
4.2.3. «Cuando hay elecciones autonómicas, sólo conocemos al Pujol»: Els resultats. Manca de competitivitat i manca de lideratges alternatius ..	111
4.2.4. «Los demás temas no se tocan»: Les eleccions autonòmiques i el «consens catalanista».	115
4.2.5. «Yo me siento catalán cuando voy a mi pueblo; y cuando estoy aquí, me siento andaluz»: Entre dues cultures: identitats plurals i integració social.	119
4.2.6. «Mi madre...? ¡Es imposible que aprenda el catalán!»: La qüestió lingüística.	125
4.3. <i>Conclusions</i>	128
CONCLUSIONS	133
BIBLIOGRAFIA	139

13. «POLÍTIQUES DE T. V. A ESPANYA:
MODEL TELEVISIU I MERCAT AUDIOVISUAL»
Eduardo Giordiano i Carlos Zeller.
(En preparació).

14. «LA REGULACIÓ DEL PROCÉS ELECTORAL»
Agustí Bosch, Albert Padró-Solanet i Clara Riba.
(En preparació).

15. «DIVERSITATS EN DESIGUALTAT: UNA
APROXIMACIÓ ALS ALUMNES SENSE ÈXIT
ESCOLAR»
Xavier Martínez Celorrio. Fundació CIREM.
Abril 1996.

16. «AVALUACIÓ DEL PROGRAMA INTEGRAT
D'EDUCACIÓ AMBIENTAL DE CORNELLÀ DE
LLOBREGAT»
La Vola. Equip d'Educació Ambiental.
Abril 1996.

17. «BALANÇ DE LA POLÍTICA D'HABITATGE
A CATALUNYA»
Equip d'Assessorament per a la Rehabilitació
d'Habitatges. EARHA
Juliol 1996.

18. «LES TENDÈNCIES DE L'EVOLUCIÓ
DE LA SANITAT A CATALUNYA»
Equips ESTUDIS.
Maig 1997.

19. «INICIATIVA LEGISLATIVA POPULAR»
Ferran Camps.
Juny 1997.

20. «FINANÇAMENT DELS PARTITS
POLÍTIQS»
Debats de Can Bordoí.
Novembre 1997.

21. «COMUNICACIÓ POLÍTICA I
COMPORTAMENT ELECTORAL
A LES ELECCIONS AUTONÓMIQUES
DE 1995 A CATALUNYA»
Josep Gifreu i Francesc Pallarès (eds.).
Gener 1998.

22. «DEMOCRÀCIA I PARTICIPACIÓ CIUTADANA»
Núria Font.
Febrer 1998.

23. «L'ABSTENCIÓ EN LES ELECCIONS
AL PARLAMENT DE CATALUNYA»
Joan Font, Jesús Contreras i Guillem Rico
Octubre 1998.

ISBN 84-8334-061-5

9 788483 340615

Editorial Mediterrània

Polítiques 23